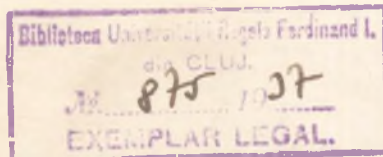

FAMILIA

REVISTA LUNARA
DE CULTURA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIRECTOR
M. G. SAMARINEANU

FAMILIA

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2

SERIA III. ANUL III.

FEBRUARIE 1936.

INSTITUT DE ARTE GRAFICE A. SONNENFELD SOC. AN. — ORADEA

S U M A R U L

No. 2

TEODOR NEȘ — <i>Figuri bihorene</i>	pag.	3
ȘTEFAN BACIU — <i>Poeme de dragoste (poezii)</i>	«	18
VICTOR EFTIMIU — <i>Problema traducerilor</i>	«	21
FLORICA MUMUIANU — <i>Poezii</i>	«	36
ION SÂRBU — <i>La priveghiu</i>	«	39
GHERGHINESCU VANIA — <i>Iarnă cu stafii (poezie)</i>	«	48
VASILE COTIGĂ — <i>Tradiția și geneza ei</i>	«	49
JUL. GIURGEA — <i>Vrăjile (fragment)</i>	«	53
ALICE SOARE — <i>In baie (poezie)</i>	«	66
MIOARA GHEORGHIU — <i>Italia văzută de câțiva studenți români</i>	«	67
RUDYARD KIPLING — <i>Dacă... (poezie)</i>	«	74

SCRIITORI ȘI CĂRȚI:

OCTAV ȘULUȚIU — Mircea Eliade »Huliganii«; Petru Manoliu: »Rabbi Haies Reful«; Al. Marcu: »Simion Bărnuțiu, Al. Papiu Ilarian și Hodoș la studii în Italia«; Radu Gyr: »Stele pentru leagăn«; Virgil Huzum: »Zenit«; Mircea Damian: »Deacurmezișul«; Tudor Măinescu: »O fată mică se închină«; H. Bonciu: »Pensiunea doamnei Pipersberg«; Ion Pogan: »Zogar«; D. L. Stăhiescu: »Calistrat Hogaș, viața și opera lui«; N. Pora: »O ulcică la taică« Titus Roșu: »Românii în cronici medievale« pag. 75

NOTE:

IDEI - OAMENI - FAPTE: »Scriitorii din Ardeal« de M. G. Samarineanu - »Marginalii la Ambigen« de Mihail Straje - »Analele de psihologie« de I. Samarineanu - »Clujul sportiv« de Vladimir Nicoară - »Clujul teatral« de Vladimir Nicoară - »Procedee politice în cultură« de Octav Șuluțiu. »Cronica mărunte« de M. S. pag. 99

REVISTA REVISTELOR

FIGURI BIHORENE

IOSIF VULCAN

1841—1907

de TEODOR NEȘ

Fața lui Iosif Vulcan poleită de-o bunătate statornică, mustățile „sucite dârz”, silueta înaltă, îmbrăcat cu îngrijire într’o solemnă redingotă așa cum se cuvine unui academician, 40 de ani a stăpânit și îndrumat mișcarea culturală din Bihor prin revista „Familia”, prin comediile sale de moravuri și monologuri.

Prin autenticul său spirit de gospodărie, prin bunătatea, politețea și respectul ce-l avea pentru oamenii de condeiu și pentru colegii săi dela Academie, a izbutit să adune în paginile revistei sale colaboratori din toate unghiurile pământului locuit de Români, și să facă din „Familia” un organ de pulsație culturală la periferia românimei.

Simpatica și activa figură bihoreană s’a născut în Holod la 31 Martie st. v. 1841 din părinții Nicolau Vulcan, — „parohus loci” în Holod în anii 1831—1844, înrudit cu episcopul Samuil Vulcan — și din Victoria Irinyi. A fost botezat de preotul din Vintir, Gavrilă Papp, având de naș pe Ana Galbory și Samuilă Galbory, Români uniți.¹⁾

Studiile liceale le-a făcut la Oradea, la liceul premontratsens în 1851—59, iar licența în drept a luat-o la Universitatea din Budapesta.

Ca elev de liceu, în 1853, împreună cu G. Ardelean, scoate revista „Umoristul”, care apare până în 1870.

Ca student, continuă cu versificarea. „Cântecul meu”, în care se simte părăsit și-și dorește moartea, e scris la Pesta, la 17 Octombrie 1859, în vârstă de 18 ani. În același an se plânge „În de-

¹⁾ Din extrasul de naștere eliberat de păr. Ghergariu din Holod. No. 5/1936.

fectul ideilor" (Pesta 30 Nov. 1859) că nu mai poate scrie de când e departe de „fetișoara”.

În 1861 redactează la Pesta „Gura Satului”, care, mai târziu, se mută la Arad și Gherla, având ca redactor pe Mircea B. Stănescu. Cam în anii 80 această foaie umoristică, se sistează. În 1870 revista scoate „Calendarul Gurei Satului”.

Colaborează la „Concordia” lui Sigismund Pop și la „Aurora Română”, foaie beletristică apărută la Budapesta în 1863—65 de două ori pe lună și redactată de Ioanițiu Niculescu,¹⁾ iar mai târziu de I. Vulcan.²⁾

Ca student îl întâlnim adesea în Leta-Mare unde scrie cele dintâi versuri de dragoste.³⁾

În aceste poezii cu primitive imagini bucolice își exprimă iubirea față de „fetița dulce”, „dalbă ca stelișoara” de seara delat apus, în fața căreia „orcanul se preface în zefir delicat” ca să-ți fure un sărut, „vulturul în porumbel” să i se așeze pe piept, fluviul în râurel să se scalde'n el”.

În Leta îl inspiră și alte teme ca „Umbra lui Nicolae Dunca” (8 Sept. 1862), „Către Romane” (10 Sept. 1862), „Rămas bun dela Ardeal” (21 Aug. 1862).

În același răstimp îl găsim trecând prin Poceiu unde scrie poezia „Vecina mea” (18 Martie 1861), apoi prin Cluj, de unde iarăși se gândește la „îngerul iubit” din Leta Mare.

În 1865 scoate la Budapesta revista „Familia” la care strânge un mănunchiu de colaboratori din toate provinciile române: Ioniță Bădescu din Blaj, prietenul lui Eminescu; ⁴⁾ Moise (Miron) Pompiliu din Steiu-Bihor; Ioan Lapedatu-Brașov; I. C. Drăgescu, Mihail Străjan-Craiova, Ranta Buticescu, bihoreanul Isايا Bosco, Alexandru Tuducescu, Aron și Nicolae Densușianu, canonicul Gavril Pop ș. a.

În cei 40 de ani de viață, „Familia” își va primumi necontentit colaboratorii, găzduind pe rând aproape pe toți oamenii de condeiu din Ardeal și România.

În 1866 I. Vulcan tipărește cel dintâiu volum de „Poezii” (Pesta 1866. Tipografia lui Alexandru Kocsi).

¹⁾ Diaconoviciu: Enciclopedia Română. Vol. I. pag. 320.

²⁾ Dr. Marki Sandor: Bihari román irók Nagyvárad, 1880 pag. 145.

³⁾ „Amantei mele” (1 Sept. 1862). „O seară în grădină” (12 Oct. 1862). „Ții tu minte” (3 Oct. 1862). „La despărțire” (4 Sept. 1862). „De te-ar vedea” (13 Sept. 1862). „Câte stele sunt pe cer” (10 August 1859). „Căsuța” (20 Aug. 1862).

⁴⁾ N. Iorga: Istoria Literaturii Românești Contemporane. Vol. I. București 1934 pag. 42.

În acest volum întâlnim unele traduceri din Heine „Don Ramiro”, „Pe ochii mei”, „Donna Clara”, „De-ar ști” și o poezie de Béranger („Căpuțul meu”), ¹⁾, publicate întâi în „Muza română” a lui Iovița și apreciate de „Aurora Română” în 1865.

În același an traduce romanul „Columba” de Dumas și „Cavalerii nopții” de Ponson du Terrail.

În 1867 face o călătorie în Franța, ceea ce însemna o îndrăzneală derogare dela tipicul educației și instrucției germane din fosta Monarhie.

În 1868 vizitează România, unde culege vii și hotărîtoare impresii, din cari se vor plămădi directivele sale de acțiune.

În 1869 scoate primul volum din „Panteonul Român” cu portretul și biografia principelui Carol al României. În această antologie publică din lucrările lui A. Mureșan. El. Rădulescu, Tim. Ciopariu, Treb. Laurian, M. Kogălniceanu, Gh. Barițiu, V. Alexandri, și altele apărute în „Familia”. Volumul este străbătut de-o sinceră însuflețire pentru România liberă și pentru principele Carol, care, pășind pe pământul României a declarat: „Eu sum Român”.²⁾

În același an tipărește un volum de nuvele.

La 7 Aprilie 1870, se lansează la Pesta apelul către publicul român semnat de Dr. Iosif Hodoș președinte, Iosif Vulcan secretar, V. Babeș, P. Mihali și A. Mocsonyi membri în comitet, în care se publică „programul preparativ la înființarea unui fond pentru teatrul național român”. Societatea s'a constituit în urma unui apel călduros al lui I. Vulcan, a cuvintelor de încurajare din partea lui Eminescu și a lui Ion A. Lăpedatu.³⁾

Dintre rezoluțiile mai importante ale societății prezidate, după I. Hodoș, de Iosif Vulcan (1895—1907) încreștăm următoarele: În adunarea generală dela Orăștie (13—14 Iunie 1897) editura Nicolae Ciurcu din Brașov este însărcinată cu tipărirea pentru popor a celor mai bune și potrivite drame românești. Se hotărăște tipărirea anuarului societății. În adunarea dela Hațeg (5—6 Iunie 1898) se hotărăște publicarea în anuar a biografiilor și fotografiilor celor mai de seamă membri ai societății. În 30—31 Iunie 1899, societatea își alege reprezentanți în toate centrele și-i însărcinează cu organizarea de reprezentații românești în folosul ei. În 9—10 Iulie 1900, la Abrud, se hotărăște să se vândă hârtiile de valoare originale din România și banii să se plaseze la băncile românești din

¹⁾ Veston.

²⁾ Dr. Marki S. op. c.

³⁾ I. Chendi: Familia No. 7 din 1901, pag. 74.

Ardeal. În adunările dela Șimleu (1—2 August 1901), Bistrița (7—8 Sept. 1902) și Orăștie (28—29 Aug. 1903), societatea se ocupă cu modificarea statutelor în sensul întemeierii unui teatru permanent ori al organizării de trupe ambulante de diletanți. Se hotărăște alternativa din urmă. În vederea organizării acestora Zaharie Bărsan din Brașov, absolventul Școlii dramatice din București, este trimis cu o bursă de 1935 coroane la Viena și Berlin prin hotărârea adunării dela Brad (28—29 August 1904), pentruca apoi, după întoarcere, să organizeze în 1907 turneele de diletanți în Ardeal, Banat și Crișana. Societatea a mai acordat burse lui Gheorghe Stoica și Ionel Crișan. ¹⁾

Paralel cu lucrările scrise în românește I. Vulcan publică în diferite reviste maghiare („Hazánk s a Külföld”, „Magyarország és a Nagyvilág”, „Vasárnapi Ujság”) traduceri din poezii români. Societatea „Kisfaludy”, în 1871, îl alege membru „extern” și-l însărcinează să facă o dare de seamă și critică colecției de poezii populare române, adunate și traduse în ungurește de Gh. Ember. Discursul de recepție al lui Iosif Vulcan rostit în ședința din 31 Mai 1871 a societății tratează despre poezia română.

În 1871 I. Vulcan se căsătorește cu Aurelia Popoviciu, trăind o căsnicie fericită, care i-a inspirat mai multe poezii din „Lira mea” („Farmecul amorului”, „Dorul meu”, „Dorința mea”, „Ce este fericirea”, „La anul cununiei mele” etc).

În 1877, în colaborare cu Ember și I. Grozescu și sprijinit de societatea Kisfaludy, tipărește, în ungurește, un volum de 164 pagini de poezii populare române: romanțe, balade și colinde. La această antologie Vulcan a contribuit cu 12 balade și 16 romanțe

¹⁾ Veritas: A magyarországi románok etc. ed. II, 1909 pag. 225-40. În 1907 societatea avea următoarea conducere: președinte de onoare Dr. Mocsonyi Alexandru, președinte Dr. Mihai Ioan avocat Orăștie, vicepreședinte Virgil Oniț, casier Dr. Vecerda Nicolae director general al Albinei, membri: G. Dima compozitor, Vasile Goldiș secretar consis. ort. rom. Arad, Dr. Gh. Dobrin avocat Lugoj, Bărbații de încredere ai societății: Dr. Bordea Alexandru medic Abrud, Dr. Cristea Miron asesor consis. Sibiu, Dr. Ilie Dăianu protopop Cluj, Dr. Iazăr Aurel avocat Oradea, Dumitru Lăpedat director Săliște, Dr. Novac Aurel avocat Biserica Albă, Dr. Oprea Paul directorul gimnaziului ort. rom. Brad, Precup Gavril profesor la liceul rom. unit Blaj, Șotropa Vasile prof. la liceul grăniceresc Năsăud, Dr. Vas Octavian avocat Făgăraș. Verzeza Romulus preot Hosufălău și Miclea Tripon protopop ort. rom. în Satul-Nou.

Averea societății la 30 Iunie 1907 se cifrează la 409.419 cor. 91 fileri cu o dobândă anuală de 24.000 coroane.

În 1906 s'au ținut 136 de reprezentații de către trupele de diletanți. (În Bihor 2).

(Veritas op. c.)

și doine. A scris în prefață un studiu despre poezia populară română.¹⁾

În 1872—3 tipărește la Pesta, 3 volume de nuvele.

În 1875 publică la Pesta „Sclavul Amourului” roman în 3 vol. iar în 1876 (Pesta) apare romanul „Ranele Națiunii” în 3 volume. Mai scrie romanele „Fata Popii”, „Barbu Strâmbu în Europa”, „Măritată și fără bărbat”,

În „Schیțele de călătorie” (1877) în care descrie drumurile făcute în Ardeal, vibrează o mare dragoste de neam. Sentimentele lui pentru Avram Iancu și evocările la „Gorunul lui Horea” îi sunt imputate de istoriograful maghiar Marki.

Aceluiași gen aparțin „Suvenirile de călătorie”, în cari descrie drumul ce-l făcuse dela Pesta, prin Paris, la București.

În 1877 tipărește la Budapesta comedia: „Mireasă pentru mireasă”, reprezentată la Lugoj, la 2-14 Octomvrie de către „Reuniunea Română de cânt și muzică”.

În 1879 e ales membru corespondent al Academiei Române.

În 1880 I. Vulcan se mută la Oradea, unde revista „Familia” va flutura ca un steag de luptă la hotarele sufletești ale poporului român încă un sfert de veac. Încă din 1877 scoate un supliment popular al revistei, „Șezătoarea”, o harnică colecție de produse literare din popor.

În 1891, ales membru la Academie, își ține discursul de recepție despre Dumitru Țichindeal. „Dintre membrii de „dincolo” ai Academiei — scrie dl. N. Iorga — nu era unul mai nelipsit dela sesiunea generală decât I. Vulcan.”

În 1882 tipărește la Oradea „Lira mea”, un volum de poezii erotice și patriotice.

Activitatea sa de scriitor dramatic devine spornică în ultima decadă a secolului trecut (1890—1900). Incurajat de primirea celei dintâi comedii și, simțind nevoile literare ale vremii sale, scrie pentru trupele de diletanți următoarele comedii: „Ruga dela Chisătău” (Oradea 1890), „Sărăcie lucie” (Oradea 1893), „Măța cu clopot” (Oradea 1898), „Gărgăunii dragostei” (Oradea 1899), și, în Biblioteca teatrală, „Ploaie cu soare”.

Decada resurecției sentimentului național care a dus la faimosul proces al Memorandului îl pune pe I. Vulcan să scrie tragedia istorică „Ștefan Vodă cel Tânăr”, în cinci acte și 2 tablouri. S'a

¹⁾ Marki S.: op. c. pag. 89.

reprezentat „pentru prima oară la Teatrul Național din București, la 25 Octombrie 1892.”

În afară de lucrările dramatice apărute în această decadă I. Vulcan mai tipărește în acest gen literar comediile: „Alb sau roș”, „Chiriașul fugit” și drama „O Sâmbătă norocoasă”. Mai vechi: „Cocoana Sultanița” (5 acte), „Cuiu cu cuiu” (1 act). Monologul „Prima rochie lungă” se recita cu mult efect la toate serbările artistice.

Pe lângă volumele sale I. Vulcan a ținut un nesfârșit număr de cuvântări ocazionale la adunările generale ale Astrei, la șezătorile culturale ținute în toate colțurile Ardealului, împărțind pretutindeni tinerilor un sfat bun, îndemn la muncă și aprinzând nădejdi de mai bine. La aceste ocazii, când „se aclama persoana lui, o! atunci redingota se umfla mândră, mâinile stângace făceau gesturi largi, câte o scântee scăpăra în ochii pașnici. Acolo să fi fost să știi cine e Iosif Vulcan”.¹⁾

Viața acestei active și respectate figuri bihorene s'a încheiat în ziua de 8 Septembrie 1907 ora 6 d. a. curmată de o nefrită acută. La înmormântarea lui serviciul divin a fost oficiat de episcopul Demetrie Radu. Toate societățile culturale române și maghiare au trimis delegați ca să rostească un cuvânt de rămas bun la sicriul lui I. Vulcan. Societatea Kisfaludy a fost reprezentată prin Beöthy Zsolt, profesor de literatura maghiară la universitatea din Budapesta. „Societatea pentru Fondul de Teatru” trimite o telegramă semnată de vicepreședintele Virgil Oniș și delegă pe secretarul său, Iosif Blaga, s'o reprezinte. Academia Română e reprezentată prin Vasile Mangra.

A fost înmormântat în cimitirul Olosig la Oradea, strajă la hotarul neamului său pentru care a dus o vrednică luptă.

Analiza și aprecierea maldărului de lucrări ale lui Iosif Vulcan reclamă mai mult spațiu. Conturarea deslușită a personalității lui și fixarea ei în cadrul unei regionale și generale mișcări culturale, așteaptă omul cu zăbavă. Aci rezumăm în câteva cuvinte ampla activitate a lui Iosif Vulcan.

Poezia erotică a lui I. Vulcan („Poezii”, „Lira mea”) reprezintă o minimă valoare literară. Abia se simte în ea o slabă pulsație, o vibrație insurdinată, mai puțin intensă decât la poezii Văcărești. În epoca lui V. Alexandri, după poezia profundă a lui Gr. Alexandrescu și la zămislirea poeziei eminesciene, I. Vulcan prezintă publi-

¹⁾ N. Iorga: Oameni cari au fost vol. I. pag. 216.

cului în „Poeziile” sale rudimentare încercări de versuire, perfecționate imperceptibil în „Lirea mea” din 1882. Absența unei viguroase simțiri care să-și aleagă singură o verbală expresiune originală este înlocuită cu imagini fugare, decolorate de tocirea cotidiană. Aceste simboluri sonore trezesc o slabă tresărire a sentimentului, la care face poezia lui I. Vulcan o improprie aluzie. Fondul poeziei sale se recunoaște printr'o procedură inversă procesului de creațiune. În acesta o puternică emoție se materializează irezistibil în ritm și imagini adecvate, la I. Vulcan însă o prozodie uzată și flori ofilite de stil te fac să ghicești ipotetica simțire a poetului. Dealtfel poezia sa erotică se consideră — o considera poate și el însuși — ca, un joc de recreație cu sentimentul iubirii și cu stilistica. Era doar, licărire de o clipă în cuprinsul unei vieți intense și active.

Poezia patriotică a lui I. Vulcan, deși fără calități literare și originalitate, reprezintă o reală valoare de educație națională. Cei doi regi ai poeziei române: V. Alexandri, proclamat de Eminescu și celălalt, D. Bolintineanu, încoronat rege de ardeleanul Aron Densusianu, prin contribuția lor la exaltarea sentimentului național, au înrăurit și poezia ardeleană unde se simțea mai multă nevoie de patriotice și patetice accente în lupta pentru deșteptarea și intensificarea conștiinței de solidaritate etnica.

În Ardeal, cum ilustrează poeziile lui Andrei Mureșanu și afirmă dl. Octavian Goga, scriitorul avea și altă menire decât să se închidă în turnul de fildeș al artei pure. El trebuia să se arunce în vârtoarea luptelor politice, să trezească conștiinți și să le mobilizeze în vederea desrobirii naționale. Poezia era instrument de luptă, oricum ar protesta estetica pură împotriva acestei concepții.

Așa vede și I. Vulcan rolul scriitorilor ardeleni:

„Poetu'n astă lume nu este pentru sine,
El este dat națiunei de apostol și profet”

(„Către Andrei Mureșan”. Pesta, 29 Iulie 1861.)

Lira lui I. Vulcan se inspiră și de evenimentele politice sau istorice ale zilei. În oda sa „La Unirea Principatelor Române”, regretă că

„În astă sărbătoare noi n'avem nicio parte
Căci soarta cea fatală de voi ne-a despărțit”

(Pesta, 11 Ianuarie 1862).

Dar invită Moldova și România ca în marea lor bucurie să-și aducă aminte de frații lor îndepărtați.

În 1865 I. Vulcan adresează deputaților români din dieta din Budapesta un apel la luptă pentru drepturile Românilor:

Aduceți bărbătește pe rana ce ne doare
Balsam de mângâiere, un leac de mult oftat"

(Pesta, 12 Decembrie 1865.)

„Liberarea țăranilor din România" (Pesta 15 August 1864). „La moartea lui Andrei Mureșanu" (Pesta 31 Octombrie 1863); „Despărțirea Basarabiei de România" 1888); „România Regat" fac parte din acest gen de poezii.

Iar când prezentul nu-i oferă teme de inspirație, imaginația sa evocă figuri istorice ca să galvanizeze prezentul.

Ciclul de poezii și poeme istorice cuprind următoarele titluri: „Premiul lui Mihai eroul" (Pesta, 25 Mai 1860): „Longin" (Pesta, 29 Martie 1862); „Ioan Vodă" (Pesta, 8 August 1866);¹⁾ apoi din „Lira mea", „Deșteptarea lui Traian", „Geniul Națiunii", „Zimbrul lui Dragoș", „Goronul lui Horea", „Jigmond Bathory", „Orfana Crișului", „Visul lui Iancu", „Moartea lui Ioan Buteanu".

În ultima decadă a secolului trecut (1890—1900) când procesul Memorandului a răscolit puternice valuri în țară și străinătate, poezia patriotică smulsă dintrun marasm provizor, ajunge din nou la o puternică virulență. Luptătorii naționali sunt încurajați prin ode personale, se scriu imnuri ocazionale de slavă ori elegii pentru fruntașii întemnițați. O răsunătoare frazeologie involbură văzduhul Transilvaniei, care, deși lipsită uneori de corectitudine gramaticală și frumusețe stilistică, a contribuit la crearea unei generale tensiuni de spirit naționalist, gata să explodeze.

G. Bocu, A. Munteanu, A. Ciato, I. Crucianu, Nicu Stejărel și alții sunt animatorii acestui curent.²⁾

Veteranul Iosif Vulcan și-a instrunit și el lira și, sfidând bătrânețea potolită, invită patetic și în fraze dinamice poezii să „svârle duiosă liră", să „sufle în buciom trezitor" fiindcă „s'adună norii", „fulgeră" și „detună", parcă-i „turbat pământul", care se „zgudue în tâțâni de atâta rău îngrămădit".³⁾

Din toată această literatură, numai două poezii au rezistat vremii:

¹⁾ În formă bolintineană: Puștile răsună, spadele lucesc etc.

²⁾ Chendi: Zece ani de mișcare literară în Transilvania 1890—1900. Familia No. 5/1901 pag. 52.

³⁾ Chendi: o. c.

„O doină națională a colindat peste întregul pământ românesc cântată din sat în sat, din bordeiu în bordeiu, doina „mierlei din pădure” ce se tânguește pentru un martir român, ajuns rob la unguri. E doina lui Alexandru Roman, scrisă de I. Vulcan și adaptată mai târziu la cazul V. Lucaci de G. Bocu.

Cealaltă poezie a fost: „Noi vrem pământ” de G. Coșbuc.

„Amândouă aceste poezii și-au avut rolul lor în timpul frumoaselor mișcări naționale și de aceea și-au asigurat oarecare importanță istorică.”)

Lăsând la o parte nuvelele și romanele lui I. Vulcan — de-o mai puțină importanță în acele vremuri de toropeală politică — ne oprim o clipă la lucrările lui dramatice cari răspundeau unor necesități sociale și culturale

Comedia „Mireasă pentru mireasă” e construită pe comicul de situații în care sunt puse personajile prin nepriceperea servitorului Stan-Jean. Dealtă parte, autorul caută să stârnească ilaritate în public prin stâlcirea latinismelor: ilustritate, respectabilitate, magnificență de către același servitor care reprezintă în comedie alipirea la tradițiile și la neoașul graiu românesc. Franțuzita Ruxanda, soția judeului administrativ, Simeon Iluțan, prin întrebuițarea nepotrivită și involuntarele metaframe ale neologismelor, ar avea rolul de a provoca zâmbetele spectatorilor. Ambele personaje însă abuzează de rolul impus de autor.

Leitmotivul psihologic al comediei este acesta: Nu se poate înfiripa o dragoste și o căsnicie trainică decât între persoane cu „naturelul” asemănător. În consecință logodna dintre „vialul” Aurel Justinian, avocat, și „sentimentala și meditativa” Veronica Goron de-o parte, de alta dintre „melancolicul” Ioan Sempronescu și „viala” Virginia Cicărescu, trebuie să se desfacă „fiindcă un suflet vial nu poate să consune cu unul sentimental”. Rezultatul este refonta acestor două logodne și schimbarea mireselor, logodindu-se din nou fiecare cu „naturelul” ce i se potrivește, „vialii cu vialii” și „melancolicii cu sentimentali”.

Un caracter mai reușit e Cleopatra Movilescu, bârfitoare și ipocrită. Tinărul Tarquiniu Superbu Ulpianescu, fiul țaranului Varză Acră, ar reprezenta tipul parvenitului care nu vrea să muncească, ci să pună mâna pe avere, să aibă din ce cheltui. În dialogul acestuia cu Cicărescu (Act. I), autorul ironizează cu anemică vervă

1) Chendi: idem.

pe intelectualii români. Își permite și o șarjă împotriva justiției din România.

Valoarea literară a comediei este aproape nulă, dar și pretențiile artistice ale publicului din 1877 erau minime, încât petreceau binișor la comediiile lui I. Vulcan, confecționate „ad hoc” pentru o serbare determinată într-o regiune hotărâtă.

Tiparul acestei comedii e mulajul general în care I. Vulcan își turna acest fel de gen literar. În vodevilul „Ruga dela Chisă-tău” ni se înfățișează „o rugă” cu scene vesele și cu o tendință moralizatoare. În „Sărăcia lucie” se biciuește minciuna, risipa averii, luate chiar cu împrumut, pentru a păstra aparența de om bogat. În „Măta cu clopot”, își bate joc de abuzurile electorale la alegerea unui învățător. În comedia „Gărgăunii dragostei”, săgetează amazoanele, cari țin întruniri și luptă pentru emanciparea femeii, și apoi sunt prinse în mreaja dragostei.

Dintre lucrările dramatice ale lui I. Vulcan, cea mai reușită este tragedia istorică: „Ștefan Vodă cel Tiner”, în 5 acte și 2 tablouri. S'a reprezentat „pentru prima oră în Teatrul Național din București la 25 Octomvrie 1892.”

Ca limbă și versificație este superioară tuturor creațiilor în vers ale scriitorului. După antrenamentul stilistic din „Poeziile” sale și „Lira mea”, I. Vulcan a reușit să însăleze în muzical ritm trochei sprinteni și să încălzească personagiile cu incandescențe și dinamice pasiuni, în opoziție cu tremurul lin al lirei sale erotice, și cu accentele subliniate dar nu suficient de intens, ale poeziilor sale patriotice.

Dar tocmai în acest fapt rezidă și explicarea lipsei de caracter, de perseverență într-o direcțiune, a eroilor săi dramatici. Aceștia sunt purtați de pasiuni schimbătoare, oscilează în largi amplitudini antipodice, par neverosimili.

Ștefan Vodă cel Tiner își începe domnia cu „blândețe” și cinstirea datinelor și legilor țării, pentru a trece la cruzimile lui Lăpușneanu Vodă. Tiranul ca în nuvela lui C. Negruzzi, este otrăvit de soția sa, Magda, nepoata lui Arbore hatmanul.

Despina, fiica vornicului Cărăbăț, arată în piesă două mari oscilațiuni: 1) Iubește atât de mult pe Nichita, fiul lui Arbore, încât imboldită de iubire îi destăinuiește complotul urzit de tatăl său și postelnicul Șerpe contra vieții lui, 2. Iubește atât de mult pe tatăl său, încât o clipă, cât a crezut că Nichita l-a ucis pe Cărăbăț, e gata să-l blesteme și să-l alunge, 3. Dragostea ei din nou se concentrează asupra lui Nichita.

Logodnicul ei, Nichita, ca Hamlet, este într'o agitată pendulație între obligația ce i s'a impus de către boeri: asasinarea lui Cărăbăț, și dragostea față de Despina. Atât a deliberat și cumpănit tehnica asasinării, încât Cărăbăț între timp fusese ucis de Șerpe.

În Doamna Magda se luptă dragostea de țară cu umilirile îndurate din partea lui Ștefan. Țara învinge și-și otrăvește soțul.

Doar Arbore, tipul boerului cinstitor de lege și datini, apoi Șerpe intrigantul, sunt de-o factură constantă în această tragedie, în care sunt masacrați aproape toți boerii și morți pe scenă: Ștefan, otrăvit, Magda sinucisă, Cărăbăț ucis de Șerpe și Șerpe ucis de Despina.

Drama a fost tradusă în ungurește de ziaristul Papp Ianos și jucată la Oradea la Teatrul Szigligeti (astăzi Regina Maria). După reprezentație s'a dat un banchet în onoarea autorului, la care au participat toate autoritățile maghiare și intelectualii români.

Lucrările dramatice, ca de altfel întreaga activitate a lui I. Vulcan, nu trebuiesc analizate prin glaciala prismă a esteticei absolute, ci raportate la faza primitivă în care se găsea literatura dramatică la noi și la pretențiile artistice ale publicului.

În perioada de inaugurare a mișcărilor teatrale, prin lucrările lui V. Alexandri și într'o vreme când publicul începuse să se indeltnicească cu descifrarea alfabetului dramatic, comediile lui I. Vulcan reprezentau o reală valoare practică și educativă care satisfacea apetitul ațătat al obștei pentru acest gen literar. La I. Vulcan ca la V. Alexandri și, mai târziu mult perfecționat, la I. L. Caragiale, societatea cu ecrescențele sale individuale, excentrice, grotești, se lămurește ca într'o oglindă concavă.

De altă parte societățile improvizate de diletanți, n'aveau cultură dramatică pentru interpretarea comediilor de caracter. În schimb, intrigile străvezii din comediile lui I. Vulcan, situațiunile comice și stilul curent, provincial, erau perfect potrivite atât pentru școala actorilor cât și pentru gradul de pricepere al publicului.

Prin urmare comediile lui I. Vulcan au îndoită valoare de-o parte de a conține sedimentar și documentar moravurile societății de atunci, de altă parte de a fi potrivite pentru ațătarea și întretinerea prin diletanți a unei mișcări teatrale la noi.¹⁾

„Biletul de intrare” (O. Goga.) însă a lui I. Vulcan în literatura română îl constituie revista „Familia”.

I. Chendi: „Familia” anul 37 No. 7 pag. 74.

Ea reprezintă filogenetic fazele importante prin cari a trecut concepția istorică și literară la noi în secolul al XIX-lea.

În prima fază (1865—1880) revista lui I. Vulcan, tipărită la Budapesta, era desăvârșit influențată de școala latinistă cu toate corolarele sale filologice și istorice. Ideea latinității, zămislită la cronicarii moldoveni și la Simion Ștefan, susținută cu argumente filologice și istorice de către Blăjeni, constituia punctul arhimedic al luptelor politice într'o perioadă de mai accentuată și accelerată opresiune. Era evident că, în Ardeal, trebuia să supraviețuiască această idee și după infiriparea curentului junimist în România Veche. Dincolo de Carpați, într'o atmosferă de libertate, își putea face drum o nouă concepție literară lustruită de zgura considerațiilor de utilitate politică; dincoace, însă, în vârtejul de luptă al naționalităților, se simția nevoia permanentă a unui punct de rezim.

Acesta îl oferea ideea latinității ce pâlpâia în toate revistele, lucrările literare și retorica ciscarpatină.

„Familia” latinistă, firește, se găsea în opoziție cu T. Maiorescu, care a săgetat-o mereu, cu o necruțătoare ironie, apreciind-o dintr'un sever punct de vedere estetic, și mai puțin prin prisma utilității. „Recunoștința ce se datorește acestor foi pentru serviciile aduse cauzei Românilor austriaci nu ne poate scuti de datoria unei opozițiuni temeinice în contra formei cu care se prezintă”.¹⁾

Consecvent atitudinii sale critice, T. Maiorescu zeflemizează stilul „Familiei”, îndeosebi traducerea din cuvânt în cuvânt ale idiomelor germane și maghiare. Exemple: „Vin înainte multe observațiuni”; „încortelat”; „cu mai vreo câțiva bărbați”; „avută fără măsură” etc.²⁾

„Familia” protestează: „Satul arde baba se piaptână. Acuma, uită-te, acuma, la anul 1868, își află d. T. Maiorescu timpul de a cere dela publicității de dincoace stil neted, gramatică și ortografie”.³⁾

Reprezentantul critic al școalei latiniste la „Familia” a fost Silași. Colaboratorii, la început, erau într'un fel de alianță cu obli-

¹⁾ T. Maiorescu: Critice vol. I. pag. 84.

²⁾ T. Maiorescu: Idem pag. 91.

³⁾ T. Maiorescu: Idem pag. 154.

gația tacită de a se lăuda reciproc, ceea ce iarăși a provocat susținute atacuri din partea junimiștilor.¹⁾

Atitudinea „Familiei” începe să se modifice când e mutată din Pesta la Oradea, mai aproape de satele românești. În această a doua fază (1880—1906), în coloanele ei se furișează, timid la început, în plină lumină și impetuos mai târziu, produsele literare ale poporului. În mijlocul latiniștilor — flori de seră — apar cu mirisme reconfortante și pline de sevă, florile campestre ale poeziei populare. O mare și sănătoasă primenire de atmosferă se produce în redacția revistei orădane.

La început „materialul era deseori alcătuit din imitație și contrafaceri ale acestei poezii populare, și schițe, ca ale lui Gheorghe Trăila, întrebuițau în dialoguri graiul satelor bănățene.”²⁾ Prin Miron Pompiliu, însă, intră în „Familia” autentice poezii populare culese dela Vașcău; prin R. Buticescu, nuvelele își aleg subiecte din viața dela țară; până și portul popular „află prețuire în aceasta revistă”³⁾

De altă parte spiritul de clan al colaboratorilor revistei se transformă într'un spirit de liberă critică. Colaboratorii nu se cădelnițează reciproc. Insuși curentul latinist începe să fie încolțit prin Miron Pompiliu.

„Familia” a binevoit a susține cu vioiciune critica literară și a confirma ruperea pactului tacit de laudare reciprocă ce se încheiase mai înainte în această parte a vieții noastre intelectuale.”⁴⁾

Între colaboratorii revistei se înrolează tineri cari au strâns legături cu Junimea. În 1883 „Familia” face loc unui articol în care se recunoaște influența binefăcătoare a luptei dusă de noua direcție.⁵⁾

) În această perioadă colaborează la „Familia” M. Eminoviciu, al cărui nume I. Vulcan îl românizează în Eminescu:

„De-aș avea” (Fam. 25 Febr./9 Martie 1866).

„O călărire în zori” (Familia 15/27 Mai 1866).

„Din străinătate” (Familia 17/29 Iulie 1866).

„La Bucovina” (Familia 14/26 Aug. 1866).

„Speranța” (Fam. 11/23 Septembrie 1866).

„Misterele nopții” (Familia 16/28 Octomvrie 1866).

„Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie” (Familia 2/14 Aprilie 1867).

„La Heliade” (Familia 18/30 Iunie 1867).

„La o artistă” (Familia 18/30 August 1868).

„Amorul unei marmore” (Familia 19 Sept./1 Oct. 1868).

„Junii corupți” (Familia 31 Ian./7 Febr. 1869).

„Amicului F. I.” (Familia 30 Martie/11 Aprilie 1869).

²⁾ N. Iorga: Istoria Literaturii Române Contemporane vol. II. pag. 265.

³⁾ N. Iorga: idem pag. 264.

) T. Maiorescu: Critice vol. I. pag. 139.

) N. Iorga: o. c. pag. 270.

„Convorbirile Literare” își asigură o ascendentă influență asupra revistei orădane. Dealtfel prin „Tribuna” junimistului Slavici, curentul latinist își anunță amurgul și vestește crepusculul unei noi perioade în literatura ardeleană: Slavici-Coșbuc.

Și iarăși „Familia”, care a oglindit stăruitor ideologia latinistă și și-a îngăduit licențe lexicale și ortografice, va fi exponentul direcției noi, integrându-se în noua mișcare literară.

Distanța prea mare însă dela centrul de pulsație a direcției noi a lăsat revistei bihorene o patină latinistă, care nu s'a putut lustrui definitiv.

Adaptarea „Familiei” la ideologia curentă a mișcărilor literare, constituie unul din marile merite ale acestei reviste. Prin ținuta sa, ea a făcut cu puțință înfibrarea Bihorului și regiunii de Vest în universala conștiință și năzuinți românești. A contribuit cu energie la unificarea simțirii și gândirii. A anexat Bihorul la cultura generală românească. Școlile, prin natura și programa lor analitică, sunt instituții de transmitere în cari, în general, numai valorile vechi, consacrate de o critică selectivă, se oferă generațiilor tinere. Frământările prezente, nepurificate de pasiunile ce susțin orice luptă, nu se pot schița elevilor. Ele se lămuresc în ziare și reviste. Gândirea și simțirea prin ele iau contact cu circulația actuală a valorilor. De aici importanța lor funcțională. În această privință „Familia” s'a achitat cu vrednicie și laudă.

Iosif Vulcan a avut și alt rol decât a fi fost redactorul unei reviste bune pe acele vremuri.

Fixată în timp, activitatea lui I. Vulcan se înserează în perioada de atonie politică a Bihorului. Năzuințele lui, în Budapesta înainte de 1880, se pot considera ca pregătitoare pentru această perioadă. Caracteristica răstimpului 1881—1905 o formează la noi o superficială acalmie socială; figurinele cu un oarecare relief în activitatea publică, apar fără orientări precise, cu o busolă politică defectată. Uneori își ațintesc spre Budapesta privirea fascinată de bogățiile, luxul și strălucirea metropolei străine, altădată, mai des, se mulțumesc să-și țărzurească orgoliul dilatat la fruntariile unui prestigiu și importanță regională, redusă în dimensiuni. Se mulțumesc să dobândească o mică atențiune, la ei acasă.

În această vreme de relativ repaus superficial, sau de fățișe ori discrete închinări spre Budapesta — când însă, totuși, în adâncimi energiile clocoteau și se pregăteau pentru perioada naționalismului intransigent (1905—1918) — I. Vulcan făcea excepție atât cu fapta cât și în scris.

Silueta lui înaltă, purtată de sfiala ce o simți când pășești pe un pământ sfânt, era binecunoscută de oamenii dela Predeal. I. Vulcan făcea periodic drumul Bucureștilor, unde înnodea legături noi, aduna răvașe pentru revistă, dar mai cu seamă inhala o ozonată atmosferă culturală și națională.

Impresiile lui, convorbirile cu oamenii politici, cu mânuitorii de condeie, ședințele solemne ale Academiei, audiențele la Regele Carol I, n'au rămas fugare tulburări de retină, ori efemere vibrații de timpane ci au fost îndemnuri la scris și teme de inspirație. Cronicele lui, în cari își povestea impresiile, vrăjiau în pământul și sufletul Bihariei un colț din viața duhovnicească a Bucureștilor și a Regatului. A deșteptat un interes, care nu s'a mai întunecat, pentru toate manifestările transcarpatine. În acest fel, culturai maghiare disolvante de suflete i-s'a substituit o cultură acordată în chip firesc cu claviatura psihofizică a Românilor bihoreni.

„În acest chip revista dela Oradea, devine pentru Ardeal un palpitant monitor de idei naționale, care aduce valul mântuirii și făcea să treacă în suflete acea presimțire minunată ce presăraseră de mult cu flori în mințile tuturor, drumul armatelor românești.”¹⁾

Astfel Iosif Vulcan, scriitorul cu modeste aptitudini literare dar cu un răspicat și activ crez național, cu reale calități de animator, devine o personalitate ce se revărsa dincolo de frontierele Bihariei.

Intreitele fapte, de a fi activat în „Oradea Ungurilor și Jidaniilor, unde orice publicație este un steag rămas pe o cetate năpădită de dușmani” apoi de a fi „rupt cu rătăcirile latiniste și a se fi întors la româneasca bună și simplă a poporului” și, în sfârșit, de a fi ținut legătura cu centrul firesc al culturii neamului, cu România²⁾ i-a asigurat un loc de frunte între precursorii unirii celei mari.

Teodor Iles

¹⁾ O. Goga: „Iosif Vulcan“.

²⁾ N. Iorga: „Oamenii cari au fost“ p. 218.

POEME DE DRAGOSTE

de ȘTEFAN BACIU

Apropiere

Niciodată n'am fost mai aproape ca azi
De tine. Poate și strofa e de prisos.
Răsufletul meu te ține să nu cazi,
(Răsufletul acesta frățesc și gros)

Pe fruntea mea aud cum se coboară
Atente unghii: gândul meu rotund,
Cu pași de aer pur și căprioară;
Izvoarele nici apa n'o ascund.

Trimite-mi printre buze doar o stea.
Tu stai și cânti. Și cântecul, mie
Imi e apă ușoară și apă grea
Prietenască și caldă melodie.

Îți sunt aproape. Treci cu mâna fină
Prin suflet și prin pielea mea ce nu e.
Ne 'nchidem visele (aceleași) într'o violină,
Arcușul peste noi coboară și se suie.

Intr'un pahar ași vrea ...

Intr'un pahar ași vrea să fie adunată
Prea luminoasa ta făptură.
Să vărs în sânge și să prind în gură
Mirosul tău de țnger și de fată.

Cum buza asta tremură și-așteaptă,
Să pice peste carne soare și cuvânt!
Ti-ași face leagăn, poate casă dreaptă
Intr'o bucată de imagine sau vânt.

Cu pasul tău de stea și de vioară
Te-aud trecând prin inimă și vis,
Te prind atent, te răstignesc pe manuscris,
Soră de seară și albă căprioară.

Dece cuvântul tău de mine s'a legat?
Și dup' amiezele dece mă caută și mă cer?
Ași vrea să fiu un călcător sau un vier
Să-ți beau lumina și cuvântul dintr'odat.

Moment trist

... Sunt lacrimae rerum ...

Prin sânge nici o lacrimă nu trece, mai mult.
Stau doar cu fumul amintirilor aici
Tăcerea între noi înmugurește, o ascult,
Și în volute de lumină soră, te ridici.

Cearcănul trist al ochilor și vocea roasă.
Tristețea ta pe buze mi se urcă 'ncet,
— Trecură fluturi sau herudi prin casă? —
Din inimă ies aburii de sânge violet,

Păstrează-mi plânsul mic în dup'amiaza pură
Sub bluza care tace'n soarele de iarnă,
Lasă cuvântul meu să și se piardă'n gură
Și amintire în poeme să se aștearnă.

Indemn pentru tristețe

Poete, nu mai ai nici un stih în penița prelungă
Și stelele sunt topite în frânghii de lumină
Moaie glasul în cântec, s'ajungă
Vocea cu zimții de vieri în grădină.

Pe pat, se moare mult mai simplu decât în poem
Și tutunul e silaba blondă și finală,
Fii trist, veverița s'a speriat când te chem
Cu flueratul meu, elastică spirală.

*In baruri și sub mese visele dorm în cufăr
Și aerul îl sorbi ca pe un pahar de coniac.
Pereții prieteni cu paloare și miros de nufăr
Se apropie când manuscrisul îl desfac.*

*Lumina lunii de pe ceas paște sfârșitul zilelor
Fecioarele își desfac părul ca pe o carte
Și te așteaptă cu strigătul topit în departe
Să culci urechea pe inima ei, sau pe-a filelor.*

Ștefan Baciu

PROBLEMA TRADUCERILOR

de VICTOR EFTIMIU

Proza noastră cunoaște, de câțiva ani, un rod bogat și plin de diversitate. De la epopeea istorică a unui Mihail Sadoveanu și până la romanele bucureștene ale celui mai talentat dintre noii veniți, Sergiu Dan, e un freamăt, o întrecere, o varietate de mediuri, de stiluri, de fantezie și de observație pe care tânăra literatură națională, n'a cunoscut-o încă.

În fiecare an, bilanțul se face tot mai optimist... Ce departe suntem de vremea când „Dan” al lui Vlahuță și „Viața la Țară” a lui Duiliu Zamfirescu — lucrări de mare merit, desigur — reprezentau, singure, decenii întregi, poezia epică a acestui popor!

* * *

Îndată după războiu, cu „Ion” al lui Liviu Rebreanu și cu „Pădurea Spânzuraților”, romanul își face o intrare într'adevăr epică, în literatura națională. Tot atunci, Corneliu Moldovanu publică lucrarea de vaste proporții „Purgatoriul”, dintr'o altă lume decât a eroilor lui Rebreanu, roman de mult epuizat și care trebuie retipărit, ca să vorbească generației de azi, de proza armonioasă a unui nobil poet, care, absorbit de gospodăria Teatrului Național, sau a Societății Scriitorilor Români, nu și-a desăvârșit încă propria realizare.

Urmează intrarea năvalnică a lui Cezar Petrescu, scriitor fecund și robust, apariție occidentală, amintind forța creatoare și disciplinată a unui Balzac, Zola, sau, în vremuri mai apropiate, Blasco Ibanez. Apoi miraculoasa ivire a lui Ionel Teodoreanu, care cucerește tinerețea toată a României cititoare. Ion Minulescu și N. Davidescu poezii cei mai importanți ai mișcării anti-sămănătoriste publică, fiecare, o serie de romane în care e mai puțin sbor simbelist decât contact cu pământul și realitățile Românești.

Paralel cu acești noui învingători, Mihail Sadoveanu, magul prozei românești, scoate, voinicește, carte peste carte și, prin

vigoare și frăgezime, își păstrează, își recucerește, își reînnoește, an cu an, faima câștigată vertiginos, acum treizeci de ani...

* * *

Tudor Teodorescu Braniste privește periferia cu alți ochi decât ai precursorilor și-i descoperă aspectele traği-comice, așa cum a făcut în „Domnișoara Nastasia” în „Madona cu trandafiri”, în „Maidanul cu dragoste”, și în decurând apărută „Sfânta mare nerușinare” George Mihail-Zamfirescu, unul dintre cei mai interesați oameni de teatru pe cari îi avem.

Patru critici, d-nii Gt. Ibrăileanu, Mihail Dragomirescu, E. Lovinescu și C. Călinescu aduc romanului contribuția de observatori ai vieții și cunoștințele lor tehnice — rodul unei îndelungate activități științifice — în acelaș timp când Gugliemo Ferrero își scrie primul roman, mărturisind că „numai pe acest teren se poate cunoaște satisfacția complectă a creațiunei”.

Un ziarist de mare talent N. D. Cocea, publică „Fecior de slugă”, „Pentr'un petec de negreață” și „Nea Nae” romane scrise frenetic și cari se tipăresc în zeci de mii de exemplare. Vechiul său prieten Gala Calaction aduce, din locuri sfinte, parfum de busuioc presat între foi de evanghelii; în scrisul său e calm și reculegere monahală, după ce a fost sălbatecă poezie păgână a pământului și-a trupului.

* * *

Camil Petrescu, intelectual de rasă, spirit neastâmpărat, chinuit, oscilând între creațiunea pură și critică polemică, dă două romane, cari dacă nu sunt perfect construite, palpită de viață adevărată, abundă de pătrunderi sufletești și notațiuni surprinzătoare. Tot așa d-na Hortensia Papadat Bengescu, a cărei artă rafinată nu mai are nevoie decât de caroassa unei arhitecturi armonioase, ca să pătrundă în marele public, ca revelația cea mai interesantă a prozei noastre contemporane.

Veridic și halucinant, tulburător prin bogăția și seva materialului, printr'un erotism sănătos până la sălbătăcie, Gib. I. Mihăiescu, își deapănă fantasmagoriile realiste în cărți ca „Vedenia”, „Rusoica”, „Dona Albă” menite unei îndelungate viețuiri. Pierderea acestui scriitor tânăr este incalculabilă. Dacă ar fi trăit și dacă fiecare nouă operă marca ascensiune dela primele sale lucrări la

„Dona Albă”, Gib. Mihăescu ar fi fost cel mai mare scriitor epic pe care l-a avut acest neam. Unul dintre pușinii pe cari cuvântul geniu nu l-ar fi strivit.

Victor Ion Popa — realizarea în teatru și roman a unui I. Al. Brătescu Voinești — Ion Călugăru, I. Peltz și după el. cu succulentele sale evocări ale Văcăreștilor și Percepțiilor Bucureștene, Virgil Monda, scriitor grațios, M. G. Vlădescu, profund autohton, Mihail Sebastian, cu vigoare și supleță de foiletonist parizian, Octav Șuluțiu, autorul mult lăudatului „Ambigen”, Anton Holban apoi Ury Benador și atâția alții și pentru o solemnă încheiere, autorul „Cuvintelor potrivite”, care, dacă în „Ochii Maicii Domnului” nu ne-a dat ceea ce se înțelege obișnuit print’un roman, ne încântă cu savoairea unui stil de viu și de scump mozaic, cu un freamăt de imagini, pe care numai T. Arghezi le poate stârni.

De pretutindeni — dela misticismul pasionat al lui Galaction, până la umorul gras al lui Damian Stănoiu și până la cercetările infigurate ale mult talentatului Mircea Eliade, trecând prin pământul cutreerat de viermi a lui C. Ardeleanu și până la văzduhul străbătut de îngeri ai celor pe cari fără voie, nu i-am pomenit, proza românească variată, abundentă, multiplă, masivă și intraripată își cucerește clipele de apogeu, alăturându-se, cu cinste, glorioaselor poezii lirice și dramatice românești.

Această luxuriantă înflorire nu poate rămâne între zidurile țării. Ea le urcă năvalnic și vrea să treacă dincolo, departe.

* * *

Aflându-mă la Paris, m’am gândit să pun la cale, prin asociația internațională, a P. E. N. Cluburilor, publicarea unei serii de traduceri din literatura noastră. Dar greutatea sunt mult mai mari decum s’ar putea închipui.

Prima piedică e importanța redusă pe care Occidentul ● acordă micilor popoare

Două națiuni interesează pe francezi: germanii și anglo-saxonii. Nu numai fiindcă cei dintâi sunt marele pericol, iar ceilalți mari aliați în fața primejdiei comune. Dar fiindcă nemții, englezii și americanii dela nord reprezintă forme uneori înaintate, de civilizație sau de progres. (Progresul și chiar cultura nu înseamnă, numai decât, civilizație). Literaturile Europei nord-occidentale.

Interesul francezilor pentru anglo-saxoni și germani se răsfinge în mod automat și în domeniul literar.

Curiozitatea de acum un sfert de secol pentru scrisul rusesc

era o consecință a alianței politice și militare cu Rusia țaristă.

Astăzi, nici Rusia, nici Italia, nu mai spun mare lucru francezilor, deci editorului parizian. Rusia e prea departe, prea nebulosă, iar Grecia, Italia, și Spania au dat în trecut, toate motivele cari au putut inspira și influența...

Viața citadiană e singura care interesează pe lectorul modern. Luxul orășenesc al filmelor nu mai permite romanului și piesei de teatru un decor sărac și o lume necăjită.

În goană după lumină, confort și altitudini (sau numai complicații) sufletești (țăranul și provincialul sunt, ca mentalitate, primari) elita unui popor caută alte elite

Bună sau rea, e singura tendință reală și fecundă a zilei de azi. Ori, marile centre anglo saxone și germane prezintă aspecte pe cari Parisul însuși nu le poate ignora și pe cari le adoptă, încetul cu încetul, ca să nu rămâie în urmă.

Iată de ce literatura noastră, asemeni tuturilor literaturilor din lumea de dincolo de Viena, spre Orient, nu poate interesa marile popoare occidentale. Ele au cunoscut, prin pleiada romancierilor ruși, micul burghez și țăranul din vecinătatea Asiei. O replică română, slavă sau maghiară, nu l-ar mai pasiona.

* * *

A doua piedică e lipsa traducătorilor.

De secole, au existat, în orice moment, în Anglia, în Germania, în Franța, câteva sute de oameni cari să cunoască și să scrie la perfecție cel puțin două din cele trei limbi universale.

Noi n'am avut încă un singur om care să facă o traducere franceză publicabilă și nici francezii n'au un singur om care să cunoască limba românească atât de bine încât să-i încredințezi, cu inima ușoară, transpunerea unei opere literare.

Literatorii români cari scriu perfect franțuzește și locuiesc la Paris deci, într'un mediu în care gândirea și limba franceză e permanent prezentă, (Elena Văcărescu, Martha Bibescu, Antoine Bibescu, Matila Ghica) sunt boieri și scriu pentru ei înșiși. Tot pentru ei înșiși scriu Matei Rusu și Pompiliu Păltânea, cari nu sunt boieri și muncesc din greu ca să aibă o viață independentă.

Nu le poți cere nici unora și nici altora covârșitoarea și ingrata muncă a unei traduceri.

În vreme ce vei găsi sute de translatori unici pentru un roman sau o piesă de teatru engleză, germană, italiană și chiar rusească, — pentru o transpunere în limba română îți trebuie doi interme-

diari: un român care să facă versiunea literară și un scriitor francez care să prefacă întregul text. Iată o piedică grea în calea expansiunii scrisului românesc peste hotare. Nu văd romancierul sau dramaturgul român care să dispună de 30 până la 40.000 lei ca să-și despăgubească traducătorii...

A treia piedică: e lipsa de interes comercial a unei opere dintr'o literatură necunoscută.

Succesul unei cărți e atât de redus în țările mici încât nu prezintă nici un stimulent pentru editorul dela Paris, Berlin sau Londra.

Dar când o piesă s'a jucat de sute și de mii de ori la New-York și la Londra, când un roman a cunoscut tirajii de sute de mii de exemplare în Germania, — directorul de teatru sau editorul parizian au certitudinea că vor găsi în țara lor cel puțin a zecea parte din spectatorii sau din cititorii de aiurea și aceasta înseamnă câteva zeci de mii de exemplare vândute în limba franceză și două trei luni de afiș al piesei respective, pe bulevardele Parisului.

De multe ori, directorul de teatru sau editorul se înșeală, fiindcă nu tot ce place la Berlin sau Londra reușește la Paris. Cu atât mai mult, însă, vor evita lucrarea fără prestigiu comercial, venită dintr'o țară mică.

La Paris apar vre-o mie de cărți literare pe an. Fiecare critic primește zilnic 2—3 romane.

Un volum pe piața Parisului e o picătură de apă în Ocean. Cu cea mai mare bunăvoință, recenzentul și lectorul nu vor putea descoperi capodopera. Un scriitor care nu dispune de relații și de un mare aparat de reclamă, înseamnă un fir de nisip în Sahara, chiar dacă acel fir e de aur.

Ce să mai spere cartea străină, care n'a fost lansată cu legenda ei și a autorului?

Un volum întreg s'ar putea scrie despre întâmplările stranii prin cari s'a relevat un literator de-aiurea, despre eforturile pe cari le-au depus unul sau mai mulți traducători, ca să-l impună.

Benjamin Cremieux mi-a spus anul trecut cum luptă de aproape treizeci de ani pentru Pirandello, a cărui operă a cunoscut-o ca student, în Italia. Dacă Benjamin Cremieux n'ar fi fost în tinerete la Florența, Pirandello n'ar fi luat decurând premiul Nobel... „Șase personaje în căutarea unui autor”, care a făcut celebritatea lui Pirandello a fost refuzată de un director de avant-gardă, (Jacques Copeau) și a trebuit curajul unui alt străin, actorul Pitoëff, ca s'o monteze la Paris și s'o arunce gloriei universale.

Romanul de succes mondial al lui Axel Munthe a fost tradus în 25 de limbi, până să apară la Paris, unde stârnește o curiozitate relativă.

* * *

Înainte de a proclama inferioritatea literaturii românești și a da vina numai pe paupertatea intelectuală a scriitorului nostru, cei ce se plâng că nu suntem cunoscuți peste hotare, trebuie să se gândească la împrejurările vitregi în cari se manifestă creatorul din țările fără tradiție și la strivitoarea concurență pe care o face popoarelor mici puternicile națiuni cari au cucerit pământul.

Am vorbit îndelung lui Cremieux (critic cu o mare influență asupra editorilor, secretar al P. E. N. Clubului francez și cel mai cald sprijinitor al scriitorilor străini) despre nedreptatea care se face națiunilor mici. I-am spus că datoria Franței este să lanseze celelalte literaturi latine așa cum a făcut Germania pentru popoarele de aceeași rasă ale Nordului. Fără acest intermediar prestigios, scriitorii scandinavi ar fi rămas necunoscuți. Un Ibsen, Bjornson, Strindberg, Selma Lagerlof, Knut Hamsun, Johan Boer, Karin Michaelis, Sigrid Undset, până la Axel Munthe au fost traduși imediat și răspândiți prin formidabila forță a culturai germane.

Benjamin Cremieux mi-a dat dreptate și mi-a făgăduit fără prea mult entuziasm să caute un editor pentru proza românească; o casă căreia i-a recomandat o frumoasă traducere dintr'un mare scriitor român, n'a vrut s'o primească...

Am găsit și eu mai târziu, un editor. Fără să-și ia vr'o obligație, mi-a spus:

— Acești zece prozatori români îi vei alege dintre cei în viață, nici prea bătrâni nici prea tineri.

„Avem nevoie să fie scriitori consacrați, cu relații, ca să se ocupe și ei cu lansarea propriei lor cărți, să semneze pentru public, să facă dedicații celor câteva sute de critici francezi, cari nu se ocupă de volumele trimise direct de editor.

— Avem totuși câțiva tineri romancieri, al căror scris e susceptibil să intereseze cu mai mult succes pe lectorul contemporan, decât generația noastră...

— Sunt reprezentativi, fiecare?

— Nu încă...

— Le va veni rândul.

— Avem, printre morți, printre clasici, autori de povestiri foarte interesante, admirabil construite și specific românești.

— Le va veni rândul și acestora, deocamdată alege-mi zece scriitori în plină producție și dacă seria lor va fi bine primită de publicul francez, vom tipări alți zece romaniști sau romancierii mai vechi și zece cari să reprezinte formula 1930—1940.

Am recomandat editorului parizian pe I. Al. Brătescu-Voinești (o culegere de nuvele), Mihail Sadoveanu (Zodia Cancerului), Liviu Rebreanu (Ion), E. Lovinescu („Viața Dublă”), Cezar Petrescu (Intunecare), Gala Galaction (O culegere de povestiri), Corneliu Moldoveanu (O culegere de povestiri), N. Davidscu (Vioara mută), I. Agârbiceanu (O culegere de povestiri) și Ionel Teodoreanu (Medelenii).

Nu știu dacă n'am nedreptățit alt scriitor de valoare din generația care începe cu I. A. Brătescu-Voinești și se încheie cu Ionel Teodoreanu. Poate că un I. A. Bassarabescu sau Ludovic Dăuș sau Al. Cazaban ar fi mai nimeriți decât doi din cei zece autori citați... Dar pe care să-l elimini fără să faci o nedreptate? Cer iertare scriitorilor omiși.

În această ofensivă de afirmare a scrisului românesc peste hotare, toate forțele sunt binevenite.

Nu-mi fac mari iluzii, știu câte greutateți vom întâmpina, dar trebuie început odată. Peste câțiva ani, cu această lipsă de interes pentru litera tipărită și schimbarea vertiginoasă a gustului lectorilor, cu mereu reînoitele distracții și preocupări cari îndepărtează pe orășean de carte și de teatru, — va fi prea târziu. Peisagiile se vor ofili. Stările sufletești vor părea anahronisme...

Trebuie lucrat repede.

Din păcate însă nu e nimeni la București care să vrea expansiunea artei și scrisului românesc. Toată lumea ar dori acest lucru, dar nu-l vrea. Noi nu vrem. Noi am vrea. La român, dorul înlocuiește voința.

Dacă un puternic al zilei ar înțelege cât preț pune Occidentul pe înflorirea sufletească a unui popor, pe valorile lui spirituale, am fi departe. Prestigiul românesc ar câștiga imens.

Dar politicianul român, desconsideră pe scriitor, efortul literar, creațiunea artistică, Muzicantul, pentru el, se oprește la lăutar; actorul e măscărici; poetul e un zănatec.

Ministrul Spaniei pe lângă Liga Națiunilor a fost primit deunăzi de P. E. N. Clubul din Praga și a conferențiat despre literatura spaniolă. Vedeți diplomatul român care ar vorbi în străinătate despre aleșii patriei sale?

Când am intrat în Cameră, Octavian Goga mi-a spus:

— Bagă de seamă să nu te afle ăștia de pe aici că ești scriitor că nu te mai iau în serios!...

Ionel Pillat se ferește cât poate să-l știe colegii din Parlament cine este. Odată vorbea unor reprezentanți ai Moldovei despre un văr al său de departe, pe care-l chiamă tot așa și care-l compromite scriind versuri.

Poate amintirea unor boemi dezordonați a creat la noi, imaginea aceasta nefericită a omului de litere. Primul a fost cel mai mare: Eminescu a făcut tot atâta rău prestigiului scriitoricesc, cât a făcut bine literaturii românești, prin marea sa trecere printre noi.

Umbrind pe Alecsandri poetul, el a umbricit și pe scriitorul om de lume, ministru și, dac'ar fi vrut, Domn al Țărilor Române. Geniu Pustiu. Blestemat destin!

* * *

Actuala generație e datorare să redeva literatului român prestigiul de care se bucură în lumea occidentală. Scriitorii trebuie să-și dea seama că sunt oamenii cei mai vrednici și mai nedreptățiți ai acestei țări și să-și impună dreptul de a trăi liberi și demni, de a învăța, de a conduce. Ei mai au datoria să informeze străinătatea despre opera lor, mult mai interesantă decât deplasările cutărui fruntaș politic. Să nu se simtă niște tolerați. Să vorbească tutulor de sus, așa cum face Al. T. Stamatiad. Dacă toți am avea credința lui Stamatiad în scrisul său și în destinele poeziei, am alcătui o castă puternică și inviolabilă. Și am face, astfel, un mare bine acestei biete țări, pe care o cred numai a lor, oamenii de negoș și de alegeri. Să facem și noi alegeri mai puține, să nu ne credem prea mari unii și prea mici ceilalți, să renunțăm la talentometrele cu cari ne măsurăm confrații.

Astăzi zece scriitori publicați la Paris, la anul alți zece, peste doi ani alți zece — se vor găsi din treizeci, trei cari să biruească pământul, unul pentru care să cerem și noi premiul Nobel.

... Alecsandri a luat doară, cupa de aur a latinității!

* * *

O poezie intensă, o mireasmă de țărână răscolită, o prospețime de impresii, o grație de broderie, o atmosferă patriarhală aburește din scrisul plin de sevă, de spontaneitate, al prozatorilor noștri.

Diverse medii, în contact cu natura, perindă în cele treizeci de mii de pagini românești pe cari le-am citit, și le-am împachetat cu destinația Paris. Și dacă arta de a construi un roman și forța de a crea tipuri caracteristice, de proporții universale, n'a ajuns încă

la apogeu, în epica românească, peisagiul e grandios, o frescă de umanitate specială e schițată, desenată și începe să prindă consistență, în așteptarea unei adânciri, a unei reliefări care să meargă până la totala desgropare din materia brută, până la statue și monument, până la intrariparea fapturilor turnate'n bronz și marmoră și până la sborul lor sub cerurile depărtate ale interesului universal...

* * *

În faza ei actuală, poezia epică și dramatică a românilor oglindește cu strălucire specificul național. Toate provinciile și-au dat tributul lor, din abundență și definitiv, iar scriitorii tineri încep să străbată Capitala: Un București — deocamdată periferic — pulsează în scrisul ultimilor veniți.

Fraza lor e nervoasă, încordată; nu se mai târăște în faldurile catifelate ale precursorilor, vocabularul nu mai urmărește distincția literaturii de tradiție; expresia e directă, spontană, familiară până la ștregărie.

Totuși, aceste încercări de a urbaniza scrisul românesc, sunt încă timide.

Lumea săracă a mahalelor bucureștene are aspecte de provincie. Nu e ritmul tumultos al marilor cetăți, fiindcă nici orașul lui Abukureiș n'a ajuns, încă, la o dezvoltare occidentală.

Iar dacă nu răsfrânge viața cosmopolită de lux și de întrecere, de ridicări brusce și de căderi vertiginoase, dacă-i lipsesc femeile elegante, stranii, o carte, oricât de bine scrisă, nu va stârni decât curiozitatea simpatică a intelectualului străin, dar nu va solicita sufragiile obișnuitului cititor, dornic să trăiască măcar prin imaginație, în fantasmașor: decorului ultramodern, al încrucișărilor de vieți contemporane suprem exaltate.

Primele zece cărți de proză românească, dacă nu vor cuceri mulțimile, vor atrage de bună seamă, atenția criticei franceze, care va trebui să înscrie și pe ai noștri printre creatorii de veritabilă artă literară.

Stima, mult mai prețioasă, a specialiștilor va premerge succesul de public de mai târziu, al romancierilor și povestitorilor dela gurile Dunării.

* * *

Fiindcă majoritatea scriitorilor noștri vine dela țară sau din provincie, e firesc ca literatura lor să răsfrângă aspecte ale acestei vieți primitive în care lectorii, fii de țărani sau de târgoveți ei

însiși, se regăsesc. Grosul romancierilor și cititorilor noștri a dat și va continua să dea multă vreme, același gen de poezie epică. Oamenii „supțiri”, dela București sau din câteva alte mari centre, citesc mai puțin această literatură în care nu regăsesc mediul lor. Ei preferă lecturile străine: Literatorii din Apus, în majoritate orașeni, adresându-se unui public cititor de orașeni vor găsi mult mai ușor o piață de desfacere în capitalele străine, decât găsește în propriile sale orașe, poetul rustic al țărilor patriarhale.

Ne e drag părintele nostru plugarul, sau păstorul, profilat pe colina satului natal; portul și atitudinile sale trezesc ecouri vizuale din secole îndepărtate și ne emoționează august. Dar omului în frac dela Londa sau cititoarei cu părul tuns din metropolitanele Parisului, această nostalgică icoană îi este complect indiferentă. Și când vorbesc de țăranul nostru, am numit și plugarul francez sau păstorul sloven. Viața agricolă e aceeași-pretutindeni, dar fiecărei provincii i se pare că peisagiul ei e mai aromatic, costumul mai pitoresc, folclorul mai bogat și rasa mai autentică.

Și în această cufundare în etnic, scriitorul uită orașele tentaculare, singurele cari răsplătesc pe artiști.

Și iată dece, tot ce se scrie dincolo de Berlin și de Viena nu interesează Occidentul. Scriitorul polonez Sienckievici, singurul care a trecut hotarele patriei sale (căci țăranii lui Stanislas Raymont n'au stârnit nici un interes, cu tot premiul Nobel acordat autorului) a evocat în „Quo Vadis” decadența romană și zorile creștinismului, climate familiare tuturor. Iată dece s'a citit atât, acum treizeci de ani. Nu cu „specificul național” trec scriitorii hotarele.

Ceeace lipsește literaturii românești — spiritul cosmopolit, integrarea în secol — lipsește tuturor popoarelor cari ne înconjoară.

Singuri fac excepție dramaturgii maghiari (mai ales evreii); ei sunt jucați pretutindeni, fiindcă au rupt legătura cu peisagiul și omul rural.

Viața de hotel, de restaurante luxoase, de curse, de teatre, de automobil, de cazino, de transatlantice, tinerii sportivi, femeile fatale, acoperite de bijuterii și blănuri prețioase, aventurierii, spioanele, vedetele de cinematograf, lumea diplomatică, marii bancheri, excrocii internaționali, dictatorii naționali, tot ceeace reprezintă epoca trepidantă, în care trăim și pe care filmul o reproduce sintetic și dinamic, răspândind-o până în cele mai depărtate cătune, creind în toate besnele nostalgia metropolelor electrificate, — viața aceasta contemporană lipsește literaturii țărilor agricole în care omul e plecat pe pământ, aude seva curgând în rădăcina ierbii,

adulmecă miresmele anotimpurilor, își ridică ochii spre un cer înstelat sau încruntat și descifrează chemarea cocorilor, — dar nu se împărtășește din feeria de piatră și lumină, din incendiul miilor de ferestre și al miilor de reclame incandescente, cari înseamnă paroxismul aspirațiilor și realizărilor omenești, basmul cetăților fără noapte și fără liniște, spre cari tindeau din cavernele lor întunecoase și reci, din bărăganele lor dezolate, din imensa tăcere care-i spăimânta, strămoșii noștri troglodiții.

Viața omului a început în peșteri și s'a mutat în palatele sgarienori.

Literatura le mai poate ignora?

* * *

Să trecem hotarele! Dar, încă odată, fără concursul statului, nu se poate face nimic. Trebuie o ofensivă puternică, pe mai multe fronturi. Mobilizarea generală.

Nu poți trimite cartea să se lupte singură, cum a fost trimis pe front soldatul român. Ii trebuie marea artilerie a prestigiului național, mitralierele reclamei, cimentul continuității, podurile arcuite.

Un milion de lei pe an, în răstimp de câțiva ani și cu entuziasmul tuturor scriitorilor, — numai așa am putea cuceri cecece alte popoare au cucerit în zeci de ani de sforțări persistente, reînuite cu forțe noi și susținute de elanul întregii națiuni.

Dacă ași avea un milion, pus la dispoziție de Ministerul Instrucției și al Externelor, ași da o sută mii lei la zece traducători cari, să transpue în franțuzește zece volume din scriitorii de frunte ai literaturii noastre.

Ași da două sute mii lei la zece scriitori francezi cari să prefazeze și să facă versiunea literară a acestor romane și culegeri de povestiri. Ași cumpăra câte o mie exemplare din fiecare autor tradus, pe care l'ași ruga să dedice trei sute din aceste volume criticilor din Paris și de aiurea.

Restul de șapte sute de volume le-ași axpedia Ministerul de Externe, care să trimită două sute de exemplare diplomaților străini din București și cinci sute diferitelor legații românești, cu însărcinarea de a le distribui intelectualilor din Capitala respectivă.

Aceasta în primul an.

Dacă Statul — sau vreun iluzoriu Mecenate — ar pune la dispoziție în fiecare an, câte un milion de lei, în acest scop, s'ar putea traduce și răspândi operele altor scriitori români, câte zece mii

volume pe an, fără să mai socotim exemplarele pe cari le-ar vinde editorul francez.

Clasicii români, autorii consacrați, prozatorii tineri vor circula în lumea lui Dumnezeu. În vâlva pe care ar stârni-o asemenea difuziune, fiecare cu talentul și cu norocul său, ar putea fi traduși în atâtea și atâtea limbi, destui scriitori naționali, cari cinstesc neamul și ar spune lumii că în această parte a Sud-Estului european mai există și altceva decât femei frumoase, icre negre, petrol, holde bogate și crize politice.

* * *

Fiecare cu talentul și mai ales, cu norocul său.

Căci una e poezia națională a unui popor, ecourile familiare pe cari le trezește în sufletul înrudit al cititorului concetățean și altele sunt elementele omenești, peisagiul sufletesc, virtuțile literare, preocupările contemporane, cari pot stârni curiozitatea și interesul lectorului străin.

Mari poeți, glorii temeinic așezate, nume aproape sfinte într'un anumit colț al pământului, nu trezesc decât o amabilă scuturare din umeri la cititorul străin neprevenit.

Cucerii de vraja graiului părintesc — ce popor nu crede că vorbește cea mai bogată și mai armonioasă limbă? — regăsindu-se în cadrul descris, având reacțiunile sufletești și fizice ale personajilor din cărți, cei mai sceptici lectori, prețuesc și superprețuesc pe cântăreții propriei lor țări, le caută echivalente printre gloriile universale și le proclamă geniul cu pathos și cu ingenuitate.

La unul din congresele P. E. N. Clubului, delegatul unei țări din Europa Centrală, mi-a vorbit cu entuziasm de ultimul mare poet reformator al limbii naționale un profet care a adus sensibilitatea, motivele de inspirație și mlădierea formei la muzicalitate și la o noutate pe cari acea literatură, nu le cunoscuse nici sub cei mai statuificați dintre clasici.

Am rugat pe colegul din P. E. N. Club să-mi spună câteva strofe caracteristice din acest titan modern, de care, spre rușinea mea, n'auzisem.

Inspirat, înduioșat, emoționat, colegul mi-a recitat, ca în evlavia unei rugi, câteva strofe din cari latinitatea mea incorigibilă n'a ales decât o luptă epică între consonante. Incerc să transcriu patru din aceste revoluționare versuri, adăugând câteva â-uri și â-uri, ca să le fac mai ușoare pentru cititorul din Sud-Est:

Tățki vățki vrătnălățki
 Nă pārprăsnik mărcănățzvo,
 Ză dă grăbscez vărkrändăzvo
 Bărbărnăkyiz tastăwrăzki.

Poemul vorbește de o trezire a strămoșilor odată cu primăvara; osul răscolit de plug spune ciocârliei că viitorul neamului e în criptă și în sborul șoimului, în barba moșneagului și în primul dinte al copilașului.

Strofa citată, într'o traducere plată înseamnă:

La orizont se ivește o barză
 Ce vești mi-aduci de dincolo de zare?
 Biruință strigă clopotele pădurii,
 Micul clopot care e ghiocelul răspunde: biruință.

Am felicitat pe colegul din P. E. N. Club pentru această revelație. Dorind să cunosc și o strofă reprezentativă a literaturii mai vechi, prietenul din Europa Centrală, s'a executat și mi-a recitat cu un surâs de indulgență, o strofă celebră a bardului național a cărui statuie domină Capitala:

Kárnácsencie nargăzdăkwo
 Ludnártascei mládărătki
 Zăprăstenzi o glădnita tzwo
 Răscăprăstro dăn gălwățki.

Am subliniat vizibila deferență a sonorității, expresivitatea muzicală a poetului modern, față de forma oarecum vetustă a clasicului și am rugat pe colegul din P. E. N. Club să-mi dea și versiunea franceză a strofei, că să constat și materialul din care clădeau cei de demult. Iată și traducerea acestei strofe pe care o învață școlarii.

Rândunică veșnic călătoare,
 Spune-mi pot să mai sper în viitorul neamului?
 Speră îmi răspunse rândunica ciripind,
 „Speră! i-a răspuns o vrăbiuță sglobie.”

— Intr'adevăr, e diferență; atât ca material poetic, cât și ca muzicalitate, e cu totul alta! am spus, ca politeță.

„Ce deosebire între sglobia vrăbiuță a bardului de acum cincizeci de ani și admirabila imagine super-realistă a ghiocelului, care e un clopot mic și sună biruință... Inutil să-ți vorbesc de armoniile noi, de sonoritatea poetului modern!”

* * *

Mă gândesc la scumpul și stimatul meu confrate din P. E. N. Club de câte ori sunt tentat să recit unui străin, spre confruntare, o strofă din Bolintineanu și alta din cutare mare poet de mai târziu, reformator de limbă și deschizător de drumuri în cadrul stufos al literilor române. E imprudent!

Sonoritățile sunt identice, iar â-urilor și ă-urilor parcă par mai virulente, la contemporani, decât la contimporanii lui Alescandri.

Să renunțăm la traducerea poeziilor naționali, sau la declamarea lor, față de străini. Toți sună la fel și dacă limba nu e frumoasă prin ea însăși, n'are ce să-i facă nici cel mai revoluționar poet. Canțoineta cea mai banală a unui barcagiu napolitan, sună mai frumos decât cea mai inspirată strofă a lui Ady Endre sau a lui Adam Mikiewici.

Puterea creatoare a romancierului, fantezia dinamică și larg cuprinzătoare a poetului dramatic, iată ceea ce poate trece granița, din literatura unei țări mici.

Și, mai ales, posibilitatea unor specimene locale de a se integra în ritmul universal, de a fi exemplare de umanitate generală, de a interesa prin viața lor vie și multiplă, de a fi simboluri unanime.

Prea puțin îi pasă lectorului din marele centre apusene de figurile epice ale renașterilor naționale și literare din alte țări.

Actorul german Paul Wegener mi-a spus acum vre-o cincisprezece ani:

— Aveți un mare scriitor: Manolescu.

— Eminescu, l'am corectat eu. Manolescu a fost un mare actor și este alt mare actor, azi.

— Nu! a insistat Wegener, n'am auzit nici de poetul Eminescu nici de actorul Manolescu, îți vorbesc de scriitorul renumit Manolescu, autorul unui roman admirabil pe care-l țiiu la căpătâi; o autobiografie: memoriile prințului Manolescu-Lahovary...

* * *

Dacă ași avea un milion pe an, cred că în trei ani s'ar vorbi în străinătate și de câțiva scriitori români, afară de Manolescu. Căci dacă poezia e locală, cred că în romanul și în novela românească sunt destule valori cari să egaleze moneda străină actuală.

Europenizându-se, — adică zidind ființe mai complicate, alegând un mediu mai înalt și mai variat, un peisaj în care mâna omului să se simtă mai mult decât a lui Dumnezeu, suprimând lungimile inutile, deci repetițiile, renunțând la o anumită feminitate a

stilului — moliciune, cochetărie, inflorituri poetice intraductibile — câștigând în siguranța desenului, în preciziunea, fermitatea, plasticitatea expresiei și, mai presus de toate, construind arhitectonic, scriitorul român va deveni foarte curând, pe piața internațională, un căutat producător.

Dar, încăodată, cartea lui nu trebuie expediată să înfrunte, singură pe străin, cum a fost trimis, pe front, soldatul român:

Ce păcat că strălucitele calități de orator și diplomat ale d-lui N. Titulescu nu sunt unite cu preocupările omului de cultură! D-sa ar avea în scriitorul, în artistul român, cel mai prețios aliat pentru valorificarea acestui neam, peste hotare.

Victor Sftmii

POEZII

de FLORICA MUMUIANU

Așteptare

*Cade un fluture.
Ce trist: e cel din urmă.
Tot sborul se curmă
Doar pomii, se scutură.*

*E aproape zăpadă
Ascultă: plâns de mărgele
Va pune perdele
Și smâlț pe livadă.*

*Tăcând scriu de tine.
Mi-e gol: în vremea de-afară
Aud spunând vara
Cum pleacă și vine.*

*Vezi cerul ce sur și
Frigul ce somnoros și înalt?
Unul în sufletul celuilalt
Să iernăm ca urșii.*

Paza moartă

Luna plină
Pe tăcerea nemișcată
Ramuri limpezi de sulfină
Pal înclină.

Ape, ape
Vin cu moarte mai aproape
Când pătrunde 'n beznă luna
Să se'ngroape.

Luna plouă
Dumnezeu e mort în rouă
Și trecutul m'a lăsat
Vremei nouă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cântec de urât

Să fii singur sub cer bolovănit cu stele
Să taci și să-ți ouiască în neauz, un cânt
Gerul să-ți muște rodia gurii cu nuele
Să nu mai poți șopti: „aicea sunt”.

Aprins, sub ciucurele genei, fulgu
Să-ți faciă besnă de lumini cerești
Cu brațele amorțite pe cine ți-a fost înger
Să nu poți bănuși: „aicea ești”.

Ca edera plecat spre ce era iubire
S'aștepți pe Nimeni fără dor și rost
Să-ți pară rău, fără blânda măhnire
Uitând să plângi: „cândva aici am fost”.

Amiază

Ceasuri de fier bat mat:
Timpul stă'n loc,
Sub un soare de foc,
Drept ca un smeu înălțat.

Florile au tras pe ochi, pălării.
Frunză de smarald rece
Un brotăcel trece
Fiorii prin bălării.

O flacăra — întreaga zi —
Topește văzduhul în zare...
In lumea ne'ncăpătoare
Timpul n'are 'ncotro se urni.

LA PRIVEGHIU

UN ACT

de ION SÂRBU

Atmosferă de mort în casă... Mortul pe catafalc. Familia priveghează. În scenă, pe lângă familie, preotul cu patrafirul spune ultima rugăciune pentru mort.

PREOTUL (*tropărește*) Cel ce a înviat din morți, Christos adevăratul Dumnezeu nostru, pentru rugăciunea Prea Curatei Maicei Sale, a Sfinților și lăudașilor Apostoli, a dreptului Lazăr cel înviat a 4-a zi din morți, să așeze sufletul adormitului robului Toma în sânul lui Abraam și să-l odihnească; pe noi să ne mântuiască ca un bun și iubitor de oameni. Amin.

Intru fericita adormire fă odihnă Doamne sufletului adormitului robului tău Toma și fă lui veșnică pomenire (*se cântă*) Veșnica Pomenire, Veșnica Pomenire, Veșnica lui Pomenire

Pentru răgăciunile sfinților, părinților noștri, Doamne Isuse Christoase, Dumnezeu nostru, miluește-ne pe noi. Amin. (*Se cădelnițează*).

(*Preotul strânge cartea și epitrafirul și se pregătește de plecare*).

VĂDUVA Măine mai veniți, părinte? (*plânge*)

PREOTUL Nu mai e nevoie, taică măine e înmormântarea... Cu bine, taică și Dumnezeu să vă întărească.

TOȚI La revedere, taică părinte.
Plecăciune, cinstite părinte.
Sărut-mâna, părințele.

(*Preotul pleacă. În casă rămâne atmosferă de mort, sus-pine, stergere de nasuri, etc.*)

VĂDUVA (*izbucnește deodată în plâns*) Ce m'oi face eu de acum?
IONEL Ia mai isprăvește și d-ta, mamă, cu plânsul ăsta, ajunge..

- ZOICA (face la fel cu văduva).
- IONEL Și tu, Zoico... (*Suspinele și mai tare, plânsetele mai agitate*). Vai de mine... Doamne, păzește... Ce e asta? (*plânsetele mai agitate la amândouă femeile, trece dela una la alta*). Ajunge, frate, pentru Dumnezeu... Ei, ho, ajungă-vă.
- VĂDUVA Sigur, ajunge... (*plângând*). Săracu Tomiță, 35 de ani nu mi-a zis nici dă-te mai încolo... (*plânge*). Bărbat ca el mai rar. Vara mă ducea la Mehadia... Mă ducea la Mehadia înainte de război, că acu se duc toți orbeții... M'a trecut și Dunărea la Adacale, la Turci... Era să mor de spaimă, maică, în luntre... Eram însărcinată cu Ghița și la întoarcere nici n'am apucat să ajung bine la Severin și l-am făcut de spaimă în tren.
- GHITA Va să zică eu's făcut de frica Turcilor, mamă?
- VĂDUVA Ei, și tu, ... de spaima apei. Ce, Dunărea e ca Dâmbovița?
- GHITA Aha, de aia nu pot eu suferi apa acuma, de atunci din spaimă.
- IONEL La Rusciuc te-a dus vreodată, mamă?
- VĂDUVA M'a dus, păi cum, m'a dus... Avea acolo o afacere cu niște lână și m'a luat și pe mine... Aha, pastramă ca la Rusciuc nu făcea nici bietul Tomiță .. Atunci a câștigat el multe parale... Săracu bietu Tomiță... (*plânge*).
- IONEL Ei, lasă și d-ta, nu mai plânge... Uite, să plângă, Zoica, că pe ea bărbatu-său n'a putut s'o poarte prin străinătăți. N'a dus-o decât până la Pasărea și până la Snagov...
- ZOICA Bărbat ca tine...
- IONEL Fac și eu ce pot... Tat-tu când a murit nu ți-a lăsat nimic... Acum, slavă Domnului, Bietu tata, tot ne-a lăsat câte ceva. Te-oi duce acum... Așa că tu plânge-l pe socru-tău, măcar că nu prea te avea el la inimă. Dar tu plânge-l, așa din condescendență.
- VĂDUVA Ei, prea era și ea coconoasă. O fată când vine la bărbat numai cu ce-i pe ea, lasă și ea nasul mai jos.
- ZOICA Ba era să mă duc la piață diminața, să viu cu coșul cu zarzavat.
- VĂDUVA Dar a lui Vasilescu cum se duce? Și ce Vasilescu, bărbatu-său, e avocat mai bătrân decât Ionel. E și la Primărie... Face și pavaje, și trotuare...
- ZOICA Așa o fi crescută. Eu, slavă Domnului, n'am eșit nici odată cu picioarele goale în papuci la poartă.

- VADUVA Ei, maică, mai face omul și ce nu-i place... pe vremurile astea... Dacă bietul rășosatu nu era strâns, nu știu zău ce făceam acum cu toții (*Plânge*). El a muncit săracu și cu picioarele goale în papuci, și uite că a lăsat...
- GHIȚĂ A lăsat grăunțe să aibă unde răcâi găinele... cucoanele.
- ZOICA Tu răcâi, nu eu... Toată ziua la curse.
- IONEL Ia vezi, te rog, să nu te legi de nevastă-mea...
- GHIȚĂ Nu știam că nevastă-ta e găină...
- VADUVA (*ca să spargă carta*) Zoico maică, ia îndreaptă tu lumânarea aia din sfeșnic, că s'a lăsat de căldură (*Zoica se execută*)... (*Pauză mare, atmosferă încărcată*).
- VADUVA Ghiță maică, ai fost la cimitir?
- GHIȚĂ Am fost. Am aranjat totul. Măine dimineață face groapa.
- VADUVA Unde vine locul?
- GHIȚĂ Cum intri, în dreapta, lângă cârciuma lui Oprescu. Bietu-tata o să aibă lăutari toată noaptea, că-i plăcea, săracu...
- VADUVA Cum așa?
- GHIȚĂ Acolo a mai avut Primăria vreo câteva locuri de veci.
- ZOICA Vezi, n'ați vrut să luați locul lui domnul Petrică, când ne ruga să-l luăm, îl vindea pe mai nimic. Loc bun, între lume bună, numai familii cumsecade acolo, numai cavouri, nu în sărăcime.
- GHIȚĂ De, cumnată, era cam greu să-i spunem tatei că i-am luat loc fiind în viață, asta ar fi fost ca și cum i-am fi spus: „Uite, ți-am luat loc, grăbește, ce mai aștepți?”
- ZOICA Păi, tu, se putea să nu înțepi?
- VADUVA Ghiță, maică, să nu fie lângă vreo cișmea... că eu las cu limbă de moarte să nu mă băgați acolo.
- GHIȚĂ Dar ce mamă, ți-e frică de reumatisme?
- VADUVA Ar fi fost bine să fi fost și colț.
- GHIȚĂ (*sare*) Ei, asta-i bună... colț... Vad comercial... Dar ce tata deschide prăvălie la Sfânta Vineri?

(Pauză)

- GHIȚĂ Și cum zici că a fost cu apa aia mamă. Adică spune cum a fost cu spaima dela Adacale?
- IONEL (*cu răutate*) A fost... A fost așa că ai eșit tu pe lume înainte de vreme, de aia se vede că ești neisprăvit.
- GHIȚĂ Cum vezi tu că sunt neisprăvit? Dar ce-mi lipsește? (*Tăcere*) Hai, mă, spune ce-mi lipsește, Domnule.

- IONEL. Dar ce nu-ți lipsește? Toată ziua la curse, la club și în cârciumi...
- GHIȚĂ. Păi n'auzi, Domnule, am groază de apă din naștere.
- VICTOR. *(sare. Cu emfază de om de știință.)* Are hidrofobie cum au câinii turbați
- GHIȚĂ. Ilop și el medicinist. Sări și el, omul de știință... Vai de capu-tău. Ai învățat și tu acolo vreo două-trei buchii doctoricești, și gata esti cu ele. Parcă tu ai fi doctorul Babeș.
- IONEL. Să știi tu că el a învățat carte, nu ca tine.
- GHIȚĂ. Păi dacă a învățat, de ce l-a lăsat pe tata să moară?
- VICTOR. *(grav)* Știința în fața anevrismului este nulă.
- GHIȚĂ. Tocmai acum, când bitu-tata era în toiul afacerilor... Mai aduna ceva parole.
- ZOICA. Să ai tu ce toca?
- GHIȚĂ. Ba nu, să te plimbe pe tine Ionel pe la Rusciuc, pe la Adacale, cum a plimbat și tata pe mama. Dar vedeți, să nu uitați, să-l luați și pe doctoraș, pe Victor, să te asiste, că poate faci și tu un neisprăvit.
- IONEL. Ca tine.
- GHIȚĂ. De ce ca mine, ca tine, că tu ești tată... Dela tine precede... Eu n'am nevastă... Neisprăviții mei sunt în mahala.
- VICTOR. Păi, dracu o să te ia pe tine?
- GHIȚĂ. Ba dracu o să te ia pe tine... Te ia... te ia... că ești doctor, că voi doctorii sunteți învoiți cu ei, la moșmoneli, la descânțece de...
- VĂDUVA. *(ca să spargă cearta)* Maică, pentru Dumnezeu, cu mortu în casă și voi vă certați în halul ăsta... *(plânge)*
- IONEL. Lasă, mamă, nu mai plânge și d-ta... Când a fost ăsta băiat de treabă să fie și acum?... O haimana.
- GHIȚĂ. Da, nu-s ca tine, avocat fără procese... Spune tu, cât ai câștigat luna asta?
- IONEL. Te rog să nu fii obraznic, că pe urmă se schimbă... *(Inrăit, face un pas către Ghiță.)*
- GHIȚĂ. *(Calm, pune mâna pe sfeșnic).* Să nu te apropii, că te ating la mir cu sfeșnicul ăsta și pornești după tata. *(cântând)* unde nu este durere, nici întristare, nici suspine... *(Vorbește)* Că tot are el nevoie de avocat pe acolo.
- VĂDUVA. Cânti cu mortu în casă, Ghiță.
- GHIȚĂ. Cânt de prohod, mamă. Cred că e voe ca la mort să cânti de înmormântare.

(Pauză)

- IONEL (*rupe lăcerea*) Ş'ai fi tu în stare să dai în mine, mă?
- GHIȚĂ În legitimă apărare... Atâta drept ştiu şi eu... Unul mai puţin la moştenire, şi gata.
- IONEL Vai de capul tău, nemernicule...
- GHIȚĂ Vai de al tău, avocat fără de procese... Clănţău mut...
- VĂDUVA (*care vede că se complică chestia*) Ghiţă, mamă, te rog.
- GHIȚĂ Da de ce sunt nemernic, mamă? C'am muncit cu tata până am dat de brânci ca să aibă el ce toca la Universitate?
- IONEL Dar ce, tu m'ai ținut?
- GHIȚĂ Te-am ținut, te țin — adică vă țin pe toți — şi când oi păpa şi ce ți se cuvine de aici din moştenire — c'o să-ți vină partea cam ce curge pe gârlă — tot la mine o să vii.
- ZOICA Cum „ce curge pe gârlă”? Parte dreaptă, frăţească...
- GHIȚĂ Frăţească, sigur... După ce-oi trage din partea lor ce-au cheltuit cu învățătura.
- IONEL şi VICTOR (*deodată*) Asta s'o crezi tu.
- VICTOR Dar ce, tata nu era dator să ne ție în şcoală?
- GHIȚĂ Să vă ție din partea lui, nu din munca mea... Ați uitat se vede că sunt tovarăş în firmă.
- VĂDUVA (*plângând neconvins*) Şi partea mea... a patra parte, maică.
- IONEL (*avocăteşte*) Uzufriict...
- GHIȚĂ Pe urmă cheltuelile de înmormântare, anul de doliu, toate se trag... Nu dela mine, dela toți. (*Toți cad pe gânduri*). Nu vă convine, ai?
- VICTOR Lasă, nene Ionel, lasă-l că cu ăsta nu mai isprăvești.
- GHIȚĂ Ba o să mă las să mă calce orice prost pe coadă...
- IONEL Care prost? (*se ridică*).
- GHIȚĂ (*Calm*) Aşa... Orice prost... (*Ceartă*).
- VĂDUVA (*intervenind*) Zoico, maică, Zoico...
- ZOICA (*tare*) Tăceți, frate, că mama nu ştiu ce vrea (*tăcere*). Ce zici, mamă?
- VĂDUVA Ia vezi tu de lumânarea aia, că iar s'a muiat.
- ZOICA Da, mamă. (*Trece şi îndreaptă lumânările la sfeşnice*). Zău, grozavă căldură.
- (*Se aude o caterincă în stradă, care cântă: „Când săracul tatăl meu”. Pauză mare... Suspine, oftaturi*)
- GHIȚĂ (*filozofând*) Tâmpită mai e şi viața asta... (*caterinca îi zice înainte*)... Muncești... te străduiești... aduni... aduni... nu mănânci şi aduni... nu te îmbraci şi aduni

... nu te plimbi și aduni... în loc de tramvai mergi pe jos, și aduni... și pui ban pe ban, și odată pac... te picnește...

(*Pauză. Caterinca, Ghiță începe să fredoneze.*)

„Când săracul tatăl meu,

„Era tânăr cum sunt eu,

Intr'o zi cam pe'nserat

„Pe mama a sărutat... Că el atâta a știut săracu, mama. (Toți, văzând pe Ghiță cum cântă, rămân stupefiați. *Pauză. Pauza se rupe de un zgomot de afară.*)

VECINA

(*de afară*) Bată-vă Dumnezeu de haimanale. Mortu în casă și vouă vă arde de zdrăngănit la geamuri... (*Intrând brusc cu o mulțime de pachete*). Și mai are obraz să ceară și parale. (*Deschide încă odată ușa și se răfoește la cineva de afară*). Plecați, blestemații dracului.

GHIȚĂ

Dar cine e, coană Tinco?

VECINA

Ia, haimanalele astea cu caterinca.

GHIȚĂ

Unde e?

VECINA

La ușă, așteaptă pomană. Să vie mâine la cimitir.

GHIȚĂ

Cheamă-l încoa, coană Tinco... Da lasă că-l chem eu (*Deschide ușa*). Mă, băiatule, vino încoace. (*In ușă apar haimanaua cu caterinca*). Na, na dela mine. Că lui bietu tata îi plăcea Caterinca de când ședea în Dealul Spirei.

HAIMANAUA

(*din ușă*) Săru' mâna, săru' mâna, Dumnezeu să primească... Ei nu știam, că de... e mortu... Că făceam un marș frunebru. (*Se închide ușa*).

VĂDUVA

(*către vecină care pune pachetele pe masă*). Așa... ai adus, bravo, coană Tinco, bravo... Coliva o facem mâine, nu-i așa? Dac'om face-o azi se acrește până mâine pe căldura asta. (*Amândouă așează lucrurile*).

GHIȚĂ

Prost lucru să mori pe căldură, domnule, și să mai fii și gras, ca tine, Ionel... Și ca d-ta, coană Tinco. Ce zici? Cum ești grasă așa să bagi de seamă la moarte, să nu mierlești pe vremea asta, prin Iulie, August... In Ianuarie, coană Tinco, la bobotează. Atunci știu că nu te mai împuți... Nu-ți mai trebuie nici ghiață.

IONEL

(*autoritar*) Ia mai isprăvește, bă...

VĂDUVA

Nu-l lua în seamă, vecină, că-l știi cum e el. (*Cercetând târguelile*). Legături ai luat, așa... Lumânări, bine... Așa... Pomeneți, șervete...

- VECINA Luat... luat tot.
- VĂDUVA Așa, foarte bine... Și colăcei?... Fă bine d-ta și cheamă servitoarea.
- VECINA Lasă, vecină, că le duc eu la bucătărie.
(Pauză. Vecina trece în bucătărie cu cumpărăturile. Fereastră fiind deschisă pentru mort, se aud clacsoanele pe stradă).
- GHIȚĂ Săracu bietu tata! De-ar ști el că dați banii pe fleacurile astea! La pâinea zilnică nu puteați să vă duceți, să dați bieților oameni săraci, cari n'au după ce bea apă... Să le dați o jumătate de pâine și o fiertură acolo, că n'o mai fi băgat cald în burta lor dela altă pomană... Și sunt destui nenorociți fără lucru în Bucureștiul ăsta.
(Pauză).
- GHIȚĂ Mă duc să vorbesc la dricar. Inmormântăm pe bietu tata cu clasa I, cu telegari în pardesiu negru... cosciug de argint... un pluton cu salve de împușcături peste mormânt... Asta pentru decorație...
- VĂDUVA (sare) Ce face? Clasa întâi... cosciug de argint... ai înebunit?
- GHIȚĂ Mamă, hărbatul d-tale ăl bun... Care te-a plimbat pe la Adacale, care te-a dus pe la Turci... la Rusciuc... la pastramă bună...
- VĂDUVA Bine, bine, dar clasa întâi, pe vremurile astea...
- GHIȚĂ Ce vremuri?... A lăsat avere destulă, slava Domnului? — I se cuvine și lui atâta lucru — ... că destul și-a mâncat de sub unghii cât a trăit... cel puțin acuma să caște gura mahalaua...
- VĂDUVA Tocmai, de aceea... Modest a trăit, modest a muncit, modest trebuie să-l înmormântăm... Cu clasa II-a, maică... cu clasa II-a. E destul de bine...
- GHIȚĂ Bine, dar cu clasa II-a cum îi ducem decorațiile?... E rușine... Meritul Comercial și Industrial, Răsplata muncii pentru Biserică — și bietu tata în viața lui n'a dat un chil de untdelemn la biserică... Biserica o vedea numai odată pe an, la Inviere... Răsplata muncii pentru învățământ — și n'a fost odată la școală în viața lui, săracu... Ei, Coroana României în gradul de ofițer, — apoi medalii-le comemorative...
- IONEL Meritele lui...

- GHITĂ Mă mir că nu i-a dat și Bene Merenti cl. I. pentru artă... Eu am un prieten contabil expert, ține registrele la un teatru... și ăla are Bene Merenti și încă clasa I... Pe onoarea mea... Scrie perfect caligrafic în Cartea Mare și în Jurnal... De aceea săracu, zic și eu, să-i facem înmormântare cl. I, merită măcar pentru truda lui în viață.
- VĂDUVA Nu, maică, clasa II-a
- IONEL Ia să vorbim serios, să nu batem câmpii. Părerea mea este că și clasa II-a este lux. Tatii nu-i plăcea luxul... știți bine... ținea câte un costum de haine câte 4—5 ani... (cu sarcasm) Haina asta neagră care ați pus-o pe el mort o are de când era ginere.
- GHITĂ
- ZOICA Păi ce, era ca nouă... Trebuia să-i luăm frac nou?
- GHITĂ Da... Și ca să-l încapă ați crăpat-o în spinare.
- VĂDUVA Nu se vede, maică, că stă pe spate... Așa, maică, așa... clasa II-a. Ascultați și de mine că-s mama voastră...
- IONEL Nu se poate mamă, singură ai spus că trebuie să fim modești... A mers tata vreodată cu trenu în clasa II-a? Nu. Atunci, îi facem o înmormântare frumoasă cu clasa III-a. Da, clasa III-a, foarte modest... Așa a trăit... așa trebuie înmormântat... Cl. III-a. Dacă ar ști săracu de el că noi l-am duce cu altă clasă decât cu clasa III-a ar muri a doua oară de ciudă că-i cheltuim așa paralele fără socotală.
- GHITĂ (tare) Cum, domnule, clasa III-a, ca să-ți rămână d-tale să-ți plimbi nevasta? Clasa I, asta e.
- IONEL Nu, să-ți rămâe dumitale să joci la curse.
- GHITĂ Eu am jucat și joc banii mei... n'am stat pe urechile tatei, săracu, ca voi toți... Clasa I și gata.
- IONEL Ei, nu... ești nebun și pace... Risipitor te-am pomenit, risipitor te rupi.
- VICTOR (ca să împace lucrurile). Stați, domnilor, stați... Nu vă certați. Ascultați-mă și pe mine...
- GHITĂ Vorbește, doctorașule...
- VICTOR Uite ce este... Eu sunt prieten bun cu un asistent dela Morgă. Mă duc acuma eu la el și-l rog să facă el așa să ne dea cotiga cea nouă dela Primărie... Tot se înserează... Nu vede nimeni... Il ducem pe bietu-tata pe întunerice la capela cimitirului și gata. Scăpăm de cheltueli, vorba lui Ionel... Să fim modești... Vorbind științifice-

ște... nu intră tot acolo în pământ, cu orice clasă l-om duce?

GHIȚĂ (*pătruns*) Nu vă e rușine obrazului, pușlamalelor... Nu vă e rușine să vă târguiți la căpătâiul tatei mort? Eu strig sus și tare (*strigă*) clasa I, clasa I, ca să audă toți vecinii, să vadă toți cine sunteți.

IONEL (*strigă și el*). Nu se poate, domnule... clasa III-a... clasa III-a. (*către Ghiță care strigă într'una: clasa I... clasa I.*) Și nu zbiera așa, domnule, ca nebunii, că ne facem de râs... Clasa III-a... și gata.

VADUVA Nu, maică, clasa II-a... Modești, maică, modești.

VICTOR (*prând să-i acopere pe toți*) Ascultați-mă pe mine, mă duc să aduc cotiga nouă a Primăriei.

(*Vacarm. Fiecare strigă clasa care îi convine. Nu se aude decât Cl. I, cl. II, cl. III, cotiga Primăriei. Apar vecinii la fereastra deschisă. Unii intră în casă, cu lumânări în mână și cu flori, ca la mort. Vine Vecina și cu servitoarea și rămân toți cu gura căscată la cearta alor casei. Deodată zgomot de cădere. Florile se dau la o parte, cad sfeșnicile într'o parte, se ridică mortul în capul oaselor. Tăcere. Răsuflete întretăiate. Toți vorbesc în șoapte, speriați, cu sufletul la gură.*)

VADUVA Doamne... Doamne... Ce mai e și asta? Se scoală mortul... Tomiță... Ce faci?

TOȚI
Tată...
Socrule...
Tăticule...
Vecine...
Ce mai e și asta?

(*Pauză mare*)

MORTUL (*cu bunălatate în glas*) Nu vă speriați, măi copii, mă, și tu nevastă. Și nu vă mai certați degeaba... Lăsați că mă duc pe jos.

— Cortina. —

Ion Scobule

IARNA CU STAFII

de GHERGHINESCU VANIA

*Nesigur la răscruce, tăcut, ori combativ,
Intârzie, în noapte, pe stradă — un bețiv.*

*Incepe o amară poveste murmurată,
Vederii lui murdare când stelele s'arată...*

*Când fulgeră în neguri o sanie pe-aproape,
Răsună clopoței în suflet și pe pleoape.*

*Incremenit privește... Învie o amintire
Spre care și-ațintește privirea, cu uimire...*

*Apoi se'ntoarce'n crâșmă și nu mai vrea să iasă,
De teamă să nu ducă strigoi, cu el, acasă.*

Stefan Gherghinescu

TRADIȚIA ȘI GENEZA EI

de VASILE COTIGĂ

Tradiția este o realitate socială statică, în esența ei și o realitate socială dinamică, în funcțiunea ei.

Tradiția este o realitate socială neschimbătoare și exemplul cel mai plauzibil, îl găsim în proverb. Căci proverbul este prin natura sa, tradițional, este alcătuit din elemente tradiționale. El este cristalizarea înțelepciunii trecutului, ca să nu zic a bătrânilor, și exprimarea acestei înțelepciuni într'o formă ușoară, populară. De când s'a născut el și până acum, a rămas același. El ne arată în deajuns că tradiția este statică. Azi, cele mai multe proverbe nu se mai potrivesc sau se potrivesc ca nuca'n pereți. Și aceasta, din cauză că societatea evoluează, iar proverbul, nemai având societatea dela nașterea lui, nu se mai potrivește. De aici staticul tradiției, de aici lipsa de evoluție în tradiție. Căci din două una: Tradiția, sau rămâne ce a fost, sau se pierde. Altă posibilitate pentru ea nu există.

Dinamismul afirmat mai sus, cu privire la tradiție, nu se referă la esența tradiției, ci numai la funcțiunea ei. În această funcțiune a ei, tradiția face legătura prezentului cu trecutul. Aceasta este, în aparență, mai mult o afirmație cu efecte oratorice. Totuși, nu se poate nega existența ei. Este însă o existență funcțională și condiționată de existența trecutului și a prezentului.

Tot în această concepție dinamistă, tradiția este considerată ca o transmisiune a unor spuse adevărate sau false, făcută din gură la gură și într'un timp cât se poate de îndelungat. Aici însă, tradiția nu mai apare ca o legătură, ci ca un mesager, care duce vechi peste secole adică este chiar această acțiune de transmisiune.

În această concepție dinamistă a ei, tradiția apare ca o realitate „verbală” și nu ca una „substantivală”.

Sunt însă, simple definițiuni ale tradiției, corecte poate prin această simplitate, cari consideră tradiția ca o realitate de sine stătătoare, ca o realitate substantivală.

Ea ar fi punctul de plecare al oricărei speculațiuni asupra viitorului sau mai precis, a unor speculațiuni asupra viitorului. De aici reese caracterul său de realitate socială obiectivă, dar nu știm care este conținutul acestei realități sociale obiective.

Tradiția prezentată ca generalitate, este un trecut și un prezent, în acelaș timp. Este un trecut, fiindcă s'a născut în trecut și a trăit în trecut și este un prezent, fiindcă trăește încă și în prezent. Tradiția este un fapt social trecut, ca naștere și un fapt social prezent, ca existență. Nașterea tradiției nu este însă o naștere obișnuită, ca cele din lumea biologică. Aici, ființele se nasc, pentru a se întări. In lumea spirituală, din care face parte și tradiția, ființele se nasc pentru a slăbi, a pieri. Forța vitală face un drum invers. Mulți cred că tradiția este mobilă și elastică. Și, din această cauză, ea putându-se supune la orice interpretare, existența ei ar fi considerată ca eternă. Deadreptul, lucrul este fals, inexact. Tradiția este una și nu poate fi și altfel. Ea când încearcă să fie și altfel atunci este moartă. După moarte, rămânând în amintirea oamenilor, nu mai este tradiție, ci fapt istoric, ceea ce este cu totul altceva.

Am văzut cum poate fi prezentată tradiția, în generalitatea ei. Să vedem acum, care este conținutul ei.

Tradiția este felul de a fi, de a lucra, de a vorbi, de a simți sau de a gândi al unui anumit popor, care se transmite generațiilor viitoare. Ea durează atât cât durează și acest „fel de a fi” și acest „fel de a fi” durează atât cât îi permit împrejurările sociale să se manifeste. Aceasta este definiția tradiției, pe care o credem mai exactă.

Intre inovație și tradiție, nu este o diferență de geneză, ci numai una de existență. Tradiția „ab ovo” a fost un fel de inovație. Tradiția, la început, prin noutatea ei, a fost o invenție, care mai târziu, fiind însușită de colectivitate, devine ceea ce este.

Geneza tradiției o socotim simplă.

Un fel de a fi sau un fel de a lucra a fost ceva nou, pentru mediul înconjurător. El s'a impus cu forța sa imanentă sie-și. Noutatea și forța acestui fel de a fi și-a căpătat adeziuni. Adeziunile acestea au făcut ca să piară felul de a fi al unui ins și să se nască felul de a fi al unei colectivități, să se nască tradiția. S'a format un mănunchiu consistent de forțe, care s'a impus cu toată consistența sa și cu toată forța sa colectivă. Când mai adăogăm și faptul că acest mănunchiu vine a se impune și cu forța unui trecut, atunci ne putem explica deabia, de ce apare așa de tiranică uneori tradiția.

Dar tradiția nu este ceva în afară de noi, tradiția este și în

noi. Această scrisoare pe care ne-o aduce factorul trecutului, tradiția, găsește în noi, în sufletul nostru, fibre fine, atavice sau hereditare, de credință sau de simpatie, cari vibrează la contactul cu elementul exterior, pentru că aceste fibre au ceva asemănător, dacă nu identic, în structura lor intimă, cu elementul tradițional extern. Conflictul actual și uneori acut, între inovație și tradiție își găsește teatrul de luptă în psihismul nostru, pentru că acest psihism le cuprinde pe amândouă. Adeziunea noastră dată la aceste inovațiuni, sortite a deveni tradiționale, se dă în urma acestui conflict și nu așa de greu, fiindcă am afirmat că tradiția nu este numai în afară de noi, tradiția este și în noi. Adeziunile se explică și se justifică, în acelaș timp.

Noi nu suntem numai viața, ci și tradiția. Ea este opusul formelor logice. Tradiția este viața, care cuprinde în acelaș timp, sentimente, gândiri, credințe, aspirațiuni și acțiuni. Vitalitatea tradiției este dovada duratei ei, în timp și a existenței ei, în spațiu.

Eșind din adâncurile vieții individuale și cu pecetea acestei vieți individuale, prin adeziunea inșilor, tradiția se plantează în mediul cel mai prielnic de creștere al vieții sociale, în colectivitate. Aici ea este viața și determină pe oameni în acțiunile lor.

În felul acesta se prezintă geneza tradiției.

Tradiția se deosebește de celelalte fapte sociale.

În primul rând, se deosebește prin generalitatea ei. Tradiția este generală într'un popor, ca și într'o confesiune. Ea este delimitată de granițele națiunii și de granițele confesiunii. Una este tradiția românilor și alta este tradiția bulgarilor, precum una este tradiția creștinilor și alta este tradiția budhiștilor. În aceste granițe, ea este generală.

Apoi, orice realitate socială, care formează o unitate socială are aceeași tradiție. Generalitatea și permanența tradiției în toată unitatea socială, este iarăși una din caracteristicile tradiției. Dacă luăm unitatea socială care se chiamă sat, observăm acelaș lucru. Tradiția satului nu este un fapt social, care să sălășluească numai într'o parte a satului, într'o mahala a satului, tradiția satului este un fapt social care trăește în tot satul. Satul are aceeași tradiție pentru că este o unitate socială. Nu tot astfel se poate spune și cu orașul. Aici se poate vorbi de mai multe tradiții, fiindcă are mai multe unități sociale. De multe ori ai impresia că orașul neagă tradiția. Și aceasta este oarecum justificat. Prin cosmopolitismul său, prin diversitatea sa de confesiuni, prin ocupațiile locuitorilor săi și prin influențările, cari se exercită asupra sa, orașul neputând reprezenta sta-

ticul, nu poate fi prielnic nici creerii unei tradiții și unei creșteri a ei. Crașul neagă pe drept tradiția, fiindcă nu prezintă unități sociale și nici omogeneități sociale. Satul este tradiționalist, fiindcă este tocmai contrariul. Nu-i cosmopolit, are o singură confesiune, nu-i supus influențării, are o singură profesiune și mai cu seamă are o profesiune prin excelență tradiționalistă: plugăria.

Generalitatea tradiției într'o națiune ca și într'o confesiune, generalitatea și permanența tradiției într'o unitate socială, sunt cele două caracteristici de seamă ale faptului social, care se cheamă: tradiție.

A handwritten signature in black ink, reading "Vasile Cotigă". The signature is written in a cursive, flowing style with long, sweeping lines, particularly in the final part of the name.

VRAJILE

— FRAGMENT —

de JUL. GIURGEA

I.

La o îmbucătură de dealuri, între două ape sărace, este o aşezare de oameni, nici prea răi nici prea cumsecade, să'i zicem Brădenii. Spre târguşorul acesta se rupe un drum din valea Murăşului, dincoace de Streiu, şi apucă din greu la deal, şerpuind printre livezi de pruni în mijlocul cărora pe sub ramurile verzi şi încărcate de rod, mijesc ca puii de sub cloşcă gluşile ţuguiate şi sure ale caselor acoperite cu paie.

După ce ai urcat o bună bucată pe margine de râpi în fundul cărora gâlgăie ape subţiri şi limpezi, drumul cârmeste de câteva ori la stânga, ca omul când priveşte în jos dela mare înăţime şi după ce se învrteşte de câteva ori în loc, începe să se prăvălească la vale. Pâraele curg acum spre miază-noapte.

Drumul e bine întreţinut, căci prin partea locului Dumnezeu a durat numai stane de piatră pe care se caţăără caprele în silă, tinzând spre culmi după smidă. Pământul e sărac şi oamenii şi mai săraci.

Un stâlp gătit ca o sorcovă, în vârful cu stema ţării, stă înfipt în marginea şanţului şi ne spune că am intrat în hotarul Brădenilor, plasă cu acelaş nume, în judeţul Hunedorii. Cineva dintre înaintaşii mei a plecat cândva de aici, sau de prin partea locului, şi a pribegit trecând vechiul hotar spre miază-zi. Deatunci însă anii s'au scurs unul după altul şi peste ce a fost odată, s'a aşternut uitarea.

Dacă m'aşi întreba însă ce caut eu pe aici, mi-ar veni foarte greu să vă spun. Am o slujbă nu tocmai bine definită, nici bună nici rea. Un fel de protejat politic cu delegaţie de inspector. O leafă nici prea mare nici prea mică, bilet de liber parcurs şi diurnă de câte ori plec la drum. Deci ocupaţie destul de plăcută. Bani prea mulţi nu am avut niciodată, dar nici nu m'am ostenit prea mult ca să păstrez ce am moştenit sau să sporesc ce am câştigat. Din contră, decâteori am avut asupra mea sau acasă o sumă mai

mare decât mi-ar fi trebuit ca să'mi pot procura o haină bună și să am hrana asigurată, căutam să o risipesc cu amândouă mâinile, ca să scap cât mai repede de grija ei.

Gesturile mele erau un fel de reflexe ale hotărârilor spontane și neașteptate. De multe ori mă decideam într'un fel, dar procedam tocmai contrar intenției ce cu o clipă mai înainte se limpezise în mine. Cu toate acestea eram conștient de tot ce fac, însă convins că un altul în locul meu ar proceda altfel și ar eși cu mult mai bine. Câteodată mi se părea că sunt în puterea unei sugestii care-mi dictează fiecare mișcare și mă îndreaptă spre un destin, cu totul altul decât cel pe care îl întrezărisem în ziua când coboram scările Universității, în buzunar cu o diplomă de licență.

Poate tocmai pentru că am dat și de astă dată ascultare unui îmbold inconștient, în marginea târgului am oprit trăsura cu care venisem și după ce am dat vizitiului poruncă să tragă la primul han, de cum am ajuns sub dealul Racovii, am apucat spre stânga, pe un drum părăsit care îmbrățișează târgul pe sub dealurile dela miază-zi și am luat-o spre mahalua lăutarilor.

Ce căutam pe aici unde nu cunoșteam pe nimeni și de ce luasem acest drum care înconjură pe departe biurourile minelor, unde aveam o misiune, erau întrebări încă nelămurite al căror zumzet abea perceptibil îl simțeam că începe să-mi vâjâie în urechi, ca un roi de găze când te prinde în vârtejul lui și începe să te plictisească. Ce instinct nelămurit îmi îndrepta pașii pe acest drum și mă făcea să merg agale, ca un om pe care nu-l așteaptă nimeni și nici nu-l zorește nimic, nu m'am întrebat niciodată. Înaintam domol, privind înserării tulburi pe care se profila golgota însângerată a unui cimitir.

După ce am coborât o costișă spre Răbăreasa, am trecut po Dealul unui pârâu în zăvoiul căruia se pătise o căsuță cu obloane verzi la ferești. Pe urmă drumul se cățără pe după o muche repetită de deal și am ajuns la o cruce de piatră, adăpostită de streășina ruginită a învelișului de tinichea. Un Christ al cărui supliciu era învelit de îmbrățișarea rece a mușchiului prins pe trupul lui de piatră, mă privia cu milă din înălțimea piroanelor lui, par'că ar fi vrut să-mi spună că fiecare drum e un calvar la capătul căruia așteaptă o golgotă, dar dincolo de asta e numai împăcare și liniște...

Când am întors privirea spre vârful dealului, brațele întinse ale crucilor negre din cimitir păreau un stol de păsări de noapte care rotesc în turbureala scrii căutându-și culcușul.

II.

M'am oprit în poarta Ghiugulesii. Printre răslogii gardului jucau limbi roșii de flacăra dela focul ce ardea sub piroștriile unei căldări așezate în mijlocul curții. De pe streășina casei o mătă coșată, cu coada ca o seceră, privea cu ochi mierii la flăcările ce biciueau nesimțit cu brațele lor oloage, pântecelă căldării a cărei bolboroseală se auzea din uliță.

Din întunericul vramiței se desprinsă o umbră și se apropie de mine, târându-și picioarele grele pe prundul drumului.

— Seara bună!

— Bună seara Ispas...

— Da de unde ști că mă cheamă Ispas?

— Te-am cunoscut după vorbă...

— Ehe, oftă omul. Multe s'au schimbat de atunci... Acuma sunt sluga Ghiugulesii... Am pus căldarea la foc... fierbem muguri de plop, cu frunză de limbă vecină și unsori de sburătoare... pentru descântat... Auzi cum bolborosește fierțura?... Am scos-o în curte, că mâine e Sân-Toaderul și în noaptea asta câți vâcolaci sunt pe crucile dela morminții din deal, toți bue la vale și se răspândesc pe holde și prin livezi, să roadă rădăcina grânelor și rodul pometurilor...

„Ghiuguleasa s'a apucat să facă vrăji... și m'a duduie din casă... Dar eu tot știu că vrea să întoarcă urma unui om dela Lese care e beteag dela Sân-Mihaiu... Eri l'au adus cu caru și după ce i-a descântat, l'au dus acasă... Era slab ca o surcea și se covrigase ca mătă de colo din streășină...

Prin întuneric auzii alături de mine un mârâit ușor și două stele ardeau la fața pământului. Motanul coborâse de pe casă și sărind peste răslogii gardului, eșise la drum după sluga pe care-l auzia vorbind.

Se făcuse întuneric și nu se mai vedeau decât cele două stele mierii ce ardeau în ochii motanului, și din când în când statura zăbrelită de lumină a lui Ispas, după cum jucau flăcările focului prin gardul ce da spre drum.

— Dacă vrei, zise sluga încet, intră în curte să vezi cum fierbe căldarea... Când s'o stingă focul, vine Ghiuguleasa... Și să bagi de seamă cum toacă din picioare când coboară treptele scării dela prispă... Face ca gheunoaea când bate în scorbura... Lumea zice că are cizme potcovite... dar eu știu ce are... Că nu-

mai într'o cizmă e picior de om... în cealaltă are copită de ied... zise sluga chihotind prin întuneric.

„Ehe... Ispas a dat demult cu socoteala că nu poate fi lucru curat... și într'o seară am udat podmolul din fața patului, până s'a muiat lutul... Dimineața am găsit o urmă de picior și una de copită crăpată... Dar nu de cal potcovit ci de ied... De aceea toacă dintr'un picior de par'că ar umbla în cărji... Hai în curte să vezi... Cum se stinge focul, se și repede din casă...

„La miezul nopții trebuie să pice și feciorul popii din Seleuș... Il aduce baba pe coada măturoiului... De patru zile de când îl muncește Ghiuguleasa... și nu știu de cine e pusă la cale... Când pleacă la drum se aude vâjâind prin văzduh, par'că se bat balauri în capete și plopii dela drum se frâng ca biciuiți de furtună... Pe urmă cade ploaie de zălămâzdre și vârcolaci, de'i auzi ciocănind ca grindina pe coperișul casei. Dar nu stăm în curte, căci mi'i groază să-i vad... Numai odată i-am văzut cum se rândeau ca popădă îi pe streășina casei și guîtau ca purceii, mușcându-se unul pe altul ca să-și facă loc... În noaptea aceea am văzut cum trece peste muchea dealului dela morminți un om călare pe măturoiul aprins... Când a ajuns în dreptul casei, s'a prăvălit ca un tăciune în mijlocul curții... Pe urmă am auzit clanța dela ușă și pe cineva cum se repede înăuntru... Alțeva n'am văzut, căci incremenisem de spaimă...

„M'am trezit a doua zi pe mindirul de lângă vatră... Alături de mine era o doniță nouă plină cu apă în care jucau doi cărbuni pe care mi'i stinsese Ghiuguleasa. Două săptămâni mi-a fost graiul legat și în fiecare miez de noapte auzeam goana vârcolacilor pe streășina casei și sălta pătura pe mine de par'că toți dracii jucau sub ea. Noaptea baba lega și deslega, și până la cântatul de ziuă al cocoșilor auzeam scara pârâind sub pașii celor care veniau și plecau, ca la moară. În zorii zilei adormeam năucit de friguri și scăldat în sudorile spaimei. Pe deasupra mea se așternea vis de plumb și nu mă trezeam decât a doua zi pe la apusul soarelui, când începea să mi picure în urechi o ciocăneală domoală, parcă ar fi bătut cineva cu degetul la fereastra sufletului, ca să-l întoarcă din cealaltă lume. Când deschideam ochii, vedeam pe Ghiuguleasa la picioarele patului, murmurând vorbe neînțelese din descântece de deochiu și de spaimă și de ducă-se pe pustii locuri. Baba da din mâni și se pleca spre fereastra dela miază-noapte care dă în dosul casei. Pe urmă iară adormeam ca să nu mă trezesc decât a doua zi pe la apusul soarelui. Așa am trăit două săptămâni, cu donița de apă descântată și doi cărbuni stinși...

„Lumea spune că de atunci am rămas beteag de cap... O fi și asta, cine știe... Dar Ispas nu e prost... Dacă vine feciorul popii noaptea asta, atunci să știu că pe mine mă trimite baba până la morminții din deal... Sub streșina casei e prins un târnăcop și un lujer de stejar... Nu știu ce gând are Ghiuguleasa, dar când iese pe prispă, pe mine par'că m'ar trage cineva de poala hainei spre poartă, de cum se uită la mine... Și mi'i o groază de cum mă simt singur în largul întunericului ca de smoală, de mi se face părul ca o țesală și mi simt comanacul din cap cum se desparte de creștet, par'că mi l-ar smulge pe furiș o mână nevăzută și l-ar ține deasupra mea ca pe o umbrelă.

„Până ajung în vârful dealului mă trec toate răcorile morții. Mi se pare că în apropierea mea simt boarea caldă a unei haite de lupi ce mă gonește din urmă, și văd aprinzându-se scânteii pe stânga și pe dreapta drumului, despre care știu bine că sunt licurici sau picuri de rouă, dar totuș mi se pare că sunt ochii fiarelor care gonesc gâfâind și aduimecă urmele mele... Dumneata n'ai umblat noaptea și nici nu ai trecut pe drumul ce duce pe sub gardul cimitirului... Eu fac acest drum de ani de zile și m-am obișnuit cu el. Dar când aud bufnița ce-și are cuibul printre cruci, cum chihotește ca omul când se înecă, simt în spinare un cojoc de ghiață și mi se moaie picioarele ca două otrepe...

„După ce se face iarăș liniște și începe să-mi piară vâjâitul din urechi, pornesc din nou, dar după câțiva pași aud clopotul turnului svâcnind scurt, ca o scârțâitură de ferestrău, atins de cârligele din aripa liliiecilor care toată noaptea seceră întunericul în jurul bisericii... De aci pînă în deal nu's decât trei sute de pași, dar mie mi se pare drumul lung fără capăt și când mă întorc, nu'mi vin în fire ceasuri întregi... M'am gândit de multe ori, ce mă fac dacă mă prinde cineva în miez de noapte printre morminte cu târnăcopul pe umăr?... Dacă mi-ar eși cineva în cale, cred că aș inebuni de spaimă... Cine să mă creadă că eu în fiecare miez de noapte urc cu lăstarul sau cu târnăcopul, coasta dealului spre morminți și aștept în fața gropilor proaspete, chinuit de toate spaimele morții, până încep să cânte cocoșii de ziuă!

„De toate acestea eu însă nu-mi dau seamă decât a doua zi, ca și acuma când stăm de vorbă, căci de cum ies pe poartă și apuc la deal, par'că mă duc alte celea și nu mai știu nimic de mine... Hai să intrăm în curte, că se isprăvesc lemnele de sub cazan și se stinge focul... Azi nu mă trimite deacasă și putem sta la pândă din umbra fântâni.

Auzii îndemnul lui Ispas alături de mine și fără să-mi dau seama, am intrat pe poartă, par'că m'ar fi luat cineva pe sus. În fața noastră mergea motanul cu pași măsuțați și prevăzători, ca și când i'ar fi fost frică să nu-l simtă cineva. Ne-am oprit în fața cazanului care bolborosea în undă și ridica un cucui dela mijloc ca să-l răspândească în cerculețe tot mai largi spre margine. Imprejurul nostru se împânzise un miros acrișor de sevă, ca de pământ fermentat primăvara după ce se iau zăpezile și începe să pleznească mugurul.

Motanul se făcuse colac la picioarele noastre și sforăia abea simțit, îngânându-se cu clopotul domolit al căldării. Limbile de flacăra pălpăeau obosite, ca niște păpuși betege care după ce încercau să se ridice în picioare, cădeau din nou peste tăciunii acoperiți de cenușă. Pe urmă ne-am pomenit amândoi pe întuneric. Ispas mă luase de mână și mă trăgea după el spre ghizdul fântânii. L-am auzit apoi suflându-mi la ureche să stau liniștit și să nu spun nici o vorbă, căci e aproape miezul nopții.

Ne-am așezat pe șgheabul de piatră în care clipea un ochiu de apă și am așteptat, cu ochii ațintiți spre ușa pe unde așteptam să iasă Ghiuguleasa. După un răstimp am băgat de seamă că prin casă trebuie să umble cineva cu un opaiț în mână, după cum alergau umbrele prelungite pe la ferești. Pe urmă am auzit un icnit metalic înfiorând bezna nopții, ca și cum s'ar fi lovit ceva de clopotul turnului dela biserica proptită sub dealul din celălalt capăt al târgului.

Aceștia trebuie să fie liliecii din turn, despre care vorbea Ispas adineaori, gândii eu, și întinsei mâna prin întuneric după el. Ispas nu se mișcă, și când îi trecui podul palmei stângi peste obraz, se plecă pe o parte și căzu țeapăn alături de șgheab. Trupul lui incremenit, răbufni în pământ ca un butoi dogit, și rămase cu genunchii adunați sub bărbie, așa cum se așezase pe șgheab alături de mine. Din nou mi se păru că aud un dangăt de clopot înfiorând întunericul, dar poate să fi fost închipuire; simții însă un bulgăre de ghiață lunecându-mi în lungul spinării.

În fundul curții, pe mâna dreaptă, văzusem înainte de ce se stinsese focul sub pirostrii, un șopron care sta cu ușa deschisă. Mă plecai spre sluga adormită și opintindu-mă zdravăn, îl ridicai în spinare și-l întinsei pe mormanul de paie care sta par'că anume în așteptarea noastră. Imi dădui însă numaidecât seamă că era inutil să-l veghez, căci nu se va trezi decât la ziuă și atunci Ispas nu-și

va mai aduce aminte de mine și nici de ce mi-a povestit cât am stat de vorbă în uliță.

M'am întors din nou lângă fântână și am așteptat să văd ce se întâmplă. Poate am așteptat un ceas, sau poate am așteptat o clipă, căci nu-mi puteam da seamă, cu ochii ațintiți asupra ferestrelor, când băgai de seamă că începe să se lumineze toată casa. Pe urmă aceeași lumină înecă și curtea, că se vedeau firele de iarbă alături de cărarea ce cobora dela prispă până la fântână. Lumina aceasta însă nu putea veni din casă, căci ferestrele erau acum oarbe și nici din spuza stinsă de sub cazan. Pe urmă am auzit un șgomot ciudat ca de șoareci când aleargă pe scânduri, și prin frunzișul teilor dela poartă o vâjâială, ca atunci când se pornește vântul.

O bătae nevăzută de aripi îmi înfioră fruntea descoperită și mă ridicai în picioare alături de șgheab. Pe streășina casei se lăsau cârduri de păsări negre și se înghesueau, lovindu-se cu capetele ca berbecii. Intr'o tresărire îmi dădui seamă că aceștia sunt mosafirii din miez de noapte ai babei, și în lumina care acum bătea de jos în sus le-am văzut capetele fioroase ca de soboli, cu gurile strâmbe și nasuri turtite, alături de care doi ochi răi și mari ca doi clăbuci de smoală se uitau la mine care priveam incremenit la înghesueala lor grăbită.

Când zarva se potoli pe coperiș, ușa se deschise și în prag apăru Ghiuguleasa, luminată de sus până jos, și în mână cu o trestie. Motanul care până mai adineauri torcea alături de mine, era acum pe umărul babei și se întărâta cu un corb ce dormita pe creștetul vrăjitoarei. Mi se păru că aud apoi croncănitul corbului care se repezi cu ciocul la laba ridicată a motanului, pe urmă se ridică un grohăit fioros din mijlocul cetei care se instalase pe streășină care plecase capul pe o parte ca să mă vadă mai bine.

Ghiuguleasa m'a privit o singură dată din pragul casei, apoi am auzit-o cum coboară scara de lemn. Până acum puteam să-mi dau seamă de tot ce se întâmplă în jurul meu și i auzeam pașii sunând neregulat pe treptele de scândură. Întâi a fost un răbufnit greu ca de cizmă potcovită, pe urmă o ciocăneală scurtă ca a unui picior de lemn. Am numărat de șapte ori ciocănitul neregulat pe treptele scării. Baba șchiopăta și când s'a apropiat de mine am auzit pocnindu-i încheeturile, cum pocnesc picioarele caprelor când urcă vara pe stânci, și fără să vreau mi-am adus aminte de copita de ied de spre care îmi vorbise Ispas.

Când a ajuns alături de mine, s'a lăsat în genunchi și a întins

trestia peste umbra mea așternută pe pământ, apoi a rupt capătul de prisos și se îndreptă șchiopătând spre cazanul din mijlocul curții, și de aci se întoarse din nou spre mine și zise, ca și cum ar fi vorbit singură:

— Ceasul omului pentru care ai venit, încă nu a sosit... Dar mâine se va plini ceea ce lui îi este scris să pătimească și ție să vezi...

Apoi se întoarse din nou spre cazanul în care clocotul se potolise și lucea ca o oglindă prin întuneric. Corbul croncăni odată și bătu fără putere din aripi, iar baba îngâna cuvinte neînțelese pe care nu le puteam auzi pe de-a-întregul:

— Pentru că ai venit neașteptat și ai intrat nechemat, voiu despărți de tine umbra ta, cum gerul desparte frunza de trupul copacilor, și vei fi tu singur umbră care nu va încheia chip în oglinda apelor... Voiu lega limba ta și voiu închide gândurile tale ca în piatră, ca să fii mort între vii, și din ceasul în care ai intrat aci vei uita cine ești și vei uita și ce-ai vrut...

Ghiuguleasa se apropie de peretele casei și se ridică pe vârful picioarelor să desprindă târnăcopul de sub streășină. Am băgat atunci de seamă că piciorul ei drept era uscat ca o surcea și cu genunchiul întors înapoi. După părul negru și des cu care era acoperit, cunoscui numai decât că era piciorul de ied despre care îmi vorbise Ispas. În clipa asta simții cum mă furnică o căldură prin tot trupul și fără să vreau, îmi dădui seamă că gândurile mele goneau și acum fără stăvilar și fără nici o grijă de vrăjile babei care cu târnăcopul în mână se opintea să ridice o brazdă de glii. După ce așternu trestia în groapa săpată, întoarse peste ea pământul cu iarba în jos. Când isprăvi, se apropie din nou de cazanul în care clipea lichidul verzui și începu să murmure aceleași cuvinte neînțelese al căror rost nu putusem nici adineaori să'l prind. Apoi tăcu și sumecându-și brațul păros, îl băgă în cazan până din sus de cot și începu să descânte:

Te voiu despărți chiar de umbra ta,
și te voiu meni și o voiu îngropa:

Să rămâi legat,
de oameni uitat;
să nu ai putere,
nici să simți durere

ci umbră să fii,
printre oameni vii.

Până 'oi apuca, a te deslega
de blesteme grele și vrăjile mele,
ca să pleci de aici dintre licurici,
din sobor de draci și de vârcolaci;

dintre pricolici
ce înfulică luna
și seacă izvoare,
prăpădesc ogoare,
rodul din grădini,
mustul din tulpini

Te menesc de acu' să faci ce ți-oi spune,
să fi de minune, de hulă'n areat și de spaimă'n sat.

Cine te-o vedea,
să te ocolească
și să se ferească.
Cruce toți să-și facă,
de vor auzi
și vor dustuși
ori te vor vedea,
că ești sluga mea.

Puterea din tine să treacă la mine,
să nu poți mișca, nici să poți umbla
ci să te târăști, să te chinuești,
să fii ca legat și să zaci în pat.
Să treci printre vii fără să te știi
nimic să nu'ți placă, nimic să nu vezi,

și mort să te crezi,
de nu te-i feri,
să mă iscodești
sau să ispitești.
Că de voiu auzi,
că m'ai iscodit

ori c'ai ispitit,
vei incremeni.

Că la tot natu e scris, dacă aude aceste
și nu tăinuește ci le povestește

lut să se prefacă
din talpe la brâu,
în margini de râu.
Apele să'l spele
și să'l calce iele.
Din creștet la șale
bolovan în drum,
pogani pe'nserat
când vor trece-agale,
să'l prefacă scrum.
Vântu'cel turbat
va să'l risipească
și'n vârtejuri rele,
purtate de iele,
să se irosească.

Murmurul babei mi se părea că umple toată curtea cu un fior sinistru, ca o răpăială înfundată de tobe al căror ritm urca și scădea, după cum baba se ridica sau se pleca deasupra cazanului în care își făcea farmecele. Din când în când mi se părea că am adormit, apoi iară mă trezeam și vedeam umbrele prelungindu-se în jurul meu, prin întredeschizătura pleoapelor grele. Ceva, ca o toropeală de beție mă trăgea la pământ și mă miram eu singur cum de mă mai țin în picioare, când îmi simțeam trupul moale, de să-l frângi între degete. Apoi deodată văzui vârcolacii înșirați pe streășină cum își dau drumul pe șgheab, ca acrobații de circ pe frânghie, și răsar unul câte unul alături de mine. O muzică pe care mai mult o ghiceam decât o auzeam, scanda un dans macabru și văzui gurile strâmbe ale monștrilor minusculi mimând măsura și ridicând în aer picioarele subțiri cu ghiare de erete, săltând în ritmul drăcesc al dansului improvizat pe o melodie ce se ridica din măruntaele pământului sau izvora din bezna nopții închiegate în jurul nostru.

Incet încet simțeam că încep să-mi pierd mințile, dar în clipa când

eram gata să cad, ochii babei se infipseră în mine, ca două pi-roane înroșite, și mă țintuiră în gol.

Din ce vei vedea,
toate le'i uita...

Pe deasupra casei trecu un vâjâit ca de vânt și prin aer să-
getară fuioare de flăcări. Curtea începu să se lumineze. Când
deschisei din nou ochii, văzui cum coboară de peste deal și se
lasă spre noi, călărind pe măturoaie aprinse, cortegiul ielelor
care chihoteau înfiorând văzduhul cu răcnetele lor desmățate.
După ce înconjurară curtea hohotind sinistru, se lăsară alături de
babă. Măturoaiele aruncate grămadă, ardeau ca un rug de torțe și
impânziră un miros înecăcios în largul curții. Vârcolacii se opriră și
acum se înghesueau la gura șgheabului pe care se urcau grămadă,
guițând ca șobolanii și mușcându-se unul pe altul, în iureșul grăbit
să ajungă mai repede pe coperișul casei. După ce-și găsiră locul,
rânduindu-se pe marginea streășinei, se liniștiră și plecară capetele
în jos, privind mișcarea din curte unde se învârtea roată hora
ielelor, sfârâind în goană ca arcul unui ceasornic care începe să se
destindă.

Din talpe la brâu,
lut te vei preface,
în margini de râu.
Ape să te spele,
să te calce iele...

Murmurul babei fu acoperit de zgomotul surd al tălpilor goale
care băteau pajiștea curții. Vrăjitoarele se învârteau ca purtate
de vânt sub flacăra rugului cu lumini de pucioasă care jucau pe
trupurile lor diforme și goale. Părul le flutura ca un caer pe umerii
repeziți înapoi și de pe sânii revărsați le picura sudoarea leșioasă
spre groapa întunecată a pântecelui care sălta ca un cuiabar de nă-
pârți otrăvite.

Ghiuguleasa se întoarse și ridicând brațele în aer, o auzii din nou:

Te vom prohodi
și te vom jeli,
și'ți vom țese tort,

ca oricărui mort,
 din plete de târfă:
 păienjini de hârcă:
 vămile să treci,
 drum fără poteci...

Alaiul vrăjitoarelor se oprise. Din trupurile lor încălzite se ridica aburul fierbinte ca din cazanele în clocot și firele de iarbă ale curții rămaseră ca prăjite de smoală. După ce intrară pe urma babei buluc în casă, rugul măturoaielor se stinse și curtea rămase pe întuneric. Streașina casei era acum pustie și înecată de umbrele nopții. Prin noapte se vedea mormântul negru, alături de vatra de spuză, cu târnăcopul înfipt în pământ. O îngrijorare nelămurită pusese stăpânire pe mine, par'că pierdusem ceva de preț și o presimțire de care nu-mi puteam da încă seamă, începu să mă răscolească. Mă gândeam la descântecele vrăjitoarei, când simții pe cineva mișcând alături de mine prin întuneric, târându-se cu pași nesimțiți ca de umbră.

— Sunt eu, nu te teme... și nu te mișca, suflă sluga alături de mine. Toate le știe Ghiuguleasa, dar asta nu o știe... M'a învățat un șolomeț din Șcheia... Înainte de ce a eșit din casă, am scos cuțitul din brâu și l-am înfipt în pământ până în prășele... Cuțit cu mâner din corn de capră neagră... Intinde piciorul, că se simte în fața șgheabului unde ne-am așezat amândoi când am intrat în curte... Toate descântecele au fost tăiate de cuțitul șolomețului... Dar eu n'am putere să o ascult, și cad în nesimțire când începe să vrăjască, par'că aș avea boala copiilor... Poate de groază, căci eu simt cum vin ielele și vârcolacii... Asta mi se trage din noaptea acea când am iscodit ce fel de potcoave are baba pe ciubote... Pe dumneata însă te-am lăsat să vezi, căci altfel poate nu credeai ce ți-am spus aseară când am eșit la drum...

„Să n'ai nici o grijă, că descântecele Ghiugulesii nu se prind de noi. Mai târziu îți vei aduce aminte că tot a fost bine să te oprești să schimbi o vorbă cu Ispas, căci așa ceva nu se vede întotdeauna... Dar să știi că muieră ca Ghiuguleasa nu se mai găsește. Asta și pe bărbatul ei cu cununie l-a făcut pricolici, de cel care mănâncă luna. Acu umblă să-și prindă ibovnic pe un uloier, și-l aduce în fiecare noapte tocmai dela Râșca... Da' pe semne omul se lasă greu, că de cum cântă cocoșii de ziuă, îl și îndru-

mează înapoi. De nu veniau ielele, până acu trebuia să pice, că s'au luminat fereștile casei... Dar acu nu mai vine...

Am ridicat ochii încet, trecând privirea peste movila sub care zăcea umbra mea. Mormântul era înecat de lumină, cu o vargă neagră dela cap la picioare și alta în cruce pe piept... Mi-am dat seamă că e umbra dela cerceveaua fereștii, aruncată peste movila în marginea căreia era înfipt târnăcopul.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'M. Mergan', followed by a long horizontal line extending to the right.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IN BAIE

de ALICE SOARE

E caldă apa ca un cuib de puf,
Și-albastru ca pe-un crin un bob de rouă!
Mă simt în ea o plăsmuire nouă;
Am fericirea blândă și năivă
A lebedelor cari-adorm în stuf,
Și mintea mea e ca și-a lor: pasivă.

Imi văd în baie forma prelungită,
Culcată ca o amforă pe fund;
Și parcă sânul meu e mai rotund,
Și palma mai îngustă și scobită.
Iar dacă mișc o mână, ca o clapă,
Icoana mea se tulbură în apă
Drotată ca pe-un evantaiu cochet!
Și de mai bat, cu fiecă bătaie
E ca 'ntr'un joc de „puzzle” dislocată!
Lungi fețe de opal se întretaie
Și cu sclipiri s'alungă peste mine!
Dar iar se netezește apa 'ncet
De mă lungesc cuminte, nemișcată...
Icoana mea s'a încheșat din nou;
Enigma jocului e deslegată,
Și iarăși sânt ca gălbenușu 'n ou!

Poate-am s'adorm acum așa... Ce bine
Că'n viața asta goală și burgheză
Poți sta în baie ca 'ntr'o paranteză!

Alice Soare

ITALIA VAZUTA DE CAȚIVA STUDENȚII ROMANI

VIAȚA STUDENȚEASCA IN ITALIA

de MIOARA GHEORGHIU

Pășind într'o țară străină pe care de mult doreai s'o cunoști, pe lângă bucuria de a-ți fi realizat visul, mai ai acea curiozitate de a observa cât mai multe lucruri; ești dornic să vezi și să auzi nu numai cu ochii și urechile corpului, dar mai ales cu acelea ale minții și ale sufletului. Simți parcă nevoia de a trăi sufletește cât mai intens, de a reflecta îndelung asupra noilor experiențe ce câștigi, de a face comparații cu tine însuși, cu mentalitatea ta și a poporului tău, căutând afinități deosebiri de tot felul. Și poate, primul lucru pe care încerci să-l faci este o adaptare la mediul în care te-ai transplatat și cu care vrei să te identifici oarecum, spre a-l înțelege: e vorba mai ales de mediul psihic.

Unul dintre aspectele acestui mediu psihic în Italia este oferit în primul rând de viața tineretului universitar pe care noi, studenții români, am încercat s'o cunoaștem.

În general, când vorbești de studențimea italiană în afara cadrelor diferitelor facultăți, trebuie să te gândești la acea vastă organizare ce, pe tot cuprinsul țării, se numește G. U. F.: Grup Universitar Fascist". Atâtea mii de studenți în atâtea orașe ale Italiei, duc o viață condusă de același spirit, de același entuziasm însuflat de acela ce în primul rând este conducătorul tineretului: de Duce. Prezența lui spirituală se simte pretutindeni dar mai ales în mijlocul tineretului universitar care este conștient de menirea sa într'un viitor apropiat: sunt toți un gând și un suflet, își dau seama de munca ce trebuie s'o depună pentru binele țării, sunt mândri de a avea responsabilități și misiuni la o vârstă când încă nu și-au terminat o carieră.

Te duci să-i cunoști la ei în casă, unde ești primit cu căldură, cu veselie, cu acel spirit goliardic al evului mediu, ce s'a păstrat până acum împreună cu tradiționalele berete triumphiulare, cu un colț spre frunte, și cari amintesc încă pe vechii goliarzi ce străbăteau țara în cântece de veselie. Orice străin e bine venit și considerat ca un bun camarad, în căminul lor. Deasupra ușii de intrare, cu litere mari, roșii și luminoase, e scris: G. U. F. Înăuntru, câteva săli lungi, așezate cu gust: fiecare lucru are și o semnificație spirituală. Și l'au făcut singuri acest cămin, contribuind cu toții la împodobirea lui. Zugrăveala, inscripțiile cu frumoase maxime, profilurile, în stuc, busturile, machetele cât și mobilele simple și sobre, sunt datorite studenților dela Bele Arte; întreaga instalație electrică cu jocuri de lumini colorate, a fost făcută de studenții electrotehnicieni ce au pus în valoare, cu becuri mari, frumoasele diapozitive reprezentând momente din viața culturală, sportivă a G. U. F.-ului — și cari sunt opera studenților fotografi — precum și una dintre inscripțiile favorite: „Credere, obbedire, combattere”; stegulețe goliardice multicolore, unele cu un trecut glorios, cupe câștigate la concursuri sportive, împodobesc sala secretariatului unde, la loc de cinste, stă și mașina de scris ce mai toată ziua e în plină activitate; un pian, aparatul de radio — montat în întregime de electrotehnicieni și pus într'o cutie frumoasă făcută de cei dela Bele Arte —, reviste și jurnale, o bogată bibliotecă, stau la dispoziția tuturor, în sala de lectură; o mică estradă în sala întrunirilor, e în așteptarea vorbitorilor, biliard, ping-pong, și un mic bufet, în altă sală; o micuță, cameră obscură cu lumini roșii este laboratorul cinematografiștilor și fotografiilor; trei terase suprapuse și un micuț balcon, pline cu flori, oferă o minunată priveliște spre Perugia medievală și spre îndepărtatele coline ale Umbriei serafice. Iată, aceasta este casa atât de primitoare a G. U. F.-ului. În ea, fiecare se duce zilnic, spre a sta de vorbă cu camarazii, pentru a citi sau a asculta muzică, sau pentru a primi vreun ordin dela conducători.

Intr'un colț de terasă, doi inși discută literatură sau politică: după cinci minute cercul s'a lărgit și toți discută cu aprindere. În sala de muzică, un student cântă la vioară, acompaniat la pian de o studentă. La un moment dat se opresc speriați: de unde înainte erau singuri, se văd înconjurați de un numeros public improvizat ce s'a strecurat tiptil în jurul lor. Sunt aplaudați frenetic și obligați să continue concertul nu numai pentru ei dar la cererile insistente ale celorlalți.

Uneori se anunță o ședință cinematografică, bine înțeles cu intrarea gratuită. De ești străin te miri unde se poate face așa ceva: ceilalți surâd indulgenți și misterioși. Li vezi pornind spre una din terase; acolo se așază de un cui... ecranul, mare de vreo jumătate de metru pătrat. Publicul e ținut să-și aducă fotoliile din interior sau să le improvizeze în mod ingenios, fie cocoșându-se pe vreo balustradă, fie așezându-se turcește lângă ecran. Bine înțeles că punerea la punct a aparatului durează vreun ceas, din cauza unui defect la priză. Dar publicul nu se supără și găsește prilej să glumească pe seama operatorului amărât: nu degeaba este conducătorul secțiunii cinematografice a G. U. F.-ului! În fine reprezentarea începe: un film din viața studenților, realizat de însuși cel ce-l prezintă și care oprește des învârtirea manivelei aparatului de proiecție și arată cu degetul pe pânză, când e cazul să releveze un detaliu tehnic de care e mândru și pe care ceilalți îl admiră politicoși dar fără să înțeleagă nimic. Din când în când un spectator arată și el cu degetul pe ecran: „Asta sunt eu, vedeți”?

După proiectarea zisului „jurnal”, urmează filmul „Messalina” sau „Nibelungenlied”, după dorința publicului. O a treia posibilitate n’ar fi, căci repertoriul nu conține și altceva. Publicul optează pentru ambele filme. Personagiile minuscule încep să se miște pe pânză când mai repede, când mai încet — după cum e învârtită manivela. Natural că filmul e și vorbit: câțiva spectatori cu talente dramatice se însărcinează să improvizeze cu glas tare ceea ce spune Siegfried sau Krimhilda. Nimeni nu se supără dacă vocea Krimhildei pare cam... masculină: poate e cam defect aparatul sonor!

Uneori se întâmplă ca personagiile să rămână suspendate în aer, în atitudini comico-dramatice: s’a rupt filmul. Se îndreaptă răul și rulara continuă sărind câteva scene sacrificate prin rupere; dar microfonul caută să completeze lacuna vizuală. Cu alte intreruperi, cerute de schimbarea actelor numeroase, spectacolul se sfârșește lăsând pe toți satisfăcuți de cele două ore petrecute atât de bine: fiecare își duce scaunul, iar operatorul, cu fruntea îmbrobonată de sudoare și cu mâna amorțită de învârtirea manivelei, surâde fericit că și-a distrat tovarășii.

De sigur o distracție copilărească, naivă, dar cât de frumoasă când e gustată de cei ce în alte împrejurări sunt oameni maturi, plini de energie și cari acum s’au transformat în copii, ce se bucură de orice, cu fericita naivitate consacrată vârstei lor. Oare nu dă de gândit acest fapt, în privința fondului sufletesc al aceluși tineret?

Alte întruniri cu caracter cultural sunt ȣezătorile de amicitie italo-franceză sau italo-germană, date cu concursul studenților străini veniți în localitate: dansuri și cântece naționale fac cunoscută țara de unde vin ei; discursuri și conferințe asupra prieteniei dintre popoare, duc cu gândul la acea înțelegere dintre studențimea de pretutindeni și care are aceleași calități: entuziasm și elan tineresc, dorința de a fi utili și de a da ceva țării și societății. Chiar dacă oratorul are un accent pronunțat străin și face greșeli de gramatică, tot este viu aplaudat pentru cuvintele sale, căci dacă acestea nu i-au fost complect înțelese i-a fost înțeleasă bine intenția cu care le-a rostit. Apoi, urmează dans, cântece, veselie: oamenii serioși de mai înainte au devenit iar goliarzi.

O altă manifestare interesantă este aceea a Filodramaticii G. U. F.-ului. Preparativele durează mult timp și cer nenumărate sacrificii din partea tuturor. Dar, cu voie bună, toți dau mica parte de contribuție. Totul constă din pregătirea unei piese de teatru ce va fi jucată în diverse centre din împrejurimi. Alegerea piesei — de obicei a unui scriitor contemporan — se face de către „actorii” impovizați și „regisor”: șeful secțiunii Filodramaticii.

Apoi, multe seri dearândul, toți renunță la plimbări și distracții pentru a face repetiții: regisorul se înfurie, strigă, din înaltul celor doi metri și jumătate a importantului său personaj, când o domnișoară actoare nu face gesturi naturale și nu pronunță bine cuvintele: dar ce e de vină ea? Este străină și n'a mai jucat vreodată teatru! Singura vină i-ar fi poate aceea de a se crede cu talent. Și e perseverentă, nu glumă: repetă de zece ori scena, iese de douăzeci de ori printr'o ușă improvizată cu două scaune. Dar regisorul tot nu e mulțumit și țipă la toți: „Habar n'aveți de artă! Dumneata, mișcă-te pe scenă și nu sta ca un lemn; dumneata, caută să-ți simți rolul, nu-l spune ca un papagal; iar dumneata, nu vezi că e scris acolo să ieși prin dreapta și nu prin stânga?” ...

Toți, cu capetele plecate, oftează de enervare, căldură și oboseală, regretând că ... au intrat în horă; alături, în sala de lectură, fericiții ce nu vor juca în piesă, ascultă pe Tito Schipa la radio ... Dar cu zel și bună voință, numeroasele repetiții promet să aducă un succes deplin: protagoniștii au mai jucat și altă dată, iar regisorul însuși deține un rol cu care va salva situația.

Pe de altă parte, studenții dela Bele Arte montează decorurile: cu șorțuri dinainte, cu pensule și bidinele, stropiți pe față cu toate culorile curcubeului, taie cartoane, fac pereți, tavane, ferestre și uși (exact cum scrie în piesă căci altfel ce s'ar face actorii

cari au învățat să iasă prin dreapta și nu prin stânga?). O statuie ce vrea să fie de marmoră și să semene cu Venus din... Milo, câțiva cactuși enormi, niște tablouri originale; măsurători, preocupări de perspectivă, supărări când vreunul greșeste vopsind prea închis un perete, sau când se varsă găleata cu albastru de Prusia, care e atât de scump; râsete când altul merge cu pas marțial fără să vadă că duce pe tocul ghetei o lungă trenă albă: nu e decât o tășie de pânză ce servește la lipit și care a avut prea mult clei, încât a pornit la plimbare după cel ce se ostenise s'o pună la locul cuvenit.

Dar preparativele iau sfârșit: decorul e gata, actorii știu rolurile. Intr'o după amiază se pornește cu „trupa” spre un oraș din jur: Todî, Bevagna sau Gubbio. Intr'un enorm autobuz iau loc actorii cu uniformele lor negre și cu beretele goliardice. Geamantane mari conțin rochiile de seară și smokinguri (fie ele de împrumut!): pentru piesă! Deasupra autobuzului se încarcă materialul scenic cu toate grijile ca nu cumva să dispară pe drum vreun cactus sau chiar frumoasa Venus din... Perugia. Autorii acestor opere de artă trebuie să călătorească pe „imperială”, pentru a le păzi. Se consolează: „Lasă, că noi vom putea admira mai bine peisajele din jur”. Tot drumul e plin de veselie, de cântece studențești, alternate cu serenade napolitane sau cu versuri improvizate de unul pentru a face o mică ironie la adresa altuia dintre cei prezenți și care la rândul său răspunde cu o altă improvizație: o adevărată Arcadie settecentescă! Dar regisorul, obsedat de responsabilitatea sa, încearcă să spună: „Eu zic... să mai repetăm scena 3 din actul II”. Cântecele se întesesc și cuvintele-i sunt acoperite: nimeni nu-l ascultă și el oftează amărit. Doar într'un colț, mica debutantă repetă de zor cuvintele ce trebuie să pronunțe corect: e sigură de succes.

Se ajunge; studenții G. U. F.-ului din localitate ies în întâmpinarea oaspeților, la porțile orașului, îmbrăcați în aceleași uniforme și cu aceleași berete pitorești. Au avut grijă să vândă bilete, să facă propagandă. În așteptarea serii, conduc pe noii sosiți să viziteze catedrala, palatul comunal, toate monumentele orașului și să admire ceea ce face întreaga mândrie seculară a cetății. De sunt la Todî fac și un pios pelerinagiu la monumentul ridicat lui Iacopone, de al cărui „Pianto della Madonna” vibrează încă sufletele tuturor. Spre seară, toți își amintesc de spectacol: se duc la teatru și încep preparativele, în timp ce sala se umple de public nerăbdător. Culisele fierb de aranjatorii scenici ce bat de zor cu cioca-

nele scândurile decorului: sunt tot bieții studenți dela Bele Arte, ce n'au avut nici timpul de a vizita orașul. Apoi, sună gongul: reprezentarea se desfășoară în fața unui teatru plin de oameni, mai bine decât erau așteptările pesimiste ale regisorului. Doar mici stângăcii ale debutantei, care tot a spus greșit vreo câteva cuvinte și improvizării de text ale „regisorului-actor”: în cușca sa, bietul sufleur simte că nu mai are ce căuta în acel loc. Dar până la urmă, totul iese bine, cu bunăvoința publicului ce aplaudă la scenă deschisă improvizările fericite ale „regisorului-actor” și se resemnează să aștepte câte trei sferturi de oră la fiecare pauză: își închipuesc ei că nu e jucărie să schimbi un decor! Toți pleacă mulțumiți; actorii sunt fericiți, iar regisorul jubilează. Drept recompensă sunt invitați la o masă bogată, căci ajunaseră cu toții — tot în interesul reușitei spectacolului.

Apoi, oboșiți de atâtea emoții își reiau locurile în autobuz și pornesc înapoi spre casă. Acum nu mai este nevoie să se cânte, căci regisorul nu mai ține să repete vreo scenă, dar privește cu duioșie părintească la... „trupa” sa.

Iar, într'o altă zi, aceeași călătorie a Filodramaticei, pornindu-se spre alte orașe sau orașele. Și iată cum se realizează o excursie plăcută ce reînnoiește prietenii dintre diferite G. U. F.-uri și care este în același timp un bun prilej de propagandă culturală în rândurile masei populare.

Astfel de manifestări culturale sunt mai dese în timpul anului universitar, dar nouă celor străini, nu ne-a fost dat să asistăm decât la activitatea mai puțin intensă din timpul vacanței. Am aflat însă, din diferite publicații studențești: reviste ocazionale, prospecte și programe, — realizate și acestea de o secțiune specială a G. U. F.-ului, anume aceea a presei — că țin concursuri literare pentru cea mai bună nuvelă sau poezie, sau se fac concursuri muzicale pentru executarea cea mai bună a unei bucăți de muzică clasică. Se mai țin cicluri de conferințe pentru tineretul de liceu și pentru lucrători și meseriași. Acest din urmă fapt este demn de reținut. Duminica, la adunările lucrătorilor, numite „Dopo lavoro”, e trimis câte un student care să vorbească acelor oameni simpli de lucruri ce i-ar putea interesa. Tineretul universitar italian își simte misiunea de a lumina poporul și de a trăi în contact direct cu el, făcându-l să înțeleagă că în datoria de a munci, toți sunt egali în țara lor.

Sau se mai organizează, în anumite zile, serbări pentru săraci, când li se împarte hrană gratuit. Atunci rolul activ revine studen-

telor universitare, cari știu să mângâie pe cei umili cu duioșia și bunătatea sufletului feminin. Și multe alte manifestări: sportive, serbări, excursii, dovedesc acea concepție nouă și vigoasă ce a pătruns atât de adânc în sufletul studențimei italiene. Este de admirat acea solidaritate spirituală a tuturor, manifestată fie în momentele de muncă și de studii, când își dau seama de misiunea lor culturală, fie în momentele de veselie goliardică ce-i înfrățește mai mult ca orice, așa cum e, de pildă, renumita „Festa delle matricole”, serbare de intrare în universitate a studenților din anul I. — „bobocii” cum le-am spune noi — și cu care ocazie se organizează, timp de o săptămână, excursii în toată țara, întreceri sportive, defilări de care alegorice, pentru a iniția pe tinerii studenți în viitoarea lor viață universitară.

Acest dublu aspect: al spiritului de seriozitate, de vigoasă manifestare a conștiinței clare despre o misiune mare, ce se imbină cu spiritul goliardic de veselie și tinerețe expansivă, caracterizează întreaga viață a studenților italieni, în oricare dintre manifestările lor.

Desigur, viață frumoasă, demnă de admirat, demnă de cunoscut, așa cum se desfășoară la ea acasă: la G. U. F. unde literele roșii luminoase dela intrarea căminului lor sunt luminoase și în sufletele tuturor acelor ce formează speranța și vlașa poporului italian de mâine.

Mioara Gheorghiu.

DACA...

de RUDYARD KIPLING

Dacă ești în stare să rămâi senin
Când toți își pierd capul și ești ținta lor;
Dacă poți în tine să mai crezi, când vin
Toți să te conteste — și 'nțelegător —
Le pătrunzi necazul. Dac' aștepti voinic...
Dacă te mint alții, însă tu nu minți;
Și când le simți ura, nu urăști nici pic,
N'arăți slab și tâlcuri nu dai prea cumiști;

De visezi nu-ți faci din visări stăpân;
De gândești, dar gândul nu-l socoți un țel;
De cinstești dezastrul, ce te-a prins păgân
Și triumful mare, absolut la fel;
Dacă rabzi, când vorba dreaptă ce arunci,
E răstălmăcită spre-a momi pe seci;
De se năruște ce-ai creiat în munci
Și cu scule roase să refaci te-întreci;

Dacă ai curajul ca să riști, la joc,
Starea ta întreagă, să rămâi calic;
Să-ncepi apoi iarăși, să clădești la loc —
Fără nici un murmur — totul din nimic;
Dacă poți viață nouă să redai
Inimii ce bate, par'că tot mai greu,
Nervilor pe moarte, când abia mai ai
Vrerea, care-ți spune: stărue mereu;

De vorbești cu vulgul și rămâi curat;
Dacă, stând cu regii, nu uiți pe pigmei;
Dac' amici sau dușmani nu te-au micșorat;
De te-ajuți cu alții, dar și fără ei;
Dacă 'n al ispitei minut neiertat,
Șaizeci de secunde de drum poți s'arunci,
Vei avea pământul, cu tot ce-ai visat,
Ba — mai mult — băete: om vei fi atunci!

Din englezește de Cons. Rîuleț și Al. Filotti.

SCRIITORI ȘI CĂRȚI

de OCTAV ȘULUȚIU

MIRCEA ELIADE; HULIGANII. (2. vol. Ed. „Naționala Ciornei”.)

Noul roman al lui Mircea Eliade constituie un incontestabil progres și în același timp o admirabilă realizare cu sine însuși. N'ar fi nevoie al raporta la celelalte romane pentru a spune că e cel mai bun dintre toate. Ajunge să fie judecat și singur. Totuși, pentru cariera de romancier a autorului e interesant a urmări evoluția sa, dela romanul individual și psihologic la romanul colectiv și social.

De fapt „Izabel”, ca și „Lumina ce se stinge” nu erau pe atâta romane psihologice cât romane de idei. Romane abstracte, saturate de probleme și în cari dialectica spirituală parazita epicul. Era un abuz de problematică, de gândire, de monolog intelectual, abuz care s'a perpetuat încă și în „Întoarcerea din Rai”, totuși prima încercare de epicizare a autorului. Acolo, în romanul care e de fapt prima parte a „Huliganilor”, Mircea Eliade aborda prima oară romanul social, punând în mișcare o vastă colecție de personaje, adunându-le să se ciocnească, să se lupte și dovedea că e în stare să facă astfel un roman pur epic. Am spus însă că se perpetua în „Întoarcerea din Rai” ceva din problematica și intelectualismul primelor romane (am lăsat de o parte „Maitreyi” care e o operă aparte în cariera autorului) și se vedea aceasta în tratarea personajului Pavel Anicet. Acesta era de altfel figura acaparantă a interesului, ocupând centrul romanului și întunecând pe toate celelalte. Pavel Anicet era creat în monolog interior. Și aci abuzul de problematică și caracterul de abstract se vădea puternic.

În „Huliganii” orice reziduu abstract a dispărut. N'a mai rămas nici-o dificultate, nici-o turbureală ideologică. Romanul e limpezit complect: e epicul pur. Problemele intelectuale au fost transpuse în gura personajilor. A dispărut monologul interior, care îngreua atât mersul epic în romanele lui Mircea Eliade. Au rămas fapte și numai fapte. Și cu mânuirea acestora autorul se dovedește foarte abil. E o bogăție de evenimente în „Huliganii”, o simplitate și o precizie în redarea lor, e o cumpănire perfectă a compoziției, care fac cinste autorului. Ca și în „Întoarcerea din Rai” autorul a întrebuițat și aici tehnica huxleyană a contrapunctului. Fiecare capitol se ocupă de alte fapte și alte personaje, fiecare fiind lăsat pentru a fi reluate abia peste câteva capitole și altfel șirul evenimentelor se înoadă într'o împletitură savantă. Din punctul de vedere al tehnicii și al epiceii, Mircea Eliade a dat un roman perfect.

În ce privește conținutul „Huliganii” sunt o continuare a „Întoarcerii din

Rai". Dar cu o mică deosebire. „Intoarcerea din Rai“ era romanul generației noi. „Huliganii“ sunt romanul unei generații mai noi. Pe când în primul roman erau tineri între 25—30 de ani, în „huliganii“ sunt tineri de sub 25. „Intoarcerea din Rai“ era generația lui Pavel, iar „Huliganii“ aceea a lui Petru Anicet. Nu vreau să văd un simbolism facil în alegerea celor două nume. Ceeace e cert e că între aceste două generații sunt deosebiri.

Cea mai importantă e că generația lui Pavel era generația falimentară a neliști și sbuciumului steril, pe când generația lui Petru e aceea a voinței, a energiei aspirând spre creație.

Nicăeri nu se vede mai bine aceasta decât în deosebirea dintre David Dragu — de o vârstă cu Pavel — și dintre Petru Anicet. Sfârșitul „Huliganilor“ îl caracterizează magistral pe acesta din urmă. I-a murit mama și a dus-o la cimitir. E îndurerat. Dar nu se vede asta. Nu se lasă copleșit de durere. Voința se răsuște în el și-și aduce aminte că a promis mamei că va răscumpăra moșia părintească unde va transporta oasele tatălui și ale fratelui său. Și acum, când mama a murit el încheie:

— „I-am făgăduit să-i aduc pe toți la Arvirești.. O să am de furcă... În câți ani crezi tu că se poate răscumpăra o moșie mare, așa cum a fost a noastră?...“ (p. 272, vol. 2).

Aceleiași generații aparține și Eleazar prin credințele sale și el face teoria acțiunii politice și lui îi răspunde David Dragu cu aceste cuvinte cari fac distincția între cele două generații:

„Orice se întâmplă în viața unui om, este acțiune. Orice mișcare a lui, orice gând, orice iubire, totul, dar absolut totul este acțiune, este fapt... Dar nu e mai puțin eroică suferința unui om singur, în cămara lui, în nopțile lui de studiu — nu e mai puțin eroică decât suferința unui om bătut pentru o credință politică (p. 45, vol. 2.)

Aici stă diferența. În distincția dintre individual și colectiv, intelectualism și politică, acțiune sau creație, aci se despart drumurile. Și deși Petre Anicet nu crede în politică și nu o face, el se va înțelege mai bine cu Alexandru Pleșa decât cu David Dragu. Și va sfârși prin a intra în acțiune.

Tot acest tineret e caracterizat bine de Petru, când îi scrie lui Alexandru:

„Nu vezi cât se opintesc oamenii dela noi, ca să „facă“ ceva? Sunt obsedați de acțiune și totuși nu fac nimic. Mi se pare că lucrul esențial nu e acțiunea, ci găsirea de sine“. (p. 80, vol. 1).

Totuși Petru însuși e un om de acțiune. Pentru că pentru el creația e acțiune. E și natural, căci e un om de voință. Singur își explică el caracterul creației în ceea ce-l privește:

„Există o singură acțiune eficace și în care nu te umilești, nu te pierzi pe tine; este creația, preaplinul visurilor și al forțelor sale... Dar este și asta o acțiune...“ (p. 259, vol. 2).

Voința, energia, tensiunea spre faptă, acesta e caracterul generației de „huligani“. Căci acesta e epitetul pe care-l dă David Dragu. Nu sunt de acord cu schimbarea sensului, pe care Mircea Eliade o operează asupra acestui cuvânt.

Totuși trebuie să acceptăm ca atare schimbarea, dar mai ales perfectă definiție a „huliganismului“ în acest nou înțeles:

„Există un singur debut fertil în viață; experiența huliganică. Să nu respecti nimic, să nu crezi decât în tine, în tinerețea ta, în biologia ta dacă

vrei... Cine nu debutează așa, față de el însuși sau față de lume, — nu va creia nimic, va rămâne sterp, timorat, copleșit de adevăruri. Să poți uita adevărurile, să ai atâta viață în tine încât adevărurile să nu te poată pătrunde, nici intimida — iată vocația de huligan..." (p. 273. vol. I.)

Așa dar ignorare a ordinii, a predecesorilor, vitalitate, afirmare individualistă, biologică și ... voință până la urmă, acțiune.

Această generație, are cu totul altă concepție morală. Petru spre ex. primește bani de la femeia cu care trăește, sau pune pe o fată să-și fure părinții pentru el, nesimțindu-se întru nimic imoral.

„Petre ar fi preferat să se ridice prin alte mijloace, să ajungă bogat printr'o femeie sau printr'un furt și apoi să aibă destulă putere și să se poată face ascultat. Ii era penibil să sufere sau să facă vreun compromis ca artist; ca om, nu avea nici un scrupul, nu se dedea înapoi dela nici-o gravă compromitere". (p. 1. vol. II.)

Mai bine exprimă Alexandru această nouă „morală“:

— „Nu e nimic de răs. Simt și eu câteodată că avem nevoie de o nouă morală. Suntem oameni noi, asta e. Buni sau răi, nu știu și nici nu mă interesează. Dar știu că suntem oameni noi, că ne deosebim fundamental de înaintașii noștri; ne deosebim chiar de unul ca David Dragu... Am început să facem porcăriile pe contul nostru. Ceilalți făceau porcării pe contul Statului, pe spinarea colectivității, și se trudeau să fie cât mai morali în viața lor privată, etc.“ (p. 158. vol. II.)

S'ar putea crede, după toate cele spuse că avem de aface tot cu un roman intelectual. Nu. E numai un roman care invită la gândire. Cele spuse mai sus sunt sau rezultatul convorbirilor dintre eroi, sau semnificația faptelor. Pentru că faptele acestor tineri, acestea interesează. Romanul n'are anecdotă. El e o broderie de evenimente cari se întretaie pentru a reda imaginea unui complex social.

E puțină lipsă de identitate în acești eroi. Ei sunt ca și cei din „Întoarcerea din Rai“ lipsiți de figură. Nu vezi nici un chip, nu identifici nici-o deosebire. Dar asta n'are mare importanță de oarece tocmai asta a fost și în intenția autorului. El nu a vrut să creeze personaje individuale, ci colective. Tinerii din acest roman nu trăesc pe latura lor personală ci pe aceia care-i apropie, care-i face să se asemene unul cu altul. Ei sunt priviți astfel dintr'un punct de vedere general, nu dintr'unul particular. Autorul urmărit să redea generația în cecece are ea comun, iar nu diferențiat individualicește. Important e că toți acești oameni trăesc, sunt vii. „Huliganii“ sunt un bogat rezervor de viață.

Sunt sigur că Mircea Eliade ar putea să scrie și roman psihologic, în care să se diferențieze perfect personagiile. N'ar avea decât să lucreze în caracterizări de detalii. Așa cum are și în acest roman unele. Astfel Jean Ciutariu e definit dintr'o trăsătură care l'ar dispensa pe autor de orice alte considerații asupra individului:

„Ciutariu avea obiceiul, îndată după ce făcea dragoste să se rezeme cu picioarele goale de perete și să-și miște pe rând degetele“ (p. 126. vol. I.)

E definitiv! Toată vulgaritatea parvenită și mediocră e în acest simplu gest.

De altfel faptul că eroii sunt văzuți pe latura lor de asemănare nu înseamnă că ei sunt cu toul gregari, nediferențiați. Dezechilibrul lui Mitică

Gheorghiu e numai al lui după cum brutalitatea îi aparține în totul. La rândul lui, Alexandru, e un tip delicat, Anton Dumitrașcu, un timid, etc. Dar, repet, se vede că autorul a evitat de a apăsa pe clapa diferențierilor. El a lucrat în direcția clasică a trăsăturii generale, tipice.

A rezuma „Huliganii“ ar fi și inutil și imposibil. Ca și a încerca să epuizezi toate gândurile pe cari le stimulează lectura romanului. El trebuie citit pentru a se bucura de interesul epic înalt al său și pentru a vedea desăvârșirea romancierului Mircea Eliade. Iar peste câteva zeci de ani, acela care va vrea să știe cum a fost tineretul din 1935, nu va avea decât să citească „Huliganii“.

PETRU MANOLIU: RABBI HAIES REFUL (Ed. „Naționala-Ciornei)

Romanul „Rabbi Haies Reful“ ne aduce un Petru Manoliu limpezit, scuturat de ticurile și ciudatele încălceli ale stilului său de gazetar. M'am obișnuit într'atât cu confuziile din proza lui cotidiană încât nu mă așteptam să găsesc în acest roman un Petru Manoliu nou. Acesta există însă. Și a dat o carte frumoasă.

De fapt, din punctul de vedere strict tehnic romanul lui Manoliu are mari scăderi. Pentru că sunt trei lucruri cu totul distincte în această carte, trei părți cari: nu ajung să se conjuge, ci trăesc separat sau alternant.

E mai întâi raportul de la învățăcel la învățător al aceluia care povestește, față de Rabbi Haies Reful. Acel „eu“ care a asimilat atât de mult învățăturile bătrânului încât simte că nu mai trăește el ci că în el trăește acum Rabbi Haies Reful. El spune adresându-se umbrei aceluia care a fost Reful:

„De atunci, am fost ca tine. Știam că moartea este o rușine iar sufletul o făgăduință...“ (p. 19) și mai jos: „Vai, ce sfâșietor este faptul de a fi aducerea anințe a unui mort!“ (p. 20) și „eu sunt azi numai aceiace ai știut tu“ (p. 20).

Acest prim element constituie un fel de cadru al povestirii. Și totuși în acest cadru intră un al doilea cadru: e evocarea atmosferei de oraș nordic-moldovean, de oraș provincial cu ghetto, cu figurile caracteristice ale sale, cu vagabonzii și babele sale și mai ales cu nebunii, cu dezaxații și cu atmosfera de superstiție și fantastic. Acest al doilea cadru e un al doilea element al romanului, distinct de celelalte două. E o evocare, incontestabil, admirabilă. Aci autorul dă dovada resurselor sale epice. Toată povestea lui Barbălată, sau a lui Riven și apoi moartea Domnului Pintilie, sunt episoade vrednice de un roman realist. Din păcate ele n'au nimic de a face cu povestea lui Rabbi Haies Reful, care formează al treilea element și cel mai important, al cărții. Această a doua parte, de evocare a târgului, e un simplu element de pitoresc, de atmosferă.

Ceeace e grav din punctul de vedere al unității cărții e că autorul n'a sudat cele trei părți, nu le-a contopit. Ele trăesc independent, fără să se condiționeze una pe alta, ceeace e un defect din punctul de vedere: artă. Mai ales că între partea primă despre care am vorbit și în care autorul vrea să evoce ființa spirituală a lui Reful și partea de evocare a vieții acestuia, ar trebui să fie o legătură stringentă. Ea nu este.

Dar am spus că partea importantă e evocarea vieții lui Reful, cea a treia parte, cuprinzând paginile de la 122 până la finele cărții. Aci e concentrat nodul interesului.

Petru Manoliu a vrut să creeze figura tragică a lui Rabbi Haies Reful și într'adevăr a reușit. Viața lui Reful nu apare ca o desfășurare epică de fapte ci ca un conflict dramatic interior. N'au importanță toate acele evenimente prin cari trece Reful decât întrucât luminează un sbucium sufletesc.

Destinat de mic a deveni rabin, tânărul Reful își face ucenicia la un rabin din Cracovia. Inșă o interdicție a unei cărți îi revelează ideea de lucru nepermis. De la această primă îndoială sufletul copilului intră într'un vulcan de întrebări și de incertitudini. Asprimea dogmatică a învățătorului său, temător de a nu cădea în păcat, punându-și probleme, nu e făcută să îndrume pe tânărul învățăcel pe drumul cel bun. Rămăs în voia vijeliilor sale spirituale Reful își pierde capul. Se pomeneste ducându-se la un abate catolic, cu gândul de a se creștina, dar ajuns în fața lui își dă seama de lipsa de temelie a hotărârii sale și fuge. E văzut de coreligionarii săi. Tocmai a murit tatăl său. Credincioșii îl gonesc din mijlocul lor ca pe un renegat și îi revelează că ar fi un copil din flori. Reful găsește refugiu în iubirea pentru Iudita, fiica învățătorului său. O ia și fuge cu ea într'un târg moldovenesc unde continuă a trăi dintr'o mică negustorie, între femeia care-l iubește și pe care o iubește și între învățătură. Reful se cultivă. Dar îi apare o nouă iubire, o creștină și Reful, își neglijează soția. Aceasta află și se sinucide. Iată toată tragedia lui Reful, sumar schițată.

Petru Manoliu face o greșeală când oprește evoluția spirituală a lui Reful în momentul fugii sale, Reful își taie perciunii și-și sfășie caftanul. El nu mai vrea să fie jidan, ci evreu, ba mai mult, om. E nefiresc ca sfășierea spirituală a lui Reful să se fi oprit aici. Ea s'a continuat, dar noi nu o mai vedem. De aci nu trăim decât gesturile, viața exterioară a lui, până la desnoământul tragic.

Mărturisim deasemeni că nu prea înțelegem distincția pe care o face Reful între „jidan“ și „evreu“, distincție care ideologic nu există, ci doar filologic.

Dar ceace e original în această povestire, e că Reful nu trăește aci ca om, sau ca individ, ci ca destin metafizic. Romane metafizice în concluzia lor, am mai avut. Și în romanele lui Camil Petrescu, și în ale lui Mircea Eliade și în ale lui Anton Holban se puneau anumite probleme metafizice. Inșă aici nu sunt probleme cari se pun. Aici e un destin metafizic, o trăire metafizică. Rabbi Haies Reful nu trăește ca om material, ca individ social și psihologic, ci ca exponent al unei soarte metafizice. Și aceasta, fără abstracție, Rabbi Haies Reful trăește metafizica nu o teoretizează. Ceace e important.

In Rabbi Haies Reful se exprimă mai întâi ideea singurătății omului. Trebuie să adaog că ideile metafizice trăite de Reful în partea de povestire a romanului, sunt exprimate ideologic în prima parte:

Viața este o întâlnire de singurătăți... Femeia pe care o iubești nu este a ta; și poate ea nu este nici a ei... De ce nu te întrebi dacă nu cumva tu iubești numai aceace gândești despre dânsa...“ (p. 90—91).

Iar psihologia metafizică a lui Reful e aci:

„Respirația i se încetinea iar trupul lui Rabbi devenea treptat-treptat un început. Ucidea amintirea... Nu mai fusese niciodată... Se năștea atunci cu vârsta și mintea pe care o vroia... Și era atât de singur, încât te constrângea

să crezi că numai el mai există, că el este unicul care are libertatea să fie" (p. 61).

De fapt în însingurare și în faptul repetatei nașteri e sensul acestui destin. Imposibilitatea de a fi mereu același, neconținută răsturnare a valorii tale interne, sensul transformării, aceasta exprimă viața lui Reful însuși. Acesta începe cu o îndoială și sfârșește cu toate. Incepe prin a se transforma din evreu credincios, în păcătos surpat de îndoeli, de aci trece în iubire, din ea în studiu și în cultură, din aceasta într'o nouă iubire, pentru a ajunge la tragedie și apoi la sensul veșnicei curgeri, a schimbării, a inexistenței unui punct fix. Acesta e destinul lui Reful care trăește perpetua curgere heracliteană. Impotriva acestei mișcări, despre care spune că este „eroarea lumii" (p. 13) vrea să se ridice Reful, dar mișcarea aceasta e o fatalitate care-l macină pe dinăuntru...

Plină de întrebări metafizice, cartea lui Petru Manoliu, e drept neînche-gată într'o unitate estetică. este însă scrisă viu și palpitant. Ideile nu sunt expuse didactic și sec, ci întrupate în viață. O ferveare patetică, un suflu de tragedie plutește în tot volumul. Și până la urmă, ceea ce se desprinde mai cu tărie, nu sunt nici faptele, nici psihologiile, ci întrebările metafizice, mă temeam că Manoliu va face o carte abstractă; n'a făcut-o. Cartea sa e o încarnare a unor debateri metafizice. A face epic cu semnificații metafizice e mai greu decât a-l face cu fapte. Manoliu a arătat că știe să-l facă în ambele feluri. De aceea după acest roman putem aștepta cu încredere: căci un nou scriitor avem!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**AL. MARCU; SIMION BĂRNUȚIU, AL. PAPIU ILARIAN
ȘI HODOȘ LA STUDII ÎN ITALIA (Analele Academiei Române.)**

Noul volum al profesului Al. Marcu este o contribuție prețioasă la cunoașterea a trei mari domenii: Pe de o parte el ne desvăluie un colț din viața dascălilor ardeleni urmași ai școlii latiniste și viitori profesori universitari în Țara Românească. În al doilea rând e o contribuție la cunoașterea istoriei literare românești în legătură cu numele celor trei cărturari ardeleni. Și apoi e o nouă cercetare a influenței culturii și a literaturii italienești în cultura și literatura românească. Un întreg merit care face din această lucrare una din cele mai prețioase lucrări de specialitate a istoriei literaturii române.

După revoluția de la 1848—49 îl vedem pe Simion Bărnuțiu om de 47 de ani ducându-se la Viena, dar în curând schimbând orașul pentru Pavia în Italia, spre a studia dreptul. Bărnuțiu credea în posibilitatea creerii unei Academii românești în Ardeal și în vederea acestui scop se pregătea în studiul dreptului după ce începuse acest studiu încă la Sibiu. În Italia îl urmează în curând Al. Papiu Ilarian și Iosif Hodoș foștii lui elevi, oameni tineri încă, cu 20 de ani mai tineri decât bătrânul lor dascăl. Ei se instalează însă la Padova — unde pe vremuri a studiat chiar Stolnicul Constantin Cantacuzino, acel învățat unchiu al lui Brâncoveanu. Și în doi ani cei trei români ardeleni se întorc la Viena și apoi în Ardeal, doctori în drept.

Dar Italia lombardă, sub stăpânirea austriacă, era agitată de mișcările mazziniene și de aceea acei cari mergeau să studieze la universitățile italiene

erau suspectați. Mai ales după revoluția din 1848 — când universitățile au stat închise și abia prin 1856 s'au redeschis. Cu riscul de a fi suspecti cei trei ardeleni au studiat acolo, în mijlocul unor fierberi politice la cari nu au luat parte, ei fideli supuși ai Majestății Imperiale din Viena. Autoritățile din Viena mergeau până acolo cu suspectările lor încât interziceau profesorilor cași studenților portul bărbii și al mustăților, măsură ce ni se pare ridiculă, dar pe care o luau pentru ca aceia să nu se confunde cu revoluționarii. Se înțelege ce precară, ce penibilă putea fi situația studenților noștri, adăogând-se la aceasta și mizeria materială. Oameni săraci, li se suprimase bursele dela Blaj deoarece trecuseră în suspectata Italie. Și acum abia se ajutau — cei din Padova — cu ce le trimeteau părinții, dar mai ales cu banii strânși pentru ei de Popa Simeon Balint, viteaz luptător din 1848, care ni se revelează acum și ca un sprijinitor din sărăcia lui, a „feciorilor“ ardeleni duși la învățătură. Iată cu câte eforturi aveau a lupta cei trei viitori cărturari. Cartea profesorului Al. Marcu ne prezintă o clară imagine a vieții eroice a lor. Era intradevăr eroică această viață de luptă pentru cultură, mai ales din partea unui om ca Simeon Bărnăuțiu, om de 47 de ani și încă bolnav!

Activitatea celor trei studenți nu s'a mărginit însă la studii juridice. Ei se aflau în țara străbunilor și era natural să caute într'ansa argumente pentru a sprijini ideea de latinitate a românilor. Iată-i deci în neconținute cercetări filologice. Sub îndrumarea bătrânului Bărnăuțiu din Pavia Al. Papiu Ilarian și Iosif Hodoș, din Padova, redactează memoriile și colectează material filologic. Ceace face chiar Bărnăuțiu care decăteori are ocazia scrie pentru a arăta ascămănarea diutre limbile română și italiană. Se poate spune că preocupările filologice întrec pe cele juridice, ale celor trei studenți ardeleni.

De acolo a pornit dragostea lor pentru Italia, pentru poporul, pentru limba și pentru literatura ei. Această pasiune l-a dus pe Bărnăuțiu până la introducerea a o mulțime de italianisme în limba română, iar pe Iosif Hodoș și pe Al. Papiu Ilarian la studiul serios al literaturii italiene. Prin ei curentul italiaa început cu I. Eliade Rădulescu se continuă și influența literaturii italiene devine mai puternică.

Cartea profesorului Al. Marcu e cu atât mai valoroasă cu cât fiind o carte științifică nu este seacă. E scrisă viu, măsurată, și se citește cu mare plăcere. E documentată și aduce multe date noi. Al. Marcu a pus la sfârșit și o listă a italianismelor lui Bărnăuțiu, identificate în „Dreptul public al Romanilor“. În chipul acesta cartea devine de un interes deosebit nu numai pentru istoricul literar, ci și pentru cercetătorul filolog al limbei noastre. O nouă carte de serioasă specialitate se adaogă la cele deja date până acum de profesorul Al. Marcu. În penuria de lucrări științifice dela noi cărțile sale sunt de un mare folos.

RADU GYR: STELE PENTRU LEAGĂN.

Radu Gyr e un atent poet și un artist. O sensibilitate năvalnică și-a găsit deja expresia în „Plânge Strâmbă-Lemne“ și în „Cerbul de lumină“. Dar temperamentul poetului e bogat, e vulcanic, nu seacă ușor. Dimpotrivă îi putem prevedea o mai complexă dezvoltare în viitor. Pentru moment el ne dă aceste „Stele pentru leagăn“ poezii cu copii și pentru copii. Adică scrise pentru a celebra copilăria, căci nu poate fi vorba de o simpatie a copiilor

pentru aceste poezii grele pentru ei, căci sunt scrise în spirit matur. Nu sunt poezii puerile. Sunt dimpotrivă expresii ale unei sensibilități mature: ale sentimentului patern. Poetul își concretizează în douăzeci de poeme iubirea pentru copila sa. În literatura franceză acest sentiment patern, dublat de o universală simpatie pentru copii, a dat poezii de o rară gingășie, ale lui V. Hugo. În literatura română avem câteva minunate poeme ale lui T. Arghezi, precum și întregul volum de proză al acestuia „Cartea cu jucării”.

Mai au scris și alți poeți poezii închinată copilăriei, dar poezii izolate. Mai perseverent decât St. O. Iosef cu al său „Cântec de leagăn”, a fost T. Arghezi și mai sistematic apare acum Radu Gyr care strânge un volum întreg închinat copilăriei.

Ca și T. Arghezi, și Radu Gyr a știut să nu cadă în sentimentalism siropos. Poeziile degaje o duioșie reținută,, o suavă gingășie, dar și multă, multă discreție, multă delicatețe. Pentrucă un sentimentalism ostentativ și direct ucide poezia. Numai o finețe sugeratoare o susține. Sentimentul gingaș al poetului transfigurează realitatea cea mai crudă. Poetul apare aături de copil între jucării și flori, între poame și lucruri, în universul material al acestuia. Universul ireal, de basm. de fantastic, îl realizează așa cum vom vedea mai jos. Deocamdată transcriu un moment de suavitate amestecată cu umor:

Și, uitându-și de nevoi,
stă tăticu 'ntre pisoii,
între „poze” și căței
cu păpușile'n bordei,
și se laudă tuturor,
cântător, surâzător,

că fetița lui, crăiță,
romaniță, luminiță,
fata lui cât un cercel
a făcut pipi pe el!... (p. 16).

Ar fi inutil să insist asupra tuturor aspectelor de gingășie paternă. Voi releva doară cari sunt mai însemnate. E mai întâi duioșia părintelui care se descoperă în copil și pe acesta în fostul copil care a fost el odată. E sentimentul retrăirii în copil și al revenirii fostei sale copilării, admirabil exprimat:

Cu o paiață în brațe, în liniște adâncă,
sub brad, e numai zâmbet fetița bucalată,
pe care au miștit-o și care crede încă
în moș Crăciun, la fel ca tăticu, altădată.
Și cum ridic privirea, pe o masă, sub fereastră,
mă întâlnesc în cadra uitată, în costum
de marinar, cu guler și cu heretă-albastră,
și'n ochi plutind surâsul fetiței de acum

Mai mult, poetul vede'n viitor repetarea aceleiași scene cu fetița sa ajunsă atunci mare și are sentimentul mai accentuat încă al perpetuării acelorași ființe, sentimente și situații:

Surăs, rămas același crin alb la toți acei
 ce-au fost copii, odată, — te întâlnesc din nou,
 cum te-o 'ntâlni fetița, cândva, în alt tablou,
 și s'o'ntreba, pe gânduri de e surâsul ei,
 sau e surâsul altei fetițe, care-și strânge
 în brațe: o paiată, un urs, o portocală,
 și-și va aduce-aminte, la rându-i, și va plânge,
 cum mama și tăticul în anii de beteală... (p. 46—47)

Conștiința identității cu urmașii și a revenirii e urmată de un alt aspect: melancolia și presentimentul dispariției. Văzând pe copil părintele e în mod natural înclinat să-și vadă mai apropiat sfârșitul și să se gândească la momentul când nu va mai fi. Acest sentiment, însoțit de pregătirea copiilor pentru momentul când tata va muri, a dat acel clasic poem al lui T. Arghezi: „De-a v'ați ascuns”. În volumul lui Radu Gyr această idee e prezentată original amestecându-o cu ideea panteistă a transformării vieții și a vieții universale:

Și când tăticul s'o fi dus
 sub fluturi jos, pe zodii sus,

în urmă-i, mic seraf bălai,
 inel suav, crâmpei de rai,

tu, pui plăpând de promoroacă,
 într'o grădină, într'o joacă,

să rupi din iarbă stea cu foi,
 luceafăr verde de trifoi,

să-l legeni, lung, în mâini senine,
 șoptind: tăticul e cu mine.

Apoi să prinzi pe flori de pluș
 un licurici sau cărăbuș,

să-l culci pe-obraji de pergamută
 zâmbind: tăticul mă sărută. (p. 51—52).

Cu aceste romanțe de dulce melancolie se'ncheie volumul. Astfel contemplarea copilului nu dă loc numai la desfășurarea unui sentimentalism duios, ci și la adâncirea acestuia, la ancorarea într'o concepție de viață, la viziunea mai amplă a metafizicului.

Ceeace e original și puternic în aceste poezii — și în general în poezia lui Radu Gyr — e expresia. Poetul are un vocabular excesiv, de bogat, o imaginație proaspătă care crează comparații din cele mai neașteptate și mai noi și o muzicalitate grasă.

Dintre comparațiile poetului desprind două numai:

și:

Crini cu trâmbițe se-adună (p. 11).

prichindelul de mărgică
 s'o da jos din foae'n foae
 ca o lacrimă de ploae
 și-o să fugă prin răzoare
 cum fug razele de soare (p. 30).

Nici vocabularul, nici muzicalitatea versurilor nu mai am nevoie să le exemplific după toate citatele de mai sus.

Două caracteristici alcătuiesc însă esența specifică a poeziei lui Radu Gyr și pe acestea câtă să le definim.

E în primul rând un sensualism, nu acela de calitate vulgară raportat la sexualitate, ci unul în înțelesul de viață activă a senzațiilor. Materialul verbal al poeziei lui Gyr este ca o carne palpitând de viață. E în această poezie o orgie de senzații vii, de culori, de forme, de volume, de tot ce e concret și pipăibil. Acest înțeles îl dau senzualismului lui Gyr: de viață a concretului senzorial. Nu citez pentru acest loc, deși ași putea cita... tot volumul decât două strofe:

Prichindelul tatii, un crâmpei de rază,
 legănat pe-o frunză lângă o furnică,
 stă printre crăițe și trifoi și-oftează,
 trist ca un luceafăr mic de tufănică.

Trei pitici lunateci i-au adus panere:
 nuci de fildes, struguri de senin și-alune,
 și-au cărat și'n cărcă purpură de mere,
 răsărit de piersici și amurg de prune. (p. 35).

Se vede din comparațiile acestea savoarea concretă a lucrului, partea lui materială, care dă caracterul senzorial versului.

A doua caracteristică a acestei poezii e în potopul ei verbal. Abundența verbală, de vocabular răvășit, de imagini și culori de sonorități și forme provoacă o orbitoare lumină care cade ca o ploae, ca o avalanșă albă de zăpadă, ca o cataractă. E o ploae de imagini și în același timp o ploae de sunete. Pentru acest caracter trimit la „Cântec de leagăn“ pe care nu-l mai pot cita (Apărut de altfel în Familia An. 1. No. 9. Ian. 1935).

Această îmbinare de senzualism și de abundență verbală de imagini, culori și de ploae verbală e susținută și de o versificație caracteristică, ușoară, săltată, un ritm inspirat de cel popular, sprintar, ritm vioi, copilăresc cum e acesta:

că de dragul luminiții
 licuricii
 au prins la geam aglicii
 iar piticii

au cărat o lună mare
 în spinare
 și-au proptit-o 'n casa noastră
 de fereastră. (p. 26).

Mai putem menționa și înclinarea spre lumea de basm, caracterul de fantastic, predilecție mai veche a poetului, care le-a dus să scrie „Plânge Strâmbă-Lemne”. Nu mă pot opri de a cita, în acest sens, două ultime strofe, în care lumea de vis a copilăriei, lume de irealitate, lume de basm, e evocată cu o peniță de vrăjitor:

E ceasul când prin crinii de oglindă
 se lasă heruvimi cât o petală
 să stingă lămpi și candelile s'aprindă, —
 și când, pribeag, cu barbă de cerneală

câte-un pitic, ducând o stea în cărcă,
 se-oprește sub o tufă de aglici
 și, răzimat încet de-o mânătarcă,
 și-aprinde pipa la un licurici. (p. 28).

Emoția puternică și sensibilitatea poetului și-au găsit în „Stele pentru leagăn” o expresie originală ajutată de o imaginație vie, de o forță verbală nouă și de o muzicalitate specifică, rezultând din bogăția vocabularului. Poet autentic și'n același timp artist, Radu Gyr e în desvoltarea plină a talentului său.

VIRGIL HUZUM: ZENIT

Virgil Huzum este, pe lângă un volum de „A la mănieră de” — unde reușea să parodieze cu mult spirit pe câțiva dintre scriitorii contemporani — autorul volumului de versuri „Balta bizantină”. După cum și titlul îl arată, autorul e un aristocrat îndrăgostit de atitudinile nobile, de gesturile hieratice. — Nici în „Zenit” acest lucru nu se desminte. Și aci se desprinde o atitudine de toată izolare, de astrală îndepărtare de terestru, de însingurare stelară. Virgil Huzum e unul dintre puținii prețuitori ai rarului, ai alesului. De aceea și acea atmosferă de pură reculegere, de religioasă înălțare din poezia sa. E o poezie de curate revoluții, desprinsă de materialitate. O poezie în care numai cuvântul dematerializat are preț și unde acest cuvânt e cel mai de seamă preț. Ca ideologie poetică o desprindere de terestru, de vulgar, o învecinare cu stelele și cu albastrele cerului.

Sub mătasea genelor
 În lumina stelelor
 Ochiul tău are safir! (p. 17).

În ritmul popular al acestor versuri, elevate de conținutul lor diafan, se străvede toată fizionomia de bijuterie a acestei poezii.

E poezie de subtilități, de sugerări abia șoptite, de nuanțe imperceptibile, ușor sesizabile, de rafinament verbal:

Abia îngăduind-o,
 Incepe să se lase o străvezie brumă
 În sufletul cernit,
 O pojghiță de ghiață pe dantelata spumă
 A visului ce parcă de frunze s'a lipit! (p. 15).

Multă discreție, delicateță e în această poezie unde nimic nu e spus direct, ci lăsat doar a fi presimțit, bănuț.

Și în sfârșit o tristețe aristocratică, nemotivată, o oboseală subtilă nobilă melancolie, încheie aceste versuri:

Noapte albă
 Se apropie de streșini
 Și din sfeșnicile'ntoarse îmi aduce,
 Din sfieli îmbătrânite,
 Somnul! (p. 19).

Dacă poezia aceasta e uneori prea obscură, iar alteori prea prețioasă ea e în orice caz personală. E o expresie oricum sinceră a unui temperament neafectat, necontrafăcut. Poezia e, în genere un domeniu numai pentru inițiați. Poezia lui Virgil Huzum — care mai are soră bună în această privință poezia lui Em. Gulian — e o poezie care printre inițiați, încă trebuie să-și găsească inițiații ei.

MIRCEA DAMIAN: DEACURMEZIȘUL. (Ed. Alcalay.)

Ar fi interesant de știut dacă Mircea Damian s'a apucat să-și romanzeze viața din grija de a nu da de lucru unor eventuali viitori biografi — și în acest caz e cam temerar, deoarece se arată prea încrezător în posteritatea sa — sau din lipsa altui subiect — și atunci e trist că i-au secăt autorului izvoarele de inspirație. Căci „Deacurmezișul“ e nu un roman, ci o simplă autobiografie mascată la persoana III. Era chiar inutil să mai ascundă la pers. III viața sa autorul, când toate faptele din partea II din viața lui literară și... politică (!) de la București sunt prea bine cunoscute pentru a nu fi identificat eroul cu Mircea Damian. În această ipostază de autobiografie s'ar putea întâmpla ca „Deacurmezișul“ să aibă o valoare în viitor: dacă Mircea Damian va scrie opere cari să oblige posteritatea de a-i învăța biografia. Ca roman însă „Deacurmezișul“ nu prezintă nici un interes.

Mircea Damian știe să scrie: lucrul e incontestabil. Are o mare doză de bun simț, are cursivitate, claritate și are și umor. Calitățile sale de scriitor le-a pus în valoare în schițele sale din „Eu sau frate-meu“ și din „Două și un câțel“. În „Celula No. 13“ aducea chiar ceva mai mult: un simț al omenescului, o înțelegere a tragicului uman. Lucru nu era de mirare, deoarece umorul lui Mircea Damian n'a fost un umor mecanic și absurd todeauna ci a avut și părți crisplate, de tragedie. Un fior însoțea todeauna râsul provocat de schițele sale.

Nici în „Deacurmezișul“ calitățile de scriitor ale lui Mircea Damian nu au dispărut. Dar pentru a scrie un roman se cer alte calități, pe cari autorul se vede că nu le are — sau încă nu.

Defectul capital al acestui roman — și după acesta e inutilă orice altă analiză mai amănunțită a cărții — e lipsa lui de semnificație. Mă rog: un om moare de foame, scrie la gazetă, ajunge literat, se'nsoară stă la pușcărie, etc. etc. Dar de ce toate astea? Care e rostul lor? Unde vrea să ajungă autorul cu toate astea? Nicăeri! Ne-ar putea răspunde că: așa e viața. Așa o fi viața, dar nu așa e și romanul. În roman se cere o semnificație pe care în viață faptele nu o au todeauna. Că Marin Dogaru bate câmpii sau că se'nsoară, nu prezintă niciun interes. Perfect. Se'nsoară. Ei și? va spune cititorul. Și vrea să-și facă și o casă. Bine. Ei și? va continua cititorul. Ce mă interesează căsătoria sau casa lui Dogaru dacă acestea nu exprimă nimic, nici-o idee, nici o altă realitate, care să le depășească pe acestea și să le transforme în simboluri ale unei psihologii. Mulți oameni se'nsoară și mulți își fac case, dar niciunul nu se gândește să scrie un roman „pă chestia asta“!

Mai mult: psihologia lui Marin Dogaru nu e atât de interesantă încât să motiveze ea faptele. Marin Dogaru e un vagabond, tip de răzvrătit, căruia nu-i place ordinea prestabilită și statul în același loc, puțin cam aiurit tip de om, zurbașiu, mitocan și afectând absurdul. Mai e un nepăsător și un brutal. Dar toate astea nu spun nimic, nu au nici un sens psihologic mai adânc. Totul rămâne la suprafață. Nimic nu se adâncește, nici în roman, nici în psihologia eroului. Nimic nu atrage atenția.

Lipsa de semnificație a romanului are ca o concluzie lipsa unei axe în jurul căreia să se centreze faptele, lipsa unei idei conducătoare. Autorul a vrut să arate un om care stă mereu „deacurmezișul“ drumului. Ei și? Intru-cât are vre-un rost, sau vre-un sens această atitudine de „deacurmezișul“? Asta nu e o idee suficientă pentru a susține un roman.

Deasemenea romanul e deslănat, e diluat. Sunt lungimi inutile. Se vede că romanul e făcut din bucăți. Materialul nu formează un bloc indestructibil. Sunt o serie de schițe legate cap la cap. De altfel autorul a întrebuințat aici materialul schițelor sale pe care l-a prelucrat. Astfel trecerea clandestină a frontierei mai formează odată subiectul unei schițe din „Eu sau frate-meu“. Iar capitolul „Văcărești“ — cel mai bun de altfel din tot romanul, este un rezumat al „Celulei No. 13“. Lipsa de fantezie a autorului apare evidentă din repetarea aceluiși material. Așa dar, incapacitatea lui Mircea Damian de a da o semnificație materialului său, e însoțită de incapacitatea lui de a crea organic, în bloc. Din acest roman se vede că talentul său are respirație de schiță, nu de roman.

Cea mai interesantă parte — aparte lăsând capitolul „Văcărești“ interesant pentru accentul omenesc și tragic din „Celula No. 13“, regăsit — e partea I. Dar tot așa fragmentar. Viața de vagabond ar fi putut s'o descrie autorul mai bine; se vede că e trăită, e autentică. Însă aici a fost depășit de alții. Foamea, cu senzațiile ei, a fost magistral redată de Knut Hamsun și cred că nu se poate adăoga nimic romanului acestui nordic. Iar chiulurile trase de vagabond restauratorilor, când mănâncă și pleacă fără să plătească, ne amintesc mult mai realizatele episoade similare din romanul regretatului Gib. I. Mihăescu: „Zilele și nopțile unui student întârziat“. Așa că aceste pasagiilor cari sunt singurele de oarecare interes, părăsesc la amintirea pasagiilor similare din ceilalți scriitori. Nu e vorba aci de o influență. Ci doar de o diluare a unui subiect tratat înainte cu mai multă forță.

Pasajul cu Ruță Ioana, care se sinucide fără motiv ar putea constitui iar

o schiță izolată. Numai că modul în care eroul se consolează de moartea amantei sale e pecăt de illogic pe atât de inuman. Se vede că Marin Dogaru nu e om. Să uiți pe o femeie cu care ai trăit și care s'a sinucis, numai după o bătaie cu un necunoscut, e ceva care nu rezistă unei cât de ușoare critice. De altfel bătaia cu necunoscutul, provocare inutilă, e un pasaj bun, pasaj de comedie americană.

Rămâne din tot romanul capitolul „Văcărești“ realizat pentru că în el autorul reușește să întrupeze semnificația tragicului omenesc în singurătate.

Deslănat, descompus, diluat, lipsit de o axă, înădit din pasagii fără încheiere organică, „Deacurmezișul“ este și prin lipsa unui sens oarecare, o notare. Totuși mijloacele de scriitor ale lui Mircea Damian îl arată ca pe un stilist și un tehnician care și-ar putea răzbuna acest eșec. Dar nu înjurând pe critici, așa cum o face cu precauție, în interviewurile date ziarelor, ci aprofundându-și talentul. Pentru că or fi fiind și criticii oameni supuși greșelii, dar nici „Deacurmezișul“ nu e roman impecabil.

TUDOR MĂINESCU: O FATĂ MICĂ SE INCHINĂ.

(Ed. Cartea Românească)

Poeziile lui Tudor Măinescu aparțin genului de cântec de rapsodie trubadurescă, în care a excelat la noi răposatul Cincinat Pavelescu. O poezie în care sentimentul este mărturisit direct, iar nu prin rezonanțe. Esența poeziei trebuie să fie inefabilul și din ea să se degaje emoția fără ca poetul să atingă direct sursele sentimentelor sale. Pentru a înțelege mai bine care e esența acestei poezii, va trebui să o punem exact la polul opus celei a lui Virgil Iuzum. Pe cât e aceea de stelară, de dematerializată, pe atât e aceasta de lipită de pământ. E o revărsare sinceră și nestăpânită a simțirii. Dar, cece e grav e că această simțire dacă nu e însoțită de o sensibilitate deosebită de o imaginație originală, deviază în prozaism. E vorba firește de un prozaism în ce privește conținutul căci ca formă poezia lui Tudor Măinescu e foarte poezie. E chiar prea bine versificată, vreau să spun prea facil. Poetul se vede că face prea ușor versurile. De aceea nu mai simte nevoia să le prelucreze, să le dea o valoare artistică nouă.

Iată un exemplu din această poezie al cărei spirit l-a moștenit Tudor Măinescu dela Cincinat Pavelescu. Ca și acela e grațios, sentimental, idealist, facil și puțin ironic:

Iar gesturile tale mici și line
Le-oi urmări și mâine ca și-acum,
Voi fi și mâine însă pentru tine,
Un trecător banal pe-același drum (p. 18).

sau:

Vreau să-ți fac un cântec ție,
Dulce neștiut de dulce...
Seara, ca un paj, să vie
Să te culce...

Iată și grăunțele de ironie:

Și-atâtea lucruri fără importanță
Le ascultam atent, ca'ntr'o instanță... (p. 57).

Această poezie terestră își acuză mai mult prozaismul prin elemente de anecdotică. De multe ori ea ia aspectul de cronică rimată:

Nu-mi place răsul larg și sănătos
Cu grasele cascade
Al semenilor mei cu timbrul gros
De oameni cumsecade.

Nu-mi place sărbătoarea, ce-ți indică
Cu roșu'n calendare
Să fii și tu ca Nae și ca Lică:
Un hohot oarecare.

Acest anecdotic s'a contaminat cu arghezianismul „Florilor de mucegai“, al cărui ton, ale cărui rezonanțe, apucături sintactice și uneori chiar de vocabular, le identificăm în unele poezii ca „Fata cu păr roșu“ sau „Așeză-mânt“. Iată:

Fata cu păr roșu-mi place
Și pace. (p. 47).

sau:

Sora mea, povestea mea,
Viața mea (p. 51) (vezi T. Arghezi: De-a v'ați ascuns.)

sau:

Le mângâi și le sărut fără preget,
Deget cu deget,
Nesățios și'n neștire,
Până'n vârful lor subțire... (p. 64).

Nu sunt singurele exemple ce se pot găsi. Dar dacă, poetul s'a lăsat influențat de versificația, tonul și apucăturile tehnice argheziene, n'a putut lua dela acesta expresia dură, imagistă, plină de prospețimi și noutăți.

Puțină melancolie, puțină decepție de viață, puțin desgust de materialitate, puțin romantism adăogate la sentimentalismul și la idealismul poetului, cu coloratură ironică, iată tot conținutul acestor versuri. Ele sunt mai mult o proză versificată, bine versificată, dovada unui spirit spumos și agreabil, decât mărturia unei sensibilități poetice puternice și noi.

H. BONCIU; PENSIUNEA DOAMNEI PIPERSBERG (Ed. Eminescu)

Doău lucruri condamnă principial literatura lui H. Bonciu: absurdul și căutarea noutății cu orice preț. Se vede că autorul vrea să-l sperie pe cititor, să-l violenteze, să-i sguđuie atenția. Vrea într'un cuvânt să-l epateze pe burghez. Lucrul a devenit azi ridicul. Burghezul nu se mai epatează, iar epatarea în sine e o minimală valoare. A căuta originalitatea în absurd sau în for-

țarea scrisului normal, s'a văzut că nu duce nicăeri. De aceea asemenea pasagii nu exprimă nimic!

„Eu, Ferdinand Sinidis mai am și alte slăbiciuni. Bunăoară atunci când trebuie neapărat să plâng. zic „scârț“, mă așez pe joben și scot panglici pe nas și pe gură. După fiecare spectacol, cam de felul ăsta. mă bat cu palmele peste burtă și mă aștern pe răs.“ (p. 76).

Pasagii ca acestea sunt multe în „romanul“ de față. Ele sunt nule întrucât n'au nici o semnificație. Deoarece valoarea artei — și a literaturii — nu stă decât în semnificația psihologică sau metafizică pe care o are.

Dacă pasagii izolate n'au o semnificație tocmai prin răsturnarea voluntar absurdă pe care le-o dă autorul, în schimb această semnificație o are romanul în totalitatea lui. Romanul nu e de fapt un roman, pentru că nu e o povestire epică, nici obiectivă. Faptele nu se înlanțuie într'o desfășurare logică, ci sunt expuse tăiat, sacadat, după capriciul povestitorului. Sunt fragmente de viață, cari toate la un loc concură să exprime ideea de tragic, de însingurare, de exasperare a unei vieți banale. Ferdinand Sinidis e exasperatul monotonic și Gloria soția sa, exprimă tocmai punctul fix în această monotonie. Romanul nu e cum s'ar putea crede la început, o sarjă grotescă împotriva căsniciei, ci împotriva vieții însăși. Nu numai căsnicia e exasperantă pentru erou, ci toată viața. De altfel împărțirea cărții, în „carte despre vin, despre carne, despre suflet“ arată tocmai ideea de universalitate a exasperării eroului. Eroul e un desgustat de tot, care a gustat amărăciunea oricărui efort de viață. Acest desgust de tot e ilustrat de carte.

Pasagii izolate ne rețin prin calitățile lor de povestire epică. Altele prin comicul lor. Iar altele prin grotesc. A. Bonciu e un îndemănatec stilist și dacă e ceva împotriva căruia nu se poate aduce nici o aberație, în literatura sa, acesta e stilul. O putere concretă de evocare, din care dăm un exemplu doar, din nenumărate posibile:

Bondoc, croit ca din ghiulele, fâlcos, cu nasul cărn și cu ochii jucăuși. avea o muscă de mustață neagră, deasupra unei guri buzate, cu măselele vizibile în gingii descoperite, măsele în stare să spargă ciolanele“ (p. 178—179).

Un suflu de tragedie, de sfâșiere plutește peste această carte ciudată, dezorganizată, ca sguduită de un cataclism care i-a dislocat straturile, într'un amestec de bizar, de absurd și de umor. Refractor organizării, H. Bonciu trebuie însă să știe că operele mari nu-și trag valoarea decât din acea organizare care e semnul vădit al artei. Care mai exclude și ticurile și maniile de originalitate cu orice preț.

ION POGAN: ZOGAR. (Ed. Fundațiilor Regale)

A scrie un șir întreg de poeme dedicate unui... câine, cere o intensitate și o bogăție de imaginație, pe care nu le are Ion Pogan. Poem adresat unui câine și cuprinzând evocarea vieții... — câinești, a scris Ion Barbu: unul și lun. Incercarea lui Ion Pogan dă greș prin insistență, prin durată. Poți umple două, trei pagini vorbind despre un câine dar nu poți ump'e 75. Ion Pogan a atins un material foarte redus petru a scoate cu necesitate un ciclu. Pentru aceasta poeziile sale reprezintă un efort căzut în prolixitate, o idee redusă la absurdul ei.

Pent-ucă singurele teme posibile în această materie sunt: sentimentul de

tandreță al câinelui față de stăpân și reciproc sentimentul de fidelitate, al câinelui și de ocrotire, al stăpânului; și ar mai putea fi impresia de mister provocată de viața câinelui, asupra căreia nu știm nimic, deoarece nu poate vorbi. Sunt singurele teme normal posibile. Aceste teme le năclăcește poetul nostru în sentimentul mistic pe care-l atribuie câinelui. Nimic mai ridicul decât a atribui sentimente mistice unui câine. Nici chiar sentimente și necesități omenești nu i se pot atribui. Așa e caraghios să auzi pe câine adresându-i-se stăpânului.

Dă-mi leagănul luminii, stăpâne... (p. 25).

Nici mai mult, nici mai puțin decât lumină, vrea dulăul! oasele nu-i mai ajung!

Iată însă la ce stupiditate ajunge misticismul... câinesc!

Hei, dacă ai ceti și mai departe
— din liniștea robiei tale la a mea —
poate, cu greul dintr'o carte,
pe Dumnezeu să-l afli și cu grea,
și aspră răscolire. Hei, dar tu
îl ai pe Dumnezeu de-a gata, nu?

Ei așa?! Câinele are pe Dumnezeu de-a gata! Iar în alt loc:

Zogar, ai simțit vre'odată desfoare în tine
ca o spaimă de toamnă neașteptată?
I-ai simțit pe Dumnezeu cum pleacă și vine
și șterge pecețile din inima curată. (p. 52).

Nu, hotărât, asta e ridicul, nu poezie.

Din ridicul poetul trece însă în trivial:

Astfel cunoști aromele lăsate
ce-au stropit trecerea pe câte-o tulpină,
și lămurind care-s noi, care-s uscate
știi care-au fost și câte-au să mai vină. (p. 26).

Iată așa dar un nou subiect de poezie: câinele mirosind... aromele noi, sau... uscate depe ziduri. Sau:

Se'nfiora apoi cățelul
când mâna-l răsplătea'n tot felul... (p. 67).

Adică, cum, mă rog!!!

La acestea se adaogă absurdități ca astea:

și coada lui care bătea
inima fetii'ncolăcea. (p. 67).

Coadă încolăcea inima! Iată un frumos spectacol a cărui pierdere avem de ce o regreta. Deasemeni:

flautul a șerpuit prin iarbă
simfonie solitară... (p. 71).

Vasăzică simfonie dintr'un singur instrument. Bravo! Ca mâine vom auzi un solo de orchestră! Și simfonia mai e și... solitară... baț'o naiba s'o bată!
In alt loc o invitație:

... să nu îngenunchi pântecul spre cer. (p. 11).

Ei asta! Nici nu era nevoie să ne mai atragă atenția poetul. Că pântecul nostru o fi îngenunchind el (?), dar nu spre cer!

In alt loc: „o sarică duhnind a sicomor“ (p. 14). Bine că nu pute a sicomor ci doar duhnește. In orice caz sicomor în țara românească, de! Și apoi sicomor și sarică, nu prea stau bine alături.

In sfârșit nu se spune „mai poate încape“ ci „încăpea“ fiindcă verbul e a încăpea, încăpere. nu a încape, încapere. (p. 41).

Afară de observațiile de mai sus, afară deci de nulitatea fondului și de neglijența formei mai constat în părțile bune ale acestei poezii o puternică influență arghizeană, atât din „Cuvinte potrivite“ cât și din „Flori de mucigai“. Pe alocuri strofe izbutite ca aceasta —

Azi când ți-am strâns în palmă botul
s'a turburat fântâna ochilor cu totul,
și-ai scheunat șoptit ca o pădure
cu junghiul în grumaz cât o secure. (p. 12).

totuși și aici cu rezonanțe arghezieme.

Ar fi preferabil ca Ion Pogăncu care are totuși talent să renunțe la poeziile cu căței și să nu uite că adevărata poezie e problemă de sensibilitate, de muncă formală și de bun simț, nu de bizarerie.

D. L. STĂHIESCU; CALISTRAT HOGAȘ. VIAȚA ȘI OPERA LUI (Ed. Cartea Românească.)

Cartea lui Stăhiescu (!) vrea să fie o monografie literară. N'am avea nimic împotriva autorului dacă ieșind din anonimatul său de până acum ni s'ar prezenta cu oarecari calități critice. Dar, vai! nu poate fi vorba măcar de calități „oarecari“: autorul e un mediocru didact a cărui critică nu reușește a depăși calapodul analitic al claselor inferioare de liceu. Felul monstruos de plat și de inexpresiv în care analizează — crede dumnealui — opera lui Calistrat Hogaș ar fi suficient să desguste pe orice om de a mai face critică vreodată. Dacă nu s'ar putea face critica și altfel.

Își închipuie autorul că analiza didactică a unei opere e critica ei? Vai! Păi analiza asta o face oricine, dar mai ales elevii cursului superior de liceu! Cum face D. L. Stăhiescu critică!? Inventariază temele din opera lui Hogaș. Sau desprinde anumite caracterizări prea evidente. Spre ex: vorbește despre „Dragăstea de natură“ și despre „Descrierea naturii“ apoi despre „tipuri“ din opera lui Hogaș. După aceea despre „fantastic“, despre „umor“, despre „concepția asupra lumii“, despre „duioșie“. Și la urma urmelor despre stil și limbă (vai!) Și când a terminat abia n'a reușit să spună absolut nimic esențial despre caracterul specific, personal al operii lui Hogaș. Pentru că a vorbit despre caractere comune, cari se găsesc și la alți scriitori, dar despre ceace

constituie esența intimă a operii lui Hogaș despre ceace o face pe aceasta să fie „unică“ n'a spus nimic. Pentru că analiza didactică se poate face foarte simplu, dar critica este intuiție și pricepere. Aceasta îi lipsește autorului.

Pentru a vedea ce e esența operii lui Hogaș îl trimit pe autor la magistrarele pagini scrise de E. Lovinescu despre acest subiect: va învăța acolo ce e și cum se face: critica.

Ca să nu acuzăm fără a da și exemple, scot din aprecierile „critice“ (!) ale autorului, câteva:

„Ce puternică și splendidă viziune a grandoarei, a sublimului! (p. 57) exclamă criticul cu un elan incontinent.

„In sfârșit, nuanța humorului învăluie expunerea într'o haină de veselie, dând o căldură deosebită povestirii și făcând-o astfel foarte plăcută“. Sunt! Nici mai mult nici mai puțin. Admiraiți vă rog și urmarea:

„Frazele sunt lungi, în genul operelor clasice, foarte armonios îmbinate, încât citirea lor, — pe lângă înlănțuirea logică a faptelor — oferă o sonoritate plăcută auzului“ p. 83).

Îată așa dar definiția stilului lui Hogaș: „O sonoritate plăcută auzului“. Exact definiția dată muzicii de Marius Chicoș Rostogan: „muzica e aceea care ne gădilă urechile într'un mod plăcut“.

Totuși cartea de față are și un merit: acela al biografiei și bibliografiei. Câteva date prețioase asupra vieții și asupra scrierilor lui Hogaș, date noui răscumpără puțin mediocritatea și platitudinea criticii didactice a autorului. Deasemenea se publică la sfârșit două inedite: o prefață a lui C. Hogaș din 1914 și-o conferință „Petreterile la țară“.

Autorul promite o ediție completă a operelor lui Hogaș. Ne-am bucura dacă asta s'ar realiza, dar ne pare rău că marele scriitor care a fost C. Hogaș n'a încăput pe alte mâini. Pentrucă a edita opera unui om numai pentru a te evidenția pe tine, un mititel, e o jale. Să sperăm totuși că în editarea operii autorul va fi mai reușit decât în tentativa de critică literară.

N. PORA: O ULCICĂ LA TAICA **Ed. Cartea Românească.**

Schița nu prea mai e cultivată la noi. N. Pora a rămas între fideli ai acestui gen literar pretențios. Pretențios deoarece schița cere un înalt grad de concentrare care să întrefină încordată atenția lectorului și să justifice interesul. Deasemeni nu se poate concepe schiță fără o așa zisă „poantă“, adică un efect final de surpriză. Deoarece schița e un moment, este surprinderea unei situații, ea trebuie să se bazeze pe efectul final. Și în majoritatea cazurilor: schița nu se potrivește decât cu situațiile umoristice.

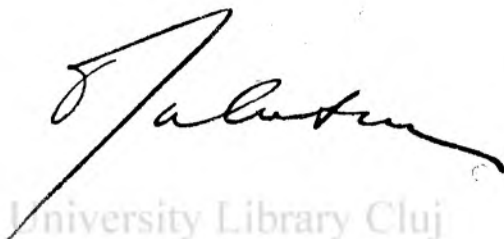
Totuși N. Pora are în majoritate schițe grave, dacă nu direct tragice. Schițe umoristice sunt doar vreo două, trei și încă și în acelea umorul este diluat. Așa e în chiar schița care dă titlul volumului și al cărui efect final nu reușește să copleșească așteptările noastre. Mai bună e „Nepoftitul“; mai sobră dar terminată în „coadă de pește“ cum ar spune un francez.

Cele mai bune schițe sunt acelea în cari intervine elementul fantastic. Nu atât „Umbra“, cât „Vânat de soiu“, unde sentimentul de groază și de mister e cu abilitate speculat. Se vede că N. Pora are o aptitudine către literatura fantastică și de groază, aptitudinea pe care ar trebui să o pună mai mul!

în valoare. Amestecul de fantastic și de real a dat acea apariție bizară a lui Picuș din „Garafa lui Picuș“.

În general aceste schițe se bazează toate pe o încercare de surprindere a a omnesului în intimitatea lui sufletească. Toate schițele lui N. Pora sunt parcele psihologice. N'am spus nuanțe, ci parcele, pentru că nu prin nuanța lor psihologică se valorifică acestea, ci prin pipăirea unui sentiment întreg, dar a unui sentiment și atât. Așa „In noaptea Paștilor“ sentimentul părintesc al conducătorului locomotivei, în „Cupa din urmă“ sentimentul durerii insuportabile care duce la sinucidere în „Omul datoriei“ ... conștiința datoriei și așa mai departe. Sunt sentimente mari, văzute în mare, fără sugerare, fără subtilitate, expuse direct.

Scrise foarte sobru. aceste schițe se valorifică mai mult prin omnesul lor decât printr'o adâncire estetică a lor. N. Pora ne impune pentru încrederea pe care o are în rostul unor asemenea fragmente, puțin cam didactice. Oricum. ele dovedesc o conștiință scriitoricească și un sens bine definit.

ROMÂNII ÎN CRONICI MEDIEVALE

de TITUS L. ROȘU

G. POPA-LISSEANU: ISVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

Vol. I—VII. Tip. „Bucovina” București, 1934 și 1935.

Datorită vieții pastorale, dar mai ales înăbușirii prea de vreme din partea cutropitorilor, viața noastră socială s'a scurs, în Transilvania mai ales, între umila casă de iobag și deseale revoluții deoparte, iar de alta, în jurul bisericii strămoșești, de pe amvonul căreia preotul, care, prea deseori, nu se deosebia întru nimic de țărani neștiutori de carte de cât prin darul dumnezeesc și prin cele câteva rugăciuni „bolborosite”, învățate la curtea cine știe cărui episcop, — tot trecutul nostru s'a păstrat scris în sufletul și faptele unui popor de milioane și în scrisorile streinilor, mai ales ale ungarilor, ale căror fapte vitejești, câștigate împotriva noastră de cele mai adeseori prin viclenie, și prin noi în contra altora, au trebuit eternizate de canceliștii regilor și de cronicari, cari făceau parte din sfetnicii înalți ai curții sau ai bisericii. Documentele, cât și cronicile românești sunt târzii și foarte vagi asupra unui trecut, pe care, streinii, începând cu Roesler și continuat apoi de istoricii maghari, ni l-au negat și continuă să-î nege. De aceea este de interes național traducerea în limba românească a tuturor cronicilor medievale pentru că, toate cari amintesc de Transilvania, câmpia panonică sau câmpiile de S. și R. ale Carpaților, din secolii IX și următorii, vorbesc de Români ca popor și vechi stăpânitor al acestor țări. De aceea, valoarea vastei opere istorice a d-lui G. Popa-Lisseanu: „Isvoarele istoriei Românilor”, colecție care până acum a ajuns la vol. al VII-lea, nu poate fi îndeajuns de prețuită, nici de istorici, cari au la îndemână o foarte clară traducere a acestor documente, cari toate dovedesc continuitatea neamului nostru în N. Dunării — cu atât mai mult de cei mulți, cari au posibilitatea să controleze afirmațiile unora sau altora dintre istorici. Și toate amintesc, că Ungurii la venirea lor au întâlnit un popor numeros în „pascu Romanorum”, pe „pastores Romanorum”, pe cari ei i-au supus. Dl. G. Popa-Lisseanu, publică traducerea acestor cronică după edițiile straine cele mai serioase. La sfârșitul câtorva, publică și în fac-simile, pasagiile privitoare la Români.

Dintre cronicari, cel mai mult discutat — și este încă — e Anonimus, secretarul regelui Bela. Azi însă, este pe cale de a fi reabilitat. De altfel, însuși cronicarul, în Prologul istoriei Ungurilor, spune: „... am socotit că lucrul cel mai bun de făcut este să nu las să se dea uitării, pentru urmași, până la cea din urmă generație; am găsit, prin urmare, să scriu după cuviință și adevăr, pentru ca cetitorii să poată vedea cum s'au petrecut lucrurile. Căci dacă națiunea Ungariei atât de vestită ar fi să afle despre începuturile nașterii sale, și despre toate faptele vitejești ale sale, ca prin vis, din poveștile închipuie ale oamenilor dela țară sau din născocirile cântăreșilor fără frâu la gură, lucrul ar fi tare neplăcut și cu totul ne la locul său. Deaceea este mai

bine să se afle în mod limpede adevărul, din examinarea sigură a documentelor scrise și din interpretarea clară a faptelor istorice..." Și acestea le spune un mare prelat catolic care a studiat la Paris și a fost sfetnicul cel mai de seamă al unuia dintre primii regi, Bela, ai Ungariei. De altfel, istoricii unguri, în frunte cu Balint Homán — care-l intitulează pe Anonimus de „părinte al istoriografeii maghiare” — îi dau locul de cinste pe care îl merită în istoriografie. Mai ales că toate afirmațiunile privitoare la Români sunt întărite de cronici posteroare.

În afară de „Faptele Ungurilor”, scrise de Secretarul Anonim al regelui Bela, dl. Lisseanu mai publică „Descrierea Europei Orientale” de Geograful Anonim (1308), „Românii în poezia medievală”, „Cronica Ungurilor” de Simion de Keza. „Cântecul de jale” de Magister Rogerius „Descoperirea Ungariei celei mari” de Ricardus și cronica lui Nestor.

Istoricii unguri cari au studiat aceste cronici au stabilit că nu toate au acelaș isvor, ci că sunt două feluri de geste (arhietipuri) cari au servit drept izvoare celor de mai târziu. Primele: Gesta Ungarorum, în cari „tradiția hunică” adică a descendenții Ungurilor din Huni nu se acreditase încă, au văzut lumina zilei în vremea lui Ladislau cel Sfânt (1091—1092) și din ele s'a inspirat cronica lui Anonimus scrisă prin veacul al XIII-lea. Cu toate acestea, numele lui Atila, apare nu mai puțin decât de optsprezece ori în cronică. Cronicarul scrie în felul următor despre Atila: „... Arpad, a trimis soli în fortăreața Byhor, la ducele Menumorut, cerându-i ca din drepturile stramoșului său, Regele Attila, sa-i cedeze pământul dela fluviul Somes, până la hotarul Nyirului...” ceiace dovedește că încă pe vremea lui Anonymus se cunoștea această tradiție (vol. I pag. 73 nota 1) și a fost culeasă, poate, de cronicar, „din documente scrise și prin interpretarea clară a faptelor istorice...” așa încât nu e exclus ca și primele geste să fi cunoscut „tradiția hunică”.

Secundele, „Gesta Hungarorum” au fost compuse în vremea lui Ladislau IV Cumanul între anii 1282—1285, și au la bază „tradiția hunică”. Sunt atribuite lui Simion de Keza și nu s'au inspirat din primele. Dar, ca și acestea s'au pierdut, putând fi reconstituite numai după informațiile comune ce se găsesse în cronicile ce au utilizat aceste arhietipuri.

În ce ne privește pe noi Români, toate cronicile, atât cele inspirate din arhietipul I cât și cele din al doilea, vorbesc despre Români în Nordul Dunării la venirea Ungurilor, despre luptele pe cari au trebuit să le susțină cu populațiunea băstinașă și ne mai dau știri și despre vechile noastre organizațiuni politice. Nici o cronică însă, nu vorbește de venirea Românilor în Nordul Dunării în veacul al XIII-lea. Dar numai reducând aceste cronici la simple povești și totuși teza românească ar avea cel mai puternic sprijin: al tradiției populare maghiare.

Ducele Galiției, care îl găzduiește pe Almus, tatăl lui Arpad în drum spre Panonia, spune următoarele despre această țară: „... că țara aceea este foarte bună, că acolo curg cele mai vestite râuri ale căror nume, după cum am spus mai sus sunt: Dunărea, Tisa, Wagul, Mureșul, Crișul, Timișul ș. a., țară care la început a fost țara regelui Atila. Și murind acela au ocupat principii romanii Panonia până la Dunăre unde și-au așezat păstorii lor. Țara însă care este situată între Dunăre și Tisa, a ocupat-o pe seama sa Kean, marele duce al Bulgariei, strămoșul ducelui Salan, până la fruntariile Ruthenilor și Polonilor și a pus să locuiască aci Slavii și Bulgarii. Țara însă care este între

Tisa și pădurea Igfon ce este situată înspre Ardeal, dela fluviul Mureș până la fluviul Someș, a ocupat-o pentru sine ducele Mourout al cărui nepot a fost... Menumourut“. Teritoriul dela Mureș la Urschia (Orșova) a fost ocupat de Vlad (care luptă cu Arpad) „din ai cărui urmași s'a născut Ohtum... pe care în vremea regelui Ștefan cel Sfânt, l-a omorît în fortăreața sa de lângă Mureș, Sunad fiul lui Dubuca...“

Acestea sunt popoarele și principii cari stăpânesc în Nordul și Apusul Dunării după desmembrarea imperiului hun. Și cu urmașii acestora au luptat Ungurii în secolul IX și următorii, ca să poată cuceri Panonia și țara Ardealului.

Arpad luptă cu următorii duci: cu Salan, strănepotul ducelui Kean, căruia îi cere „cu toate că strămoșul meu, prea puternicul rege Atila a stăpânit țara care este așezată între Dunăre și Tisa... din dreptul meu o părțică pentru vitele mele și anume pământul până la fluviul Soiuca...“ Cu același pretenții de moștenire „dreaptă“ se îndreaptă Arpad și spre Menumorout. Acesta însă le răspunde solilor lui Arpad foarte demn: „și vorbele lui nu ne tulbură inima că ne-a arătat că descinde din neamul regelui Atila care se numia biciul lui Dumnezeu. Și dacă acela a răpit prin violență această țară dela strămoșul meu, acuma însă, grație stăpânului meu împăratul din Constantinopol, nimeni nu poate să mi-o mai smulgă din mâinile mele...“ Menumorout însă, ca să scape cu viață se supune și predă cetatea Byhor Ungurilor iar pe fiica sa o dă soție lui Zulta, fiul lui Arpad.

Cu Gelu, luptele au fost mai grele. Iscoadele lui Tuhutum, povestesc despre țara lui: „că pământul acolo e udat de cele mai bune râuri... că aurul din acea țară e cel mai bun aur, că de acolo se scoate sare și materii sărate și că locuitorii din acea țară sunt cei mai nevoiași oameni din toată lumea. Fiindcă sunt Blachi și Selavi cari nu au alte arme decât arcuri și săgeți și ducele lor e puțin statornic... fiindcă suferă din partea Cumanilor și a Pecenegilor“.

Ducele Glad, a cărui țară se întindea dela Mureș până la fortăreața Horum (pe Dunăre), este ajutat contra Ungurilor, de Cumani, Bulgari și Valahi. Cu soldați romani luptă Ungurii și la asediul Cetății Bezprem (Veszprém).

Spre deosebire de Anonimus, care fără îndoială s'a folosit numai de „cărți“ ungurești, Simion de Keza, strânge „într'un singur volum istoria acestei națiuni“ din diferitele cărți „din Italia, Franța și Germania“. Ca și Anonimus, în Prologul istoriei sale, caută să dovedească temeinicia afirmațiilor sale.

În vremea lui Atila, singurii cari au rămas de bună voie în Panonia, au fost Blackii, cari au, fost păstorii și colonii orașelor din Panonia, dar ai căror locuitori, cu voia lui Atila, au trecut în Apulia. El îi amintește pe Români și în Răsăritul Ardealului, unde „Zaculii (Secuii), rămășițe de ale Hunilor... vecini cu Blackii, au avut aceeaș soartă în munți. De aceea, amestecându-se cu Blackii, se spune că se folosesc de literile lor“.

După Huni, după ce fiii lui Ethela au pierit aproape cu toții împreună cu poporul scitic în războiul Crumbelt, Panonia a trăit 10 ani fără de rege, rămânând în ea numai streinii: Slavii, Grecii, Teutonii, Messiani și Vlahii, cari, în timpul lui Ethela îi serveau ca robi.

Despre Români în N. Dunării, amintesc și poezii medievale. Astfel: Gotifredus din Viterbium, apoi în epopeia Niebelungilor. Foarte importantă este cronica rimată a lui Rudolf de Ems care afirmă că Valhii și Vlahii, locuiau

dincolo de munții de zăpadă, apoi la Iansen Enikel în *Weltchronic*, la Ottocar din Stiria, care în *Oesterreichische Reichkronic* descrie robia și peripețiile lui Otto. Dl. G. Popa Lisseanu reproduce pasagile importante pentru noi din 14 poeji.

Năvălirea Ungurilor în Pannonia și Ardeal a dislocat masa românească. Acest lucru cât și despre populația găsită de Unguri la venirea lor, amintește Geograful Anonim (1308) în „Descrierea Europei Orientale“ la cap. 17 (Ungaria): „Panonii însă cari locuiau pe atunci în Pannonia toți erau păstori ai Romanilor și aveau în fruntea lor 10 regi puternici...“ Și apoi la cap. 4 pag. 42: „Este de notat aci că între Macedonia, Achaia și Thesalonicul se găsește un oarecare popor foarte mare și răspândit, care se numește Blazi, cari și altădată au fost pastori ai Romanilor și trăiau în Ungaria. Dar în urmă, fiind isgoniți de aci de Unguri au fugit în acele părți...“

„Cântecul de jale“ al lui Magister Rogerius este de mare valoare istorică nu numai pentru că descrie grozăvia năvălirii tătare ci și pentru că se ocupă de organizațiunile politice ale Românilor din aceste locuri.

Volum VI cuprinde „Descrierea Ungariei celei mari“ de Rikardus care scrie pe la 1236. Despre venirea Ungurilor spune și el: „Acești duci (ai Ungurilor) trecând prin multe țări pe care le-au distrus, au ajuns în sfârșit în pământul care acum se numește Ungaria, pe atunci însă pășunile Romanilor. Această țară au preferat-o pentru locuințele lor înaintea tuturor celorlalte țări și au supus popoarele cari pe atunci locuiau acolo.“

Ultimul volum VII, cuprinde *Cronica* lui Nestor, scrisă în sec. al XI-lea. Despre Români amintește în Cap. I, III, VIII și XIX. În cap. I, vorbește despre „țara Anglilor și a Volochilor“. În cap. III, despre luptele Volochilor cu Slavii așezați la Dunăre. „Iar când Volochii atacară pe Slavii dela Dunăre se stabiliră între ei și-i asupriră, acești slavi plecară, și se stabiliră pe Vistula și se numiră Leși... etc. Și astfel s'a împrăștiat poporul slav“. Și apoi (cap. VIII): „Pe când poporul slav trăia la Dunăre... veniră din Scythia... popoarele numite Bulgari și se stabiliră la Dunăre și oprimară pe Slavi. În urmă veniră Ugrii cei Albi și luară în stăpânire țara slavă, după ce alungară pe Volochi, cari mai înainte ocupaseră țara slavă...“ Deci, Slavii, nu vin și se așează cu blândețe între noi ci au trebuit din potrivă, să susțină lupte grele cu Români. — În cap. XIX se spune: „În anul 6406, Ungurii trecură pe lângă Kiev... Venind din răsărit ei mergeau în grabă prin munții cei înalți cari se chiamă ungurești și începură să se lupte cu Volochii și cu Slavii, cari locuiau acolo... etc.“

Munca cetitorului este mult ușurată de studiile introductive cari însoțesc cronicile. În aceste studii dl. G. Popa-Lisseanu, pentru susținerea afirmațiunilor cronicarilor unguri despre Români, citează texte întregi și din cronicarii altor neamuri cari ne-au cunoscut (Introd. la vol. II.) Și toți cunosc înainte de venirea Ungurilor în Câmpia Panonică și Transilvania, un popor romanic compact pe care aceștia îl supun prin înșelăciune și din lipsa de o mai largă unitate a băștinașilor, organizați în voievodate și cnezate, instituții specific românești.

Titus L. Roșu

N O T E

IDEI – OAMENI – FAPTE

Scriitorii din Ardeal

Trăim o viață aparte? Avem ceva specific local noi cei din Ardeal care ne diferențiază de ceilalți scriitori din Moldova, din Muntenia, din Oltenia, din Cadrilater, din Bucovina, din Basarabia ori din acea republică a pretenției, Bucureștii? Nu. Suntem scriitori români plămădim cu mlaful aceleiași limbi, identică petutindenii și la toți, dela vlădică până la opincă. Cu mici nuanțe dialectale cari nu îndreptătesc niciun regionalism însă.

Atunci de ce o organizație aparte, a scriitorilor din Ardeal?

Pentru o mai bună gospodărire, pentru o mai bună apărare a intereselor de breaslă, pentru o potențare a scrisului românesc și o stimulare a cetitorului. Nu nutrim nici un gând belicos cuiva. Organizați, vrem să ne alăturăm străduința, colegilor noștri întru scris din marea grupare a S. S. R. ului. Două grupări cu același crez, cu acciași țintă, lucrând paralel... Una nu va exclude pe cealaltă. Poate o rodnică întrecere în muncă, în realizări... întrecere care nu poate fi decât utilă atât scrisului cât și scriitorului.

Gândul unei organizații a scriitorilor e vechiu aci, în Ardeal. Am căutat să-l realizăm acum câțiva ani. S'au și pus temelii și s'a și activat întru câtva, ținându-se o serie de șezători cu frumos ecou în rândul publicului. Oradea, Timișoara, Târgu-Mureș și Brașovul au primit cu entuziasm pe scriitori. Apoi, scriitorii, trecând la

muncă pozitivă, a fost o repliere. Mai multe reviste au luat ființă în mai multe centre. În jurul lor, s'au grupat scriitori. Exemplul dat de „Familia” cu grupul de scriitori din jurul său, a fost urmat și de celelalte reviste. Așa că s'au creat nuclee scriitoricești în mai multe centre. Fără statute și președinți. Active însă.

Anul acesta, în a doua decadă a lui Ianuarie, grupul „Thesis” dela Sibiu a lausat o invitație, chemând pe reprezentanții revistelor din Ardeal la o consfătuire precedată de o șezătoare literară. Scriitorii au venit. Era timpul ca străduințele pulverizate în grupuri să se strângă într'un mănunchiu puternic. Și după frumoasa șezătoare din sala festivă a prefecturii, unde spiritul de organizator al dlui Al. Dima a fost încununat de succes, la consfătuire, s'au pus bazele „Asociației Scriitorilor din Ardeal”.

E o reluare a cea ce a fost inițiat altădată. S'a ales un comitet de organizare, format din V. Papilian, J. Chinezu, Al. Dima, Gherghinescu Vanea, Octav Șuluțiu, C. Miu-Lerca, și M. G. Samarineanu.

Comitetul acesta, în ședința dela 25 Februarie, care a avut loc la Cluj în apartamentele dlui Victor Papilian, a pus la punct lucrările și a hotărât ca la 29 Martie să ție o ultimă ședință pregătitoare la Brașov, în cadrele unei șezători. După această ședință, se va convoca adunarea generală constitutivă a societății scriitorilor din Ardeal.

E un pas util acela pe care-l fac scriitorii din Ardeal. Util nu numai lor ci culturii românești. Alături de S. S. R., scriitorii din Ardeal vor porni o acțiune pe tărâm cultural care va lăsa dără luminoasă. O sperăm. Și o dorim.

M. G. Samarineanu

Marginalii la Ambigen

Una dintre fețele care completează caracteristica noului generații de scriitori, este și neastâmpărul viu după forma de expresie.

Noutatea, evadarea cu oirce chip și în orice formă din obicinuit, din straiul de toate zilele mohorât și trist, nu a încetat să agite, și nu a diminuat cu nimic din intensitatea pe care ea a exultat-o primelor eșaloane ale generației de scriitori pornită la drum, acum vreo 10 ani.

Pe ușile și ferestrele larg deschise, aerul a gâlgâit înăuntru proaspăt și isbăvitor.

Desigur că diferențele temperamentale n'au întârziat să coloreze mozaicat, dar după întâile momente de reculegere, sensul a fost acceptat.

Goana după forma de expresie aducea noutatea care nu putea fi decât aplaudată, iar noutatea da impuls formei.

Acestei cauze au fost deci aservite toate tiparele posibil cunoscute și altele inventate atunci în pripă, iar cuvintele de ordine că nimeni nu trebuie să se îndoiască de efectele finale, erau pe buzele tuturor.

Dacă tehnica — stabilită în reguli ce constituiau, aproape, legi — a fost înlocuită de libertatea cea mai desăvârșită, iar genurile literare au suportat și ele același tratament născând uneori confuzii cu rezultate originale, modul prin care toate acestea (tehnica și genurile) — trebuiau să se exprime, a fost și el supus înorii, îmbogățit cu o seamă de atribute care-i multiplicau

posibilitățile de investigație și realizare.

Una dintre aceste atribute, care vrea să domine expresia și să o încorporeze exclusiv, și de care în ultimul timp s'a făcut abuz, este tema ce se pune, ca obiect principal de desbătut, în opera literară.

Frământată în eseu, distilată în poem ori răstignită pe paginile numeroase ale unui roman, ea a putut și a fost aproape singura care să răspundă întreținerii unei stări de spirit și să fecundeze moduri de a gândi, ori numai himere.

Domnul Octav Șuluțiu, cel mai tânăr dintre căpeteniile generației — distincție căpătată printr'o asiduă și mai ales demnă activitate de critic literar — se află și d-sa în această ipostază de frământat după tot ceace este nou, și mai ales, atent la semnele timpului, aceasta din urmă constituind o altă și cea mai de seamă caracteristică a generației noi.

Dovadă sunt toate eseurile și mai ales studiile sale critice de fiecă dată surprinzător de interesante prin sistema și gândul cari au stat ca temelie unui eșafodaj înălțat hotărât.

Se vede însă că acestea nu-i pot totuși, exprima suficient, varietatea gamei sale interioare, și să-i coloreze anumite impulsuni după ritmica armoniei ce se vrea într'un perfect echilibru, căci d. Octav Șuluțiu recurge și la cealaltă formă a desbaterii și soluționării unei teme, și anume, recurge la creația literară. Și pentru că o problematecă se poate mai bine încadra în spațiul larg al unui roman, acest gen atât de utilizat astăzi a fost ales și de către d-l Șuluțiu.

Nu vom pune și noi, aici, chestiunea compatibilității sau a incompatibilității, dintre a fi totdeodată și critic și creator literar. Această chestiune foarte simplă în fond, a fost desbătută de mulți, când de fapt, nu trebuia să i se

acorde nici-o atenție. Pentru motivul că nu există pur și simplu, nici o incompatibilitate între aceste două moduri de exprimare.

În marele literatură/ are apusului, nu s'are rare figurile cari să cumuleze, în egală valoare și critica și poezia. Pe noi ne interesează creația în sine a d. Octav Șuluțiu și reușita ei.

Nu știu dacă scriind „Ambigen“, d. Octav Șuluțiu s'a gândit să ne dea o carte tristă.

Tristă prin destinul care se frământă și se consumă în paginile acestui roman, cât și prin atmosfera aceea de deprimare și de fiorul tragic al inutilității evidente ce apasă asupra ta însăși. și te reduce la un pachet svâcând de panică.

Ambigenul d. Șuluțiu nu crează perspective și nici nu te eliberează: totul fierbe înăbușit și se destramă fără nici un gest de revoltă, nici chiar atâta, cât ar trebui să schițeze o intenție.

Chinuitul, după furnicație și abulicatul Di, disolvat în voința prostituției Elina, este tema romanului d. Șuluțiu.

Grefând pe anumite instincte și reacțiuni interioare, o problemă sexuală, și încadrând-o pe fondul unui panou gris, scenele cele mai îndrăznețe nu sunt târâte în strident și vulgar, ci ele apar descumpanțor, descumpănitor.

Este un mare merit acesta și deci, romanul d. Șuluțiu, nu poate avea un succes de public.

A răspunde în sensul unei porniri nestânjenite, cinstită, nu-ți capeși decât prietenii de număr redus.

Adevărata literatură este pentru foarte puțini. Numai pentru acei cari mângâind filele unei cărți, sunt conștienți că țin între palme, un cosmos cu legile lui imuabile.

Mihail Straje

Analele de psihologie.

Conținându-și activitatea, Societatea română de cercetări psihologice

din București publică „Analele de Psihologie“ pe anul 1935, al doilea volum, apărut până acum.

Grija de a oferi cetitorilor români un mijloc de informație exactă despre lucrările tratând chestiuni de psihologie recent apărute la noi și în străinătate, se păstrează și de data aceasta pe lângă o altă grijă, aceea de a prezenta un material ales și cât mai sistematic așezat.

În volumul II al Analelor de Psihologie se dă în primul rând o deosebită atenție psihologiei experimentale și psihotehnice, prin mai multe contribuții, cele mai multe originale, (studii, cercetări și note) datorite d-lui Const. Georgiade, Const. D. Gib. I. M. Nestor, referindu-se la metodele experimentale fie la probleme și fapte psihice experimentate, la noi, în laboratoarele Facultății de Filosofie și Litere din București sau în clinicele și laboratoarele d-lui Prof. Dr. Marinescu.

Aceste studii și note sunt precedate de un studiu introductiv, de mare actualitate, acum când s'a depus pe birourile Corpurilor Legiuitoare un anteproiect de lege pentru pregătirea profesională și organizarea meseriilor, semnat de d-l Prof. C. Rădulescu-Motru și intitulat „Psihotehnica și Munca națională“.

Domnul Motru, după ce arată rolul covârșitor pe care psihotehnica este chemată să-l aibă, în calitatea ei de „știință care se ocupă cu aplicațiunile adevărilor psihologice pe terenul de activitate omenească“ și „drumurile noi pe cari ea le deschide muncii omenești pe toate terenurile“ accentuează utilitatea ei în organizarea muncii naționale. „Principalul scop al Psihotehnice“, spune d-sa, „este de a mijloci muncii unui popor condițiile cele mai prielnice de realizare. Orientarea profesională a absolvenților de școală, selecționarea ucenicilor și a munci-

torilor în genere; raționalizarea industriei, comerțului, agriculturii și serviciilor publice; prevenirea accidentelor de muncă de orice natură; combaterea șomajului, a nomadismului profesional și reeducarea celor dovediți impropriei muncii folositoare, toate aceste probleme de cari se ocupă psihotehnica sunt, în ultimă analiză, componentele marelui probleme care consistă în dirijarea muncii naționale. În locul tradiției și a întâmplării, psihotehnica instalează prevederea dedusă din cercetările științifice; prevederea nu numai pentru viitorul diferiților indivizi ci pentru viitorul poporului întreg". (p. 10).

D-l Motru susține apoi ideea prevăzută de altfel și în anteproiectul de Lege depus, că este foarte necesară organizarea a cât mai multe institute psihotehnice pe lângă Ministerele Muncii, Sănătății și al Ocrotirilor Sociale. Problemele ce ar avea de rezolvat aceste instituții noi ar fi pentru început „examenul psihologic al ucenicului la intrarea sa în atelierul patronului, precum și supravegherea pregătirii profesionale a aceluiaș ucenic pe tot timpul cât se găsește la patron". (p. 12).

Concluziile se ridică pe plan etic, afirmând „legăturile necesare dintre tehnica muncii și morala poporului care muncește”, asupra căreia psihotehnicienii au atras atenția conducătorilor politici zeloși de buna rânduială a societății pe care o conduc.

Acest studiu are darul de a afirma în mod incontestabil importanța mare a psihotehnicii.

Deosebit de interesant este studiul d-lui I. M. Nestor „Metode experimentale de cercetare psihologică a copilului de 6—7—8 ani, care intră în clasa I primară sau clasa II primară”. Titlul, este drept, cam prea lung, dar noi știm că se datorește nevoii de precizie a autorului.

Metoda pentru cunoașterea psihologică a copilului, propusă de d-l Nestor, este prelucrată cu multă înțelegere după dr. Herbert Winkler: Testserie zur Untersuchung von Schulneuling (Leipzig 1930).

Problema metodelor pentru studiul individualității școlarului cu ajutorul fișelor individuale, este deasemenea o preocupare constantă atât d-sale personal cât și colaboratorilor mai apropiați. În această direcțiune d-l I. M. Nestor publică o anchetă internațională asupra fișei individuale cu păreriile celor mai distinși psihologi europeni contemporani cum ar fi K. Marbe (Würzburg), A. G. Cristiaens (Bruxelles), J. M. Lahy (Paris), A. Gemelle (Milano), Edgar Rubin (Copenhaga), Eduard Spranger (Berlin) etc.

Concluziile la cari ajunge în urma acestei anchete sunt satisfăcătoare cu toate că metoda fișelor individuale prezintă multe și apreciable dificultăți atât de ordin tehnic cât și din cauza nepregătirii celor chemați să le aplice.

Publicațiunea aceasta mai cuprinde și o seamă de recenzii cari, dacă ar fi făcute mai pe larg, în termeni mai preciși și urmărind mai mult predarea exactă a metodelor, ideilor și faptelor tratate în lucrările recenzate ar putea să fie un material de informație nu numai pentru public ci folositor și pentru viitorii cercetători în ale psihologiei, iar societății de psihologie i-ar folosi pentru prelucrarea eventuală a unei opere istorice de mari proporții asupra psihologiei în genere. Remarcăm încă odată priceperea și conștiințiozitatea cu cari se lucrează la Societatea de Cercetări Psihologice din București.

Lăudăm deastădată mai mult de cât realizările, năzuința statornică de a prinde în formele ei specifice realitatea sufletului omenesc.

I. Samarineanu

Clujul sportiv

Topitu — s'au de istov omățul pre înălțimile cari încongioară târgul Clujului. O mireasmă de primăvară, pre care o sloboade pământul reavăn, adie câteodată chiar pre ulițele târgului. Și sărăcimea se bucură foarte că scapă de vrăjmașa iarnă, lemnele scumpe hiind și o samă de oameni neavând gologani pentru cumpărare. Numai o seamă de mueri și de bărbați sunt supărați foarte că nu se pot sănia pre dealuri. Că așa e lumea: bucuria unora pentru alții supărare poate să hie.

Iară acele mueri și acei bărbați cari își leagă la picioare tălpi de sanie și se slobod la vale cu vuet mare și cu larmă multă, sunt supărați pre cât nu se poate spune din pricina lipsei de omăt. Cheltuit-au bani mulți, că tălpile scumpe sunt, făcutu — și-au anumită îmbrăcăminte ca să nu se deosebească muerea de bărbat, amândoi pantaloni legați pre vână purtând și așteptau omățul cum aștepta săracul primăvara. Și când colo această iarnă înșălătoare s'a dovedit a hi că numai vre-o câteva zile au stat omățul pre dealuri.

Datoria noastră de hronicar cinstit ar hi să simțim și pentru ei măhnire așa cum o simțim și pentru nevoiașul care n'are nici o sircică să-și desmorțască trupul înlemnit de frig. Ne trudem să ne măhnim și pentru ei și truda noastră zadarnică este.

Au mintea noastră puțină este că nu putem pricepe fericirea săniiatului, au vârsta noastră înaintată hiind nu mai credem în plăcerile tinereței, ea depărtată hiind de noi foarte.

Dirept este că în pruncie, — dară numai în pruncie, — și noi ne-am săniat pre dealuri, rupându-ne ciuboțălele, cari pe atunci n'aveau bleahuri, la tălpi, au stălcindu-ne câte-odată de schiopătam zile, dearândul. Dară băgăm de seamă că săniatul cu tălpi

la picioare, primejdios este. Că tălpiaga ajungând pre un răzor, au pre un strujan de păpușoi răstoarnă pre bărbat au pre muere izbindu-i pre ei de le crapă pantalonașii și le stâlcește vajnic mădularul lor de cugetare. Ba câteodată li se frâng picioarele dovedind că „unde nu-i cap, vai de picioare”.

Dară, mă întorc și spun: nepricepuți hiind la meșteșugul săniatului cu tălpi, cuvântul nostru căutare nu poate avea, de acia zic „pune Doamne pază gurei mele” ca să nu grăiască lucruri necuviincioase.

O nedumerire să ne hie îngăduit s'o arătăm, că poate cunoscătorii acestui meșteșug ne vor putea lumina.

Iată despre ce este vorba: cei cari se săniază cu tălpilele umblă îmbrăcați ca oamenii, adicătelea, poartă pălării, au căciuli când n'au tălpilele pre umăr au la picioare. Dară îndată ce iau tălpilele pre umăr, au subsoară, ei umblă cu capul gol, înfruntând cu vitejie frigul. Și noi nu putem înțelege cum vine treaba asta? Au tălpilele celea așa de minunate sunt în cât dau căldură celui ce le ia în mână, că nu mai simte frigul? Au pentru cei cu tălpi capul este un mădu'ar pre care nu mai trebuie să-l îngrijească, el neavând nici o întrebuițare la săniat?

Noi nu putem pricepe și ne minunăm foarte de această întâmplare maglavitească!

Dirept este că ne minunăm mai cu osebire de bărbați nu de mueri și iacăta pentru care pricină: știut este că muerea, chiar în dricul ernei, umblă cu pălăriuța de pae, cu papuci scobiți foarte de-i acopăr numai degetele, având țaruși la călcăe, cu ciorapi ca pânza de păianjen și cu gâtul gol, până hăt la vale, ca să i se vadă pielea stropită cu mirodenii și dată c'un fel de făină, pre numele ei pudră.

Aceasta dovedește că muerea, au are prea multă căldură pre care trebuie s'o cheltuiască, au mădulele ei mai tari ca ale bărbatului sunt. Că, dacă ar umbla un bărbat într'un așa chip, toate tusele și junghiurile l'ar găsi pre el, au chiar alte beteșuguri mai grele și dătătoare de moarte.

Iacătă pentruce nu ne minunăm de muerile, ci de bărbații cari merg la săniat cu tălpișele.

Cine ne-ar putea lumina oare?

Vladimir Nicoară

Clujul teatral

„Tempo 120 pe oră” este o comedie (3 acte de A. Szántó și M. Szécsén) care distrează. Nu suportă necondiționate calificări admirative; nu se sprijină pe idei și analize, dar nu păcătuște sub raportul tehnice; anecdotă, comună, este exploatată cu multă abilitate; dialogul este viu și interesant; multe personaje sunt suficient caracterizate; conflictul este verosimil fără multe bruscări a realului. Într'un cuvânt o comedie care se menține pe linia mijlocie, interesând fără să aibă lovături de teatru sau întâmplări neprevăzute; distrând fără să forțeze nota; cu spirite cari nu cad nici în banal nici în trivial. Ideia centrală este interesantă fără să fie nouă: în viață întâmplarea poate să ridice pe un om, acolo unde talentul și valoarea lui personală nu l'ar ridica niciodată fără concursul acestei întâmplări.

Nu putem vorbi despre toți interpreții. Vom spune doar că n'a fost nici o scădere și nici o lipsă în totalitatea interpretării.

Reținem admirabila creație a d-nei Tanta Brăteșeanu, care într'un timp scurt ne-a făcut două surprize: Roșcata din „Halls” și Mariana din „Tempo”. Aceste roluri diametral opuse, ne-au dat posibilitatea să ne convingem de incontestabila putere de

creație a d-sale, de talentul de care dispune, de infinita variație a tonului, atitudinii, nuanțării și humorului. Putem afirma că noua venită a Teatrului din Cluj și-a asigurat un loc de frunte

Creații bune au dnii Sandu Rădulescu, Vasilescu, Economu, Mateescu, Simionescu, Cristea Rusey, Inimes și Dna Maria Cupcea. Vorbim la sfârșit de d. N. Siriteanu, nou venit la teatrul din Cluj care, într'un rol de complexitate a reliefat desăvârșit o respingătoare figură de canalie: insinuant cu șefii, grandoman și crud cu subalternii, răzbunător și perfid, și-a nuanțat cu meșteșug teatral rolul.

*

Când am citit afișul: „Abatele” piesă teatrală în 3 acte de Paul Antheleme. am rămas surprins de explicația teatrală.

Știam că la teatru nu se pot găsi piese... anatomice, piese... de automobil sau de cincii lei, ci numai teatrale. După ce-am văzut această piesă teatrală ne-am dat seamă că merită o altă lămurire: trebuia să nu pună pe afiș piesă clericală.

Această piesă teatrală este de fapt o melodramă lacrimogenă, tezistă, bine construită, strânsă fără diluări, cu scene emotive, care demonstrează că taina spovedaniei trebuie să ascundă în fața justiției omenești pe adevăratul criminal. Abiliitatea autorului salvează teza, deoarece îl pune chiar pe abatele. care cunoștea pe criminal din taina spovedaniei, să pătimească în fața justiției ca făptuitor al crimei, deși e nevinovat. Criminalul, muștrat de conștiință, se spânzură și, bineînțeles, abatele este reabilitat.

Dar ne întrebăm: ce s'ar fi întâmplat dacă nu abatele, ci un alt nevinovat ar fi fost dus la judecată și condamnat? Taina spovedaniei ar fi lăsat să meargă la moarte un inocent? Și atunci, prin taina spovedaniei abatele

n'ar fi cumva un tănuitor, din punct de vedere juridic?

Această piesă teatrală este însă atât de ostentativ religioasă, sfârșiturile de act sunt atât de categoric teologice, morala atât de profund dogmatică sau canonică, — nu știu cum ar zice un teolog, — în cât această permanentă prezentare biblică ajunge o scădere și respinge interesul artistic. Însă buna construcție a piesei salvează și teza și aparențele. Probabil că va plăcea burghezului cu înclinații spre bigotism. Și va plăcea mai ales pentru impecabila sa interpretare.

D. Neamtzu-Ottonel în rolul titular a fost ca totdeauna stilat, cu meticolos studiu, sobru în gest și emotiv; d. N. Siriteanu ne-a dat un nou prilej să-i apreciem calitățile; d-na Mya Mateescu emoționantă în sbuciumul sufletesc de a salva pe soțul asasin și de a apăra pe abatele nevinovat; dna Drăgoi mai mult decât corectă; d. Tiți Simionescu cu același umor nativ; dra Elvira Barbu s'a menținut cu demnitate în rol.

Intr'un cuvânt „Abatele“ este o piesă teatrală destul de acceptabilă, interpretată impecabil.

Vladimir Nicoară.

Procedee politice în cultură

Cu prilejul unei conferințe a dlui Ion Chinezu despre Octavian Goga conferință ținută la Cluj în ciclul „Energii ardeleni“ organizat de „Gând românesc“, ziarul „România Nouă“ a găsit de cuviință să se sesizeze și să-l amendeze, nu pe vorbitor ci pe Octavian Goga însuși. Un băiețuș din redacție, cine știe ce trepăduș, a căpătat ordin de la nepotul dlui Iuliu Maniu să se dea la adversar. Și un anonim oarecare scrie un articol în care Octavian Goga este batjocorit într'un mod infam. Valoarea sa de „energie ardeleană“ îi este contestată și ni

se cere să așteptăm ca să moară poetul înainte de a-l admira. Raționamentul stupefiază prin machiavelismul lui: n'avem voie să-l admirăm pe Octavian Goga acum pe motiv că ar fi lichea (și cine spune asta!) După moarte putem să-l admirăm. Mă rog: ori Octavian Goga e lichea și atunci nu-l putem admira nici acum, nici după moarte, ori e demn de admirat după moarte și atunci nu vedem de ce nu e demn de admirat și acum.

Atacul e infam. A spune că Octavian Goga e o lichea înseamnă a fi lichea tu însuși. Dar atacul e un simptom. El arată invazia metodelor politicianiste în literatură și în cultură. Și metodă politicianistă înseamnă idioție. Pentrucă, științific vorbind, idiot e omul care nu știe dozebi planurile. Ori, a nega orice valoarea lui Octavian Goga, fiindcă e adversar politic, e a confunda planul politic, cu planul valorii personale. Octavian Goga e însă un mare poet și e mai ales un mare scriitor. E pe lângă aceasta un orator de frunte și un animator de masse. Că părerile sale politice sunt sau nu valabile asta e altceva. Că le acceptăm noi sau nu, e altceva. Dar, judecând obiectiv suntem obligați să recunoaștem calitatea energetică a omului cât și a scriitorului Goga. A nega valoarea lui Goga pentrucă face altă politică decât x sau y, ar însemna să negăm bradului calitatea lui, pentru că nu face mere!

Orbirea la care a dus patima politică e înspăimântătoare. Și mai ales iresponsabilitatea presei. Orice lichea poate să trateze de la egal pe un Octavian Goga, coborându-l la nivelul său.

Impotriva acestui barbar procedeu protestăm și cerem tuturor oamenilor conștienți să o facă. Să se spună răspicat că o valoare culturală nu poate fi contestată pe motive politice și că independent de opinii politice suntem

obligați de a aprecia opera unui om, opera lui culturală. Și o asemenea operă, nu anonimul de la „România Nouă“, dar niciun membru, nici un sfat de membri, începând cu șeful și sfârșind cu ultimul agent electoral, re-

pet, niciun membru al partidului național țărănesc, n'a realizat.

Octavian Goga e mare, în ciuda oricărei politici.

Octav Șulușiu

CRONICĂ MĂRUNTĂ

Urma ca la sfârșitul luni Martie să se încheie termenul pentru prezentarea lucrărilor, pentru premiul de 25.000 lei al Municipiului Oradea. Se știe. Juriul fixase pentru anul acesta ca premiul Municipiului Oradea de 25.000 lei să fie acordat celei mai bune „Istorie a literaturii române“ scrisă în limba maghiară.

Câteva scrisori anonime primite la redacție, ne solicită un nou termen, o prelungire, pentru ca scriitorii să poată pune la punct lucrarea. În dorința ca opera să fie cât mai adâncit studiată și cât mai bună, juriul prelungeste termenul de prezentare a lucrărilor pentru premiul Municipiului Oradea, până la 1 Iunie.

Amintim: lucrarea prezentată trebuie să fie scrisă la mașină, să nu poarte numele autorului pe ea ci un motto. Numele autorului trebuie să se găsească într'un plic sigilat, purtând același motto, ca și lucrarea prezentată.

Un pachet de hârtie igienică, marca „Observator“, se ocupă de preocupările noastre în direcția înțelegerii cu maghiarii. Când un fost spion ne-a atacat, glaspapirul trebuia să-și îndeplinească rolul.

Prietenui nostru Gh. Tulbure împlinește, anul acesta, 30 de ani de activitate scriitoricească. Cei cari i-au urmărit activitatea, știu cât respect are d-sa pentru scris. Gh. Tulbure când se

așează la masa de scris, ai impresia că s'a îmbrăcat în odăjdii pentru a oficia la altarul unui zeu în care crede.

Grupul revistei „Familia“ îl va sărbători în curând...

Țara a prăsnuit luna acesta memoria unui mare cărturar: B. P. Hașdeu. S'a împlinit 100 de ani dela nașterea acestei figuri gigante în scrisul și gândirea românească. Evocarea impune reculegere. Cu pioasă aducere aminte, depunem și noi prinos de recunoștință proniei cerești care ni l-a dăruit atunci când țara a avut mai mare nevoie de scăpărătoarea sa inteligentă și de bogata sa cultură. Drumul cărturării noastre dela Miron Costin și Neculai Milescu Spătarul la Nicolae Iorga ar fi avut un gol, fără B. P. Hașdeu.

Rânduiala, revista trimestrială a celor patru, își cam distanțează numerele. Al treilea caet din anul 1935 a apărut pe la sfârșitul lui Ianuarie 1936. E drept, raritatea aceasta a apariției, parcă e în avantajul materialului pe care ni-l aduce. Din ultimul număr, remarcăm un admirabil studiu al d-lui I. Samarineanu intitulat „Psihologia românească“. Atacă piep-tiș o problemă care ne interesează de aproape. Un alt studiu care ne reține atențiunea e „Aromânii și rolul lor economic în trecut“ de Valeriu Papahagi. Ion Ionică ne evocă minunat figura lui Horia.

M. S.

REVISTA REVISTELOR

ROMÂNEȘTI

Revista fundațiilor regale. Anul III. No. I. Ianuarie 1936. A intrat în al 3-lea an. Îi urăm încă foarte mulți înainte. În acest număr bogat ne reține în primul loc studiul lui Șerban Cioculescu despre poezia lui Adrian Maniu, studiu amplu și documentat în genul celor pe cari a început să le scrie în ultimul timp criticul acesta. Un studiu al lui Mircea Eliade despre „Elemente preariene în hinduism” este științific, documentat, greu. Profesorul Ion Petrovici scrie pagini de frumoasă evocare a Italiei. Un mare articol-studiu, cu o informație vastă și interesantă, despre „Imperiul Britanic” semnează N. Petrescu. Nuvela lui Anton Holban este bună și are observații psihologice subtile. Superioară e însă nuvela lui Victor Papilian „Groaza” cu elemente de fantastic. Versurile semnate de Octav Sargețiu sunt bune. Dar versurile lui George Gregorian sunt foarte frumoase. Vladimir Streinu are un studiu despre „Stilul critic” în care după ce arată insuficiența metodelor critice precum sunt: aceea istorică, aceea biografică, aceea sociologică, sau aceea psihologică, preconizează o metodă critică bazată pe stil. Și anume, pornind de la ideea că datarea criticului e de a întui esența operii de artă pe care nu o poate surprinde nici-o metodă din cele date până acum, Vladimir Streinu crede că această esență poate fi exprimată pe calea stilului, deci pe cale metaforică. Ni se pare însă că această metodă a fost descoperită ceva mai de mult, ea

e metoda impresionistă și a fost aplicată magistral la noi de E. Lovinescu. Dacă însă Vladimir Streinu nu descoperă ceva nou când face teoria stilului critic, trebuie să-i recunoaștem că felul în care el practică acest stil e personal și că a ridicat imaginea poetică la rangul de formulare, de definiție critică. Desprindem din acest studiu următorul fragment:

„... singura indeletnicire care se poate chema critică literară este aceea de a studia opera de artă în intuitivitatea ei, în ceace se constată ca ireductibil și nedatorit nici rasei, nici epocii, nici psihologiei individuale și nici vreunui alt factor extrinsec, metoda îi germinizează în chiar natura obiectului. Criticul aplicat misiunii lui se va strădui să deslușească într-o poezie sau un roman concretul necategoric al artei, realitatea ei monadică, misterul vibrător cu care să conserve, pe care să-l consimtă, iar nu să caute a-l denatura, traducându-i grupul de intenții în idei științifice”.

La cronici Mihail Sebastian scrie despre Gala Galaction. Al. Dima scrie despre volumele lui G. Călinescu asupra operii eminesciene. Barbu Brezianu face o inactuală amintire a cazului Ronzard-Mărăcine.

Gândira. Anul XV, No. 1 pe Ianuarie 1936 e dedicată cazului de la Maglavit. Revista se deschide cu relatarea unei vizite la Maglavit, făcută de Nichifor Crainic. E un reportaj de o răă sobrietate, o mărturie prețioasă toc-

mai prin cumpătarea cu care e scrisă și prin obiectivitatea ei senină. D. Stănăloaie aduce un studiu teologic în care analizează pe larg toată polemica din jurul cazului „Incercare despre teofanii”. Vasile Băncilă scrie frumos despre „Altare sucevene”. Poeziile de I. Pillat, Gh. Tuleș, Ștefan Ion George și Matei Alexandrescu, nu se înalță deasupra mediei. Niță Mihai scrie despre moartea românească, reluând ideile lui Dan Botta fără să-l citeze pe acesta. Ovidiu Papadima face o cronică prea caldă despre „Lorelei”. Pan. M. Vizirescu îl mai amintește odată pe Gib. I. Mihăescu. Nichifor Crainic scrie o bogată cronică mărunță

Azi. Anul V. No. 21. Ianuarie—Februarie 1936. În sfârșit a apărut după o lungă așteptare. Aduce un material bogat și care scuză lipsa unci axe critice, prin calitatea lui. Proză semnează Isaia Răcăciuni, Coca Farago, Alexandru Ceușianu, Virgiliu Monda. Un lung eseu a lui Ion Biberi, intitulat „Primeniri” e plin de gânduri, deși cam forțat scris. Al. Mironescu scrie despre „Știință și Minune” bătând argumente cam banalizate. Frumoase poezii semnează Emil Giorgina, Al. Robot — care s'a simplificat, s'a clasicizat în formă, — Virgil Gheorghiu, Pavel Nedelcu, Al. Călinescu, Aurel Tita, R. Han și M'hail Celarianu. Transcriem o delicată poezie a acestuia din urmă, „Roză albă”:

Ia-o 'n turburarea dimineții
Cu paloarea nopții 'nlăcrămată,
Picături de sânge pe dantele
Și'n cămașa roză sfâșiată.

S'ar și-o smulg din somn abia trezită,
Ochii prin volane mi-i împlânt,
Patima despoaie toată floarea,
Degetele-mi tremură rupând.

Cad mătăsurile calde, îmbălsămate,
Leneș ondulate până jos,

Sub petale mici de foi brodate,
Umed își ascunde sexul roz.

Trandafirii toți cu flori de taină
Știu de brânșa naltă cum să-i duc.
Trandafirul alb îl duc sub haină
Și-l strivesc în pumn până-l usuc.

Octav Șuluțiu semnează un portret psihologic intitulat: „Licheaua sentimentală”.

Cronica literară se ocupă de tot felul de cărți... economice, juridice, filosofice, etc. Cronică mărunță o face Petru Manoliu, Dragoș Vrânceanu și Zaharia Stancu. O bogată revistă a revistelor scrie VI. Bârnea.

Viața Românească. Anul XXVIII. No. 1. pe Ianuarie 1936. Scriind la revista revistelor despre revista noastră, muceda revistă ieșano-bucureșteană scrie că are un cuprius, fără interes. Până într'atâta lipsit de interes încât această revistă plină numai de chestii internaționale, a ținut seamă de observațiile pe care le făceam noi asupra ei, chiar în acel număr lipsit de interes și numărul prezent e plin de recenzii și cronici despre cărți și reviste... românești. Ne pare bine că lipsa de interes a conținutului nostru îi folosește bătrânei reviste care găsește totuși să se seziseze de ceea ce scriem noi (fără interes!). Din acest număr se remarcă nuvela lui Dan Petrașincu: „Ochii”, aceea a Cocăi Farago: „Disc” și cronică literară a lui Ilariu Dobridor care scrie aceste pregnante rânduri despre „cazul Blaga”:

„Este timpul să amintim măcar în focul acestei discuții destul de vibrante, „cazul Blaga”. „Cazul Blaga” consistă în deportarea dela Universitatea din Cluj. Blaga este un învățat, este un gânditor, este un artist. Scrie deci frumos, gândește original, știe cu pri-sosință.

„E primul element al „cazului Blaga“.

„In Universitate sunt pripășiți oameni de ciurdă, cari au ronțăit două, trei idei din vechi tratate, le vântuă elevilor și vând știință filosoficească. Ei sunt incapabili să fixeze miezul unei idei să-i prevadă articulațiile cu alte idei; sunt incapabili să plimbe un concept pe tripicdul logic; sunt incapabili să înfățișeze un sistem în genezele lui. Când publică vre-o lucrare, trei sferturi este adnotată, iar din banalitate făuresc esența unei cugetări de o nespusă vulgaritate.

„E al doilea element al „cazului Blaga“.

„D. Blaga are un prestigiu, — și universitarilor le e frică de prestigiu. D. Blaga are o gândire proprie, — și universitarii disprețuiesc aceasta. D. Blaga exprimă frumos și universitarii invidiază.

„Problema înțineririi universităților trebuie, însă, soluționată grabnic și începând cu lichidarea „cazului Blaga“

Vreamea. Iscusită în redactarea numerelor excepționale, redacția revistei ne-a prezentat și de Crăciun un asemenea număr, în care tema discuției era: „Omul nou“. Deși figura acestui om nou pe care se pare că l-ar fi așteptând omenirea (?) și că l-ar fi presimțind intelectualii, nu a ieșit deloc lămurită, trebuic să reținem efortul ca pe o încercare lăudabilă de distincție psico-sociologică. Incepând cu un articol succint al lui Vladimir Donescu, omul nou este sucit și răsucit, pe toate fețele lui cele vechi de Prof. Pr. Toma Chiricuță, Vasile Lovinescu, N. C. Anghelescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Sergiu Candrea. Câteva tipuri de oameni noi pare să vadă F. Aderca în Iuliu Cezar, M. Sebastian în Napoleon C. A. Donescu în Alexandru I. Cuza, I. Călugăru în Gingis Han! Petru Comarnescu semnează

un reportaj amplu informat asupra omului nou așa cum îl crează Italia, Germania și U. R. S. S. azi. Un reportaj de Tudor Șoimaru despre „Italienii în România“ e scris frumos și cu spirit. O pagină de poezie unde întâlnim poeme frumoase de Camil Baltazar, Radu Boureanu, Sanda Movilă, Ștefan Baciu și George Dumitrescu. O nuvelă de Dem. Botez și amintiri despre Anatole France de Clarnet. Lucia Demetrius publică o nuvelă amplă: „Prin oraș a trecut un actor“ în care figura lui Alexander Moissi e evocată cu multă forță. Desfășurarea psihologică e interesantă, situațiile sunt reale, dar sfârșitul îl găsim nemotivat și inutil cred. Ce bine scrie Lucia Demetrius când nu woolfizează! Octav Șuluțiu scrie un răspuns lui Șerban Cioculescu în chestia Caragiale. Ca todeauna cronică literară a lui Pompiliu Constantinescu constituie un inteligent îndreptar al gustului și cuprinde subtile disociații și aprecieri critice.

Numerele obișnuite ale revistei nu sunt mai puțin interesante și pline de miez. Din No. 423, desprindem acest pasaj dintr'un articol de Mihail Sebastian:

„Este ceva exclusiv și intransigent în devoțiunea sa pentru marele romancier și într'asta se dovedește a fi un bun proustian, căci nimeni nu poate iubi opera lui Proust decât cu emoție și cu intransigență. Am mai remarcat și altădată caracterul personal, pe care îl are adeziunea cuiva la această operă. Este un fel de înfișiere. Este un fel de intrare într'o confrerie. Numai Stendhal îți mai dă acest sentiment de angajare directă și personală în admirația ce i-o porți și de comunitate cu toți cei care împărtășesc odată cu tine aceeași admirație. Proustienii, ca și stendhalienii, formează în chip firesc o adevărată societate morală, o adevărată familie intelectuală“.

STRĂINE

FRANCEZE

Nouvelle Revue française. Anul XXIV No. 268. Janvier 1936. Se deschide tot cu „pagini de jurnal“ ale lui André Gide, din cari spicuiem:

Orice efort de desindividualizare în folosul masei este, în ultima instanță funest masei însăși“.

„Prima condiție a fericirii este ca omul să poată găsi bucurie în muncă. Nu e adevărată bucurie în odihnă, în răgaz, decât dacă o muncă veselă le precede“.

„Opera de artă. Marele număr va rămâne totdeauna mai sensibil la mărima diamantului decât la limpezimea apei sale. Epoca noastră tinde la glorificarea recordului mai mult decât la standardizare. E a miza pe ora prezentă și a pierde grija duratei“.

„... numai ceea ce te contrariază, te educă“.

Jules Supervielle semnează versuri de un lirism pur, de o sensibilitate elevată, în „Lettre à l'étoile“. Un act de Louis Guilloux vădește multă finețe psihologică de esență franceză. André Suarés scrie despre „Dictatură și Dictatori“. În acest eseu scrie, cu multă dreptate:

„Orice dictatură e în mod esențial și todeauna contra spiritului. Orice libertate este todeauna și în mod fundamental pentru spirit“.

și mai departe:

„Fără libertate nu e viață spirituală. Folosința singură a libertății spirituale, oricât de secrete, este baza însăși a rațiunii. Libertatea e pentru gândire ceea ce este mediul fizic pentru viața corporilor. În acest sens viața spiritului implică, în ciuda oricărui lucru, o politică“.

MAGHIARE

Erdélyi Helikon (Anul IX. No. 2, Februarie 1936). Bauffy Miklos scrie rânduri frumoase în fruntea revistei despre volumul de poezii „Romon virág“ (Flori pe ruini) al lui Remenyik Sandor. Nu face critică propriu zisă, analizând structura poeziei și forma în care sunt turnate sentimentele și emoțiile ce l-au străbătut pe autor în momentul creerii, ci se mărginește să afirme dintru început că „poezia lui Remenyik Sandor e poezia noastră, a tuturor, pentru că în ea găsim vibrând credința noastră, durerea noastră, soarta noastră, — a maghiarilor cari trăim aici, în case mici, pe pământul acesta udat cu atâtea lacrimi, și atâtea sânge“. Banffy Miklos termină caracterizările sale, înseilate sub formă de epistolă adresată autorului, cu câteva considerații de ordin cultural, măgulitoare. Spune că volumul de poezii al lui Remenyik Sandor, care e a suta carte editată de Societatea artelor frumoase ardelenice, se situează în vârful piramidei activității dezvoltată până acum, putând să stea chiar alături de operele celor mai mari scriitori contemporani. Tavaszky Sandor semnează un substanțial studiu asupra „Geniului și nebuniei în viața spirituală maghiară“. Informația documentară precisă și limpezimea științului aduc contribuții de o seriozitate științifică în mult discutata problemă a patologiei, istoria sufletelor patologice. Caracterizările psihologice ale celor mai vestiți scriitori maghiari sunt enunțate cu multă competență. Esseul interesează mai ales pentru indicațiile de ordin psihologico-literar pe cari autorul le servește cu lux de amănunte.

Vasarhelyi Z. Emil scrie despre

„Sport“. Discută amplu problema educației fizice privită din toate punctele de vedere. Remenyi József publică pagini de apreciere și informație asupra întemeierii romanului sociologic american, Frank Norris. Vita Zsigmond se ocupă cu literatura rusă contemporană, redând aspecte inedite și ajungând la concluzii ca acestea: „scriitorul nu trebuie să fie un simplu spectator al vieții cotidiene, ci se cuvine să trăiască organic toate frământările poporului“.

Numărul este întregit cu Nyirő József, I. Szemler Ferenc, Fekete Ferenc, Szántó György, Kiss Jenő.

Pásztortűz (Anul XVIII. No. 4 din 29 Februarie 1936). Numărul de față este închinat memoriei poetului maghiar Berzsenyi Daniel (7 Mai 1776—14 Februarie 1836) cu prilejul împlinirii unui veac dela moartea sa.

Scrie pagini de informație literară și aduce elogii postume Ligeti Ernő, iar redacția reproduce cuvântarea criticului maghiar Kölcsey rostită în ședința Academiei maghiare la moartea poetului în 11 Septembrie 1836.

Berzsenyi Daniel a fost unul dintre marii lirici și maeștri ai oedei maghiare. Iată câteva date biografice. Intru cât era o fire bolnăvicioasă, Berzsenyi a început târziu studiile. În 1793 părăsește școala cu gândul să intre în armată. Părinții săi — mari moșieri — îl duc însă din nou la liceul din Sopron, dar tânărul Berzsenyi fuge și se dedică agriculturii. Cunoscând limbile latină și germană, începe să citească în timpul liber, pe Horațiu și Mathisson, încercând totodată să scrie poezii lirice, ode și elegii. După ce se căsătorește cu fiica unui bogătaş, face cunoștința celui mai mare literat al timpurilor, Kazinczy, care îl ia sub protecție. Cu ajutorul lui, teologii din Pesta i-au editat primul volum de poezii, care a fost primit cu mare en-

tuziasm de public, dar puțin favorabil de critică. Influența lui Horațiu a fost covârșitoare. A împrumutat tehnica, stilul, metaforele, cântând iubirea de țară, vitejia, morală. Cea mai frumoasă poezie a lui Berzsenyi e oda religioasă și filosofică „Fohászzkodás“ (Rugăciune). De asemenea, „Magyarokhoz“ (Maghiarilor) e o satiră puternică, în care biciuește până la sarcasm pe acci cari s'au lepădat de costumele naționale și nu vorbesc limba maghiară. La sfârșit se resemnează însă și spune că destinul popoarelor slabe e dispariția lor din istorie.

Târziu, spre sfârșitul vieții, Berzsenyi începe să recâștige timpul pierdut în tinerețe, dedicându-se studiilor filozofice. În timpul acesta scrie „Életfilozófia“ și „Bucsu Kemenesaljótól“. Cultivă mai ales poezia patriotică. Preamărește patria și biciuește pe dregători. Berzsenyi Daniel a fost omul națiunii. De aceea poezia lui Berzsenyi va ocupa întotdeauna loc de frunte în literatura maghiară, — spune Ligeti Ernő.

Remenyik Sandor, prim redactor al revistei, publică „Ardeleni în Ardeal“ ca răspuns „Maghiarilor în România“ al lui Nemeth László. Demonstrează că „acei cari au venit să-i vadă maghiari în România sunt lirici și impresioniști“. Pe câtă vreme ei au fost și sunt „Ardeleni în Ardeal“. Aici s'au născut și și-au plămădit sufletele și aici vor muri, fără să râvnească de a avea la căpătâi pietre funerare cioplite la Budapesta.

Colaborează în numărul acesta: Toth Arpad, Tamasi Aron, Florian Tibor, Magyar Balint, Biró Vencel, Balazs Ferenc, Tavaszy Sandor, etc.

Lascar Tuduciuc

CETIȚI

ROMANȚĂ FĂRĂ NOTE
român
de M. G. SAMARINEANU

CARTI PRIMITE LA REDACȚIE

DELA EDITURA FUNDAȚILOR PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II”

- Radu Bourceanu** — Golful sângelui, poezii, 50 lei.
N. Iorga — Oameni cari au fost, vol. III, 90 lei.

DELA EDITURA „CARTEA ROMANEASCĂ”.

- Mircea Ovidiu Savu** — Arcaderia voluptății, 50 lei.
Becaccio — Decameronul, vol. III, trad. Al. Marcu.
Dimitrie I. Stăhiescu — Calistrat Hogaș, 40 lei.

EDITURA „NAȚIONALĂ CIORNEI”.

- Emil Ludwig** — Hindenburg, 110 lei.

EDITURA „CUGETAREA”.

- Al. Lascarov-Moldovanu** — Romanul furniciei, 60 lei.
Nichifor Crainic — Punete cardinale în haos, 70 lei.

DELA ALTE EDITURI.

- Constantin Sudețeanu** — Durkheim și doctrina școalei, Ed. fond. cărților funduare.
I. Peltz — Noaptea Domnișoarei Mili, Ed. „Universala” Alcalay.
Const. I. Goga — Cântece din țara mea. Inst. grafic „Gorjanul” soc. coop. Tg.-Jiu, 30 lei.
Krishnamurti — Cuvântări și răspunsuri la întrebări. „Ed. Stelci”, 40 lei.
Polcemicul Ican Solomon — Pământ și suflet oltenesc. Craiova. 10 lei.
Dem. Vlădescu — Schițe. Ed. Fund. culturală regală „Principele Carol” Craiova, 10 lei.
Aurel Tița — Undeva în amintire—versuri. „Principele Carol” Craiova.
St. Manciulea — Românii și minoritățile etnice la Nord-Vestul țării. Ed. „Asociațiunii” Sibiu, 20 lei.